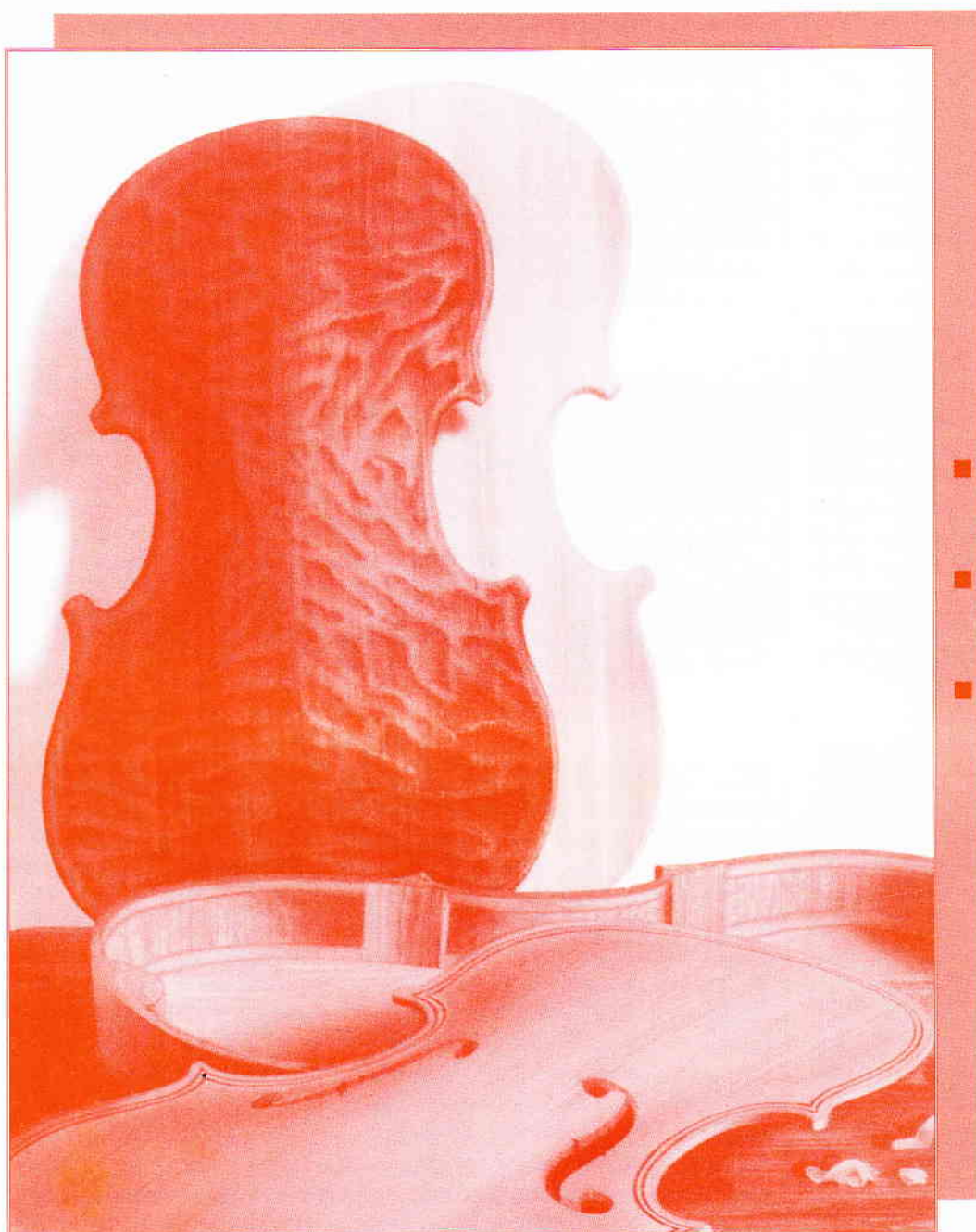

VII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

ZENEKAR

2000. ÁPRILIS

- Méhkaptár darazsakkal
- Lappangó milliárdok
- Szerelem első hallásra

TARTALOM

Híreink	2
Zenei közéletünk	
<i>Méhkaptár darazsakkal</i>	3
<i>Nosztalgiazzunk?</i>	6
<i>Tiszteletjeggyel</i>	10
<i>Kié a fészek és kié a tojás?</i>	10
<i>Zenekari körkép az ezredfordulón III.</i>	14
<i>Lappangó milliárdok</i>	17
<i>Közép-Európai Zenei Fesztivál</i>	19
<i>Magyar muzsikuskok a világ vezető Zenekaraiban II.</i>	20
Zenetörténet	
<i>Az Arányi testvérek</i>	22
Kritika	28
Műhely	
<i>A karmesteri pálca mágiája, avagy a dirigálás művészete</i>	29
Hangszervilág	
<i>Szerilem első látásra – vagy hallásra?</i>	32
<i>Szép hangok varázslói</i>	34
Próbajátékok	35
Programok	37
Rejtvény	39

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint

a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja, a Nemzeti Kulturális Alap és a FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉS KULTURÁLIS BIZOTTSÁGÁNAK támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

*
Az interjúkban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

*
A szerkesztőség címe:
MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 342-8372
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

*
Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

*
Nyomdai kivitelezés: **PUBLICITAS**
1021 Budapest, Tárogtató út 26.
Telefon/fax: 200-7330
Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője

*
ISSN: 1218-2702

Híreink

2000 április 26-án megtartotta Szövetségünk rendes évi közgyűlését. Az elnökségnek az elmúlt évre vonatkozó beszámolója után – a napirendi pontoknak megfelelően – a Közgyűlés megvitatta a Budapesti Fesztiválzenekar tagfelvételi kérelmét. A vélemények kicserélése során elhangzottak azok az aggályok is, amelyek szerint a BFZ taggá válása esetén kényes helyzetbe kerülhet Szövetségünk Fischer Iván sorozatos, a Szövetséget és annak tagzenekarait támadó megnyilvánulásai miatt. Míg a BFZ tagjainak a magyar zenei közéletbe történő szervezettebb beilleszkedését célzó tagfelvételi kérelmét elvben minden jelenlévő támogatandónak tartotta – különös tekintettel a jelenlegi krízis-helyzetből való kilábalás meggyorsítása érdekében –, addig komoly vitát váltottak ki a BFZ ellentmondásos helyzetéből fakadó bizonytalan irányú fejlődés lehetséges következményei, illetve azok visszahatásai szervezetünkre. A 13 tagzenekar közül – a szavazáskor is jelenlévő – 9 zenekar küldöttjei hosszú vita után 6 igen és 3 tartózkodás mellett támogatta a tagfelvételi kérelmet az alapszabály azon pontjára való tekintettel, amely lehetővé teszi a tag(ok) kizárását, amennyiben a tag(ok) ismételt és súlyosan szembehelyezkedik(nek) a Szövetség alapelveivel. A döntés a BFZ jelenlegi formájára, tehát az intézményi fenntartású formára vonatkozik, esetleges szervezeti változás (KHT, alapítványi forma) maga után vonja a tagsági státusz megszűnését, illetőleg újratárgyalását. A döntés a teljes zenekar által megszavazott tagfelvételi kérelmet igazoló jegyzőkönyv kézhezvétele után válik jogerőssé. A Közgyűlés a Szövetség érdekeivel összeegyeztethetőnek találta a munkaadói és munkavállalói fórumok informatív jellegű rendszeres megtartását, de egyhangúan állást foglalt a Szövetség belső egységének megőrzése mellett. A Nemzeti Filharmonikusoknál kialakult helyzet, illetve az ehhez kapcsolódó kormányzati tervek kapcsán a Közgyűlés felhatalmazta az Elnökséget a szaktárca irányába történő megfelelő lépések megtételére.

A Magyar Zenei Tanács április 15-én megtartott közgyűlésén a lejárt mandátumú vezetők (elnökségi tagok) pótlására új vezetőséget jelölt. A régi-új vezetőség: Csengery Adrienne (elnök), Kovács Géza (alelnök), Baross Gábor, Gyöngyössi Zoltán, Gyimesi László, Tihanyi László, Victor Máté (elnökségi tagok).

Elkészült Szövetségünk honlapja www.hungorchestras.com elérhetőséggel. A magyar és angol nyelvű lapokon információkat kaphatunk minden egyes tagzenekarról, azok menedzsmentjeiről, diszkográfiáiról és karmestereiről. A honlap ezenfelül betekintést nyújt a tagzenekarok hangverseny programjaiba, valamint közérdekű információiba.

Hirdessen

Lapunk eljut minden zenészhez, zenekarhoz, zenei szervezethez, zenei műhelyhez, iskolához, hangszerészhez, valamint minden zenével foglalkozó intézményhez, hivatalhoz éppúgy, mint a zeneszerető közönséghez. 1 éves előfizetés esetén emblémája felkerül honlapunk bejelentkező oldalára!

Terjedelem	Forma	Méret (mm)	Áfa nélküli áraink	
			fólián beküldve	szekesztéssel
1/1 oldal	belső	185~265	40 000,- Ft	45 000,- Ft
1/1 oldal	hátsó borító	185~265	60 000,- Ft	65 000,- Ft
1/2 oldal	fekvő	185~127	30 000,- Ft	33 000,- Ft
1/2 oldal	álló	260~90	30 000,- Ft	33 000,- Ft
1/3 oldal	fekvő	185~83	20 000,- Ft	22 500,- Ft
1/3 oldal	álló	185~58	20 000,- Ft	22 500,- Ft
1/4 oldal	fekvő	185~61	15 000,- Ft	17 000,- Ft
1/4 oldal	álló	127~90	15 000,- Ft	17 000,- Ft
1/6 oldal	fekvő	90~83	10 000,- Ft	12 000,- Ft
1/6 oldal	álló	127~58	10 000,- Ft	12 000,- Ft
1/8 oldal	fekvő	61~90	7 500,- Ft	9 000,- Ft
1/8 oldal	álló	127~42	7 500,- Ft	9 000,- Ft

Apróhirdetést (kb. 25 szóig) magánszemélyeknek ingyenes, közületeknek 4500,- Ft+Áfa
A folyamatosan hirdetőik árkedvezménye öt számra 25%, három számra 10%

Legyen a partnerünk, hirdessen velünk!

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége • 1068 Budapest, Városligeti fasor 38. • Tel.: 342-8927 • Fax: 326-8831

Méhkaptár darazsakkal

Hetek óta hangos a sajtó azoktól a vitáktól, amelyek egy február végi döntés nyomán söpörtek végig zenei életünkön. A Nemzeti Filharmonikus Zenekar élére miniszteri biztos került, aki egy eddig példa nélkül álló, kormányzati szintű anyagi fejlesztés fejében jogászok közreműködésével átvizsgálja az intézmény működését és meglehetősen szigorú minősítést követően ad adminisztratív segítséget Kocsis Zoltán művészeti vezetőnek abban, hogy a nem megfelelő színvonalon teljesítő muzsikuskok helyére a megfelelő, a kormányzat által elvárt művészi nívót nem veszélyeztető zenészeket szerződtessen. Ez a riport részben a támadások kereszttüzeiben álló Edvi Péter miniszteri biztossal, részben pedig az ágazati szakszervezet vezetőjeként ismét mértéktartó „rámenősséggel” harcoló Gyimesi Lászlóval készült, mégpedig több alkalommal, hiszen – éppen áprilisban – minden nap tartogatott olyan fejleményeket, amelyek alapjaiban rengették meg az addig még érvényben lévő megállapodásokat. Döntőbíró úgyszólván a jövő lesz, amikor kiderül, lehet-e – pénzhez hasonlóan – művészi színvonalat garantálni. Az azonban biztos, mindent meg kell tenni a cél érdekében.

Edvi Péter miniszteri biztossal készített interjú:

– Köztudott, hogy Önnek komoly kapcsolatai vannak a zenével és feltehetően a magyar zenei élettel, hiszen mint a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat magyarországi elnöke gyakran él a szervezet támogatásának muzsika-adta lehetőségeivel és ebben legmegbízhatóbb partnere éppen Kocsis Zoltán, aki hosszú évek óta hangversenyezik minden május 30-án az Önök alapítványára. Ezzel együtt egészen más hivatást választott magának. Hogyan érlelődött meg Önben annak gondolata, hogy merész mozdulattal kilép a mai magyar zenei közélet színterére, belenyúl a jelenleg egyik legnyüzsgőbb darazsfészekbe és gyermekek jötevéjéből „mumusként” fellépő miniszteri biztos lesz?

– Nem Ön az első, aki meglepetésének adott hangot amiatt, hogy zenei közéleti szerepet vállaltam. Tizedik éve azonban, hogy a magam eszközeivel segíteni próbálok bizonyos alkalmakkor muzsikuskoknak, muzsikuskok csoportjának. Eddig azonban semmi nem indokolta, hogy ezzel a nyilvánosság elé lépjek. A magyar zenei élettel való kapcsolataim ugyanis nem merülnek ki abban, hogy időnként hangversenyt szervezek a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat javára, amely koncerteknek valóban állandó vendége Kocsis Zoltán.

Annak idején, 1990 karácsonya körül meghívtam Kocsis Zoltánt, Baán Lászlót és Ungár Klárát egy reggelire a Gerbaudba, ahol elmondtam nekik, mit gondoltam ki a Fesztiválzenekarral kapcsolatban. Milyen jó lenne, ha azt a Főváros támogatná. Az ötletet Kocsis Zoltán nagy örömmel

fogadta és a többiek is jónak tartották. Következő lépésként együtt mentünk Demszky Gáborhoz, aki szintén lelkesedett. Később aztán nagyon sokan akarták „kitalálni” ezt a megoldást és nekem teljesen mindegy volt, ki adja a nevét a dologhoz, fontosnak csak a megvalósulást tartottam. Utólag hibáztatom magam a visszavonulásért, mert később, a Budapesti Fesztiválzenekar megalapításánál kisebb-nagyobb hibák történtek. Lehet, hogy ha nem adom át a stafétát az utánam jelentkező számos ötletgazdának, már előbb észrevehettem volna ezeket, a most csapdaként megjelenő hibákat. Én ugyanis nem vagyok muzsikusk és soha nem is fogok a muzsikuskok dolgába beleszólni, nem fogom őket minősíteni, hiszen nem hogy végzettségem, de hallásom sincs hozzá. Azt gondolom azonban, hogy jól képzett menedzser vagyok, aki más dolgokat, más problémákat lát és talán ha akkor tovább segítetek, nem alakultak volna ki a jelenlegi konfliktusok. Sok ugyanis a pontatlanság az alapító okiratban, a szerződésekben.

Kocsis Zoltánnal természetesen továbbra is nagyon jó kapcsolatban maradtam, és az élet mintha ismételni látszott volna önmagát. Egy-két éve Kocsis művész úr ismét panaszkodott, hogy megint van egy zenekara, de hát sok a gond, mivel „se pénz, se posztó”. Tavaly szeptember óta megpróbáltam lobbizni a Nemzeti Filharmonikus Zenekarért. A történet nagyon hasonlított a kilenc évvel ezelőttire és én voltam legjobban meglepve, amikor az a válasz érkezett, hogy „segítünk, de csináld is meg”.

– Itt van tehát a nagy lehetőség: Fejlődésében lehet végigkísérni a folyamatot,

amibe viszont, ha hiba csúszik, kénytelen lesz saját magát okolni.

– Az biztos, ha itt hibák lesznek, azokról én tehetek. A muzsikuskoknak ugyanis az a dolguk, hogy muzsikáljanak a lehető legjobb körülmények között, a menedzsmentnek pedig az a dolga, hogy minden zavaró körülményt távol tartson tőlük. Jelenleg ez nincs így, mert hiba van a szabályokban és mert Ferencsik János óta eltelt nagyon sok év, és a zenekarnak nem volt megfelelő „gazdája”. Akkor is ezt mondom, ha tudom, hogy volt Kobayashi Ken-ichiro, aki ugyan nagyszerű muzsikusk, de többet tartózkodott külföldön, mint Magyarországon.

Nagyon sokat vívódtam, mielőtt elvállaltam ezt a feladatot. Még Göncz Árpád köztársasági elnök úr véleményét is kikértem, aki az Önéhez hasonló jelzővel élt. „Nagy méhkaptár ez, amelyben kevés a méh és sok a darázs. Előtte el kell döntened, hány darázscsípést tudsz elviselni, mert biztosan kapsz jó néhányat.”

– A legtöbb csípés talán azon a ponton várható, amelyen el kell döntenie: kik azok, akikkel a pénz fejében támasztott elvárások teljesíthetők. Ennél (és más) együttesnél is már többször támadt vihar különböző meghallgatások, szintfelmérések kilátásba helyezése miatt, most ismét ettől visszhangzanak a hangolók: ki és milyen alapon határozza meg egyetlen produkció alapján, hogy az illető jó zenekari muzsikusk vagy nem.

Az a veszély fenyeget ugyanis, hogy az európai rangsorban az ország vezetése által kívánt és elvárt hely teljesítéséhez némi szociális érzéketlenség révén lehet eljuttatni a

zenekart. Ehhez viszont kemény harcot kell vívni az érdekvédelmi képviselőkkel és bizony némely jogszabállyal is, hiszen ezek a muzikusok közalkalmazotti munkaviszonyban állnak. Bizonyára van elképzelése arról, mi módon tudja vállalni a küzdelmeket, hiszen ismeri ezek szerint a dolgok hátterét.

– Válaszom előtt egy kis kitérőt szeretnék tenni. 1992-ben Ránki Dezső és az államelnök kérésére elvállaltam a Mozart Alapítvány magyarországi letelepedésének vezetését. Mindenki nagyon lelkes volt, valóban csodás volt maga az ötlet is. Sajnos azonban hamar kiderült, hogy akik az ötlet mögött állnak csak az ország és az itt lakó emberek tapasztalatlanságát akarják kihasználni. Időben jeleztem, hogy baj van, amit sokan nem akartak elhinni. Fél év elmúltával vált ez a többiek számára is világossá és okozott nagyon mély csalódást olyan művészeknek (és embereknek), mint amilyen Ránki Dezső vagy Végh Sándor. A menedzsernek éppen az a feladata, hogy a művészeknél korábban érzékeljen bizonyos dolgokat és előre tudjon gondolkodni. Gyakran ez az ösztönök sugallata, amit aztán ellenőrizni kell.

A Nemzeti Filharmonikusok esetében is pontosan érezhető az a félelem, amely szándékainkkal kapcsolatban felmerül. Voltak meghallgatások az utóbbi időben, de egyik sem veszélyeztette konkrétan senkinek sem az állását. Most félnek a pártatlan, nemzetközi, nem befolyásolható zsűritől – nem tudom megítélni, hogy kinek indokolt a félelme és kinek nem. Azt tudom, hogy a folyosón menve gyakran fülembé súgják egyesek, hogy szerintük kik azok a kollégák, akik nem „közénk” valók. Reményeim szerint nincs ilyen muzikus, realitása azonban annak van, hogy némely esetben biztos igazuk van a fülembé súgóknak. Nekem azonban az a dolgom, hogy a lehető legszabályosabb megvalósulás kereteit létrehozam.

Néha szomorúan állapítom meg, hogy milyen indulatok munkálnak a felszín alatt. Azon is csodálkozom, hogy a nekem címzett módosító indítványok mellett hány ilyen levél érkezik a miniszter úrnak, az államtitkárnak és a művészeti főosztálynak. Mindez azt mutatja számomra, hogy ha a társulati ülésre elmegy a miniszter az államtitkárával és közösen rámutatnak egy harmadik személyre, hogy mátol fogva az illető minket képvisel és ebben a minőségében felelős a dolgokért, azt valahogy nem hiszik el. Úgyis minden előbb-utóbb az én íróasztalomra kerül.

Kellemetlenül érint az az agresszió is, amellyel sokan az új helyzetre reagálnak. Érthetetlen számomra az egész; bejön valaki egy beszélgetésre, először megsérti a jogászt, majd engem. A kérdésre, hogy miért teszi mindezt, egy állítólagos Németh László idézettel válaszolt, amely szerint „Csak annak kell diplomatikusnak lenni, akinek nincs igaza”. Ha tényleg létezik ilyen Németh László idézet, akkor ebben az esetben el kell marasztalnom az általam egyébként eléggé ismert és nagyra becsült író. Más alkalommal másvalaki mond valamit, majd visszafogja magát és érződik, hogy meg akar sérteni. Még egy kicsit megtorpan, majd a többiek biztató tekintétől mégis kimondja a sértő mondatot. Ismét másvalaki, köztiszteletben álló, tapasztalt muzikus és társadalmi szerepvállaló így szólt: „Biztos úr, márpedig ha Ön nekünk személyre szólóan nem írja le előre, hogy mennyi lesz a fizetésemelésünk, mi nem fogunk kiegyezni.” Nem szabályzót akar, nem feltételekről alkuszik, hanem előre kér a pénzről garanciákat. Nem biztos, hogy a nehezebb szociális körülmények között élő muzikus úgy tud a maga és a közös problémán segíteni, ha mindenkibe belerüg, aki mellett elmegy. Vagy ha én magam is hirdetem, hogy nem vagyok muzikus, nem tudok és nem akarok muzikusokat minősíteni, miért kell az egyik legfontosabb poszton teljesítő kollégának hátulról megüzengetnie, hogy márpedig én őt ne minősítsem. Majd azt mondja nekem, hogy mondjam meg a miniszternek, itt nem minősíteni kell, hanem rendet kell teremteni. Magyarát képpen pedig azt mondja, hogy ha valaki bejön ide egy próbára, az annyi kiségitőt talál, hogy lassan már senkit sem ismer. Éppen egy olyan együttesnél, amely példátlanul nagy létszámmal üzemel. És amennyire nem tudom megítélni, ki hogy hegedül vagy tubázik, annyira meg tudom azt ítélni, hogy egy szervezeti-működési szabályzat rosszul kidolgozott, hogy az adott esetben 103 alkalmazott az előírt 307 éves szolgálat helyett csak 140-et, 150-et, 160-at teljesít és még csak meg sem kérdeztem, ez miért van így?

Úgy érzem, rosszul mérték fel az erőviszonyokat, pedig életemben még ennyi bizottsággal nem találkoztam még egy intézményen belül. Képviselőik gyakran nem is sejtik, mennyit árthatnak ilyen agresszív viselkedéssel azoknak, akiket képviselnek. Ráadásul minden bizottság kettőzötten létezik az énekkar miatt. Még olyan közalkalmazotti tanácsot sem láttam, ahonnan

például kiszavazták az énekkar tagjait. Valamikor ugyanis vitáztak azon, hogy ki hány képviselőt küldhet. A zenekar létszáma volt a legnagyobb, ők küldték a legtöbb képviselőt, aztán a többieket egyszerűen kiszavazták. Most viszont az egész intézmény nevében intézkednek. Ilyen dolgokkal nehezen tudok mit kezdeni, pedig teljesen elfogulatlanul kezdtem el a munkát.

Élég sokat tárgyaltam Gyimesi László úrral is, aki az ágazati szakszervezet vezetője. Ő – ellentétben a zenekar választott testületeivel – mindig nagyon szépen össze tudta foglalni a muzikusok gondjait, bajait. Ennek hatására nagyon sokat is finomított a rendelet-tervezet. Ennek az ára számomra sok külön vita volt Kocsis Zoltánnal. Neki is vannak elvárásai (mint ahogy a Minisztériumnak is, a jogászoknak is, akik a magyar törvénykezésre hivatkoznak), a zenekar és énekkar pedig természetesen a lehető legkönnyebben szeretné „megúszni” ezt az egészet.

Eleinte elsősorban belső meghallgatásról beszélünk; ma már a rendelet-tervezetben az áll, hogy az adható pontok 50%-nak az elmúlt egy év próbákon és koncerteken nyújtott teljesítményét kell tükröznie. Ez azért is jó, mert ha valaki egy éven át jól dolgozott, az már nem igazul annyira a meghallgatáson, hiszen a tét nem annyira drámai. A muzikusok e kívánsága érthető volt az első pillanattól kezdve és Gyimesi László nagyon jól is tolmácsolta.

Mindenki úgy tudta – maga Kocsis Zoltán és a miniszter úr is –, hogy Kocsis művész úr a Nemzeti Filharmonikusok művészeti vezetője. Az alapító okirat tanulmányozása során kiderült, hogy ez nem így van; ő csak a zenekar művészeti vezetője, az énekkarnak külön, független művészeti vezetője van. Mire ez kiderült, már majdnem kész volt a rendelet-tervezet, nehéz helyzetbe hozva a jogászokat.

Én még arra is hajlottam volna, hogy még további engedményeket tegyek, a zenekar választott képviselőinek fellépése, a minket ért fenyegetések azonban arra késztettek, hogy további engedményeket ne tegyek. A legutóbbi tárgyalás eredménye alapján gondolkodás nélkül kihúztam egy olyan paragrafust, aminek bizonyára örültek volna. Mert ha engem azzal riogatnak, hogy az egészet bojkottálni fogják, akkor nem teszek olyan passzust a minősítési rendszerbe, aminek segítségével ezt meg is tehetik.

Abban is némi naivságot érzek, hogy miként fajulhatott csaknem bírósági ügyig egy hakni-lebukás. A zenekar tagjai hogy-

hogy nem érezték: bizonyos szinten túl az együttessé veszélyeztetheti egy ártatlannak látszó „lógás”, majd a már komolyabbnak mutatózó táppénzcsalás. Örülök, hogy a minisztérium lassú volt és a tervezett januári kinevezés helyett csak február végén kezdtem a munkát. Így nem kellett asszisztálnom ahhoz, hogy egyvalakit táppénzcsalás alapos gyanújával menesztettek, két másik tag ellen pedig felmerült a hamis tanúzás vádja. Idáig nem szabad engedni eljutni a dolgokat. Ezt a vezetőkkel szemben mindenütt meglévő, nem is elítélhető cinosság sem magyarázza.

A Filharmonikusok tagjainak végig kellene gondolni, hogy a kormány elkötelezte magát egy intézmény mellett és szeretne adni egy óriási támogatást. Olyan nagyságrendűt, ami példátlan a magyar kultúrtörténetben. Ezért csupán annyit vár, hogy még jobban muzsikáljanak. Nekem az a feladatom, hogy ehhez megteremtsem a megfelelő körülményeket. Egyelőre mindez még rendeletek gyártásában testesül meg – őszintén szólva nem számítottam arra, hogy ilyen mennyiségű paragrafust kell majd előállítani. Mindez nem a muzsikuskok ellen történik, hiába akarják ezt sokan így interpretálni.

Nem tudom, hogyan alakul együttműködésünk, egyelőre nagyon sok a félreértés. Azzal sem tudnak sokan például mit kezdeni, hogy én nem szoktam kiabálni és asztalt csapkodni. Legutóbbi tárgyalásunkkor nagyon elszomorodtam, mert nem tudtam meggyőzni a társaságot arról, hogy a minősítés az ő érdekeiket szolgálja. Lehet, hogy látszott rajtam a letörtség, mert nagyon rövid időn belül értesültem arról, hogy körtelefonban hirdették ki: „Legyűrtük a miniszteri biztost, lepedőben kellett kivinni a teremből”. Én ezt nem adom fel, csak rájöttem, hogy néhány dolgot keresztül kell vinni és nem hagyják, hogy ebben segítséget nyújtsak. Ennek nem örülök, de folytatom.

– *Gondolom, ezzel még nincs is vége a folyamatnak, ami azért is szomorú, mivel a tapasztalatok szerint menekülnek a szponzorok a botrányok közeléből és nélkülük bizony elég nehéz menedzselni a zenekart. Tapasztalta ezt Ön is, vagy nem vert még ekkora hullámokat a dolog?*

– Nem tudom és szeretném hangsúlyozni, hogy én a Minisztérium menedzsere (és alkalmazottja) vagyok. Bizonyos dolgokba nem szólok (és nem is szólhatok) bele. Csak akkor nyilvánítok véleményt, ha egy szerződést az együttesre nézve túl előnyte-

lennek ítélek meg. Úgy gondolom, hogy minden, ami sikeres, sok gazdára és támogatóra talál. Azt remélem, hogy ez sikeres zenekar és énekkar lesz és abban a pillanatban bizonyára sokan fogják vállalni a különböző módozatú együttműködést velünk. Mert hiába a különösen nagy támogatás, hangszervásárlásra például csillagászati összegeket lehet költeni és még az sem elég... És bármennyire mesebeli is hazai viszonylatban az az összeg, amit a Minisztérium hangszervásárlásra kínál, a (kategóriától függően) négy-, öt-, hatszázmilliós Stradivarik esetleges behozatala a nagyvonalú támogatókra vár!

– *És akkor még nem is szóltunk a társulati ülésen a miniszter úr szájából elhangzó, bűvös hangversenyteremről.*

– Nem, hiszen azt nem a támogatásból és még csak nem is a szponzorpenzektől tervezzük. Ekkora kiadást Magyarországon ma csak az állam vállalhat magára.

– *Hogyan alakultak ki azok a pénzügyi keretek, amelyekkel Ön számolni tud jelen pillanatban? Ki volt a kezdeményező fél: a megbízó Minisztérium mondta meg, hogy mennyit szán a dologra, vagy Ön mondta meg, hogy a kivitelezéshez mennyire van minimálisan szüksége?*

– Elkészítettem egy alapkonceptiót, hogy milyen feltételek mellett lehet ezt a tervet megvalósítani. Leírtam, odaadtam a miniszter úrnak, aki konzultált a miniszterelnök úrral. Megleپödtek az összegben, de nem vállaltam el addig a munkát, ameddig nem ismertem a (számomra is elfogadható) feltételeket. Nem lehet profi ugyanis az az ember, aki elvállal úgy egy munkát, hogy nem kapja meg az alapvető garanciákat és anyagi fedezetet.

Itt olyan együttessé kell kialakítani, amelyre mindenki büszke lehet. Produkciójának meg lehet kérni az árát – azzal a feltétellel, hogy mindig legyen egy olyan előadás is, amit a kispénzüek is meg tudnak fizetni.

– *Ma, április 17-én (csaknem két héttel a riport előző részének elkészülte után) már túl vagyunk a hírhedt társulati ülésen, amelyen a zenekar jelentős része bizalmatlansági indítványban tudatta, hogy nem szeretne Kocsis Zoltánnal mint művészeti vezetővel együtt dolgozni. Tudósított a saját arról is, hogy élvonalbeli muzsikuskaink közül sokan aláírtak és a címzettnek el is juttattak egy Kocsis Zoltánnal szolidaritást vállaló levelet. És – nem is annyira mellékesen – lejárt az a határidő, ameddig a Mi-*

niszter asztalára le kellett tenni az ominózus tervezetet, hogy az végre elkezdhesse államigazgatási kanosszajárását. Hogy élte meg ezt az időszakot?

– Még más is történt. Erkel Tibor úr, aki kapcsolatban állt a Filharmonikusok szakszervezetével, interpellációt nyújtott be a Parlamentben, miközben a zenekarban egy „ellen” aláírásgyűjtés kezdődött, eddig több, mint húsz aláírással, amely szerint többen nem értenek egyet az akkori szavazás módjával és annak félreértelmezhető felvezetésével és Kocsis Zoltánt igenis jó művészeti vezetőnek tartják.

Az interpelláció tartalma, nevezetesen hogy a Nemzeti Filharmonikus Zenekart Kocsis Zoltán személyén keresztül össze akarják vonni a Budapesti Fesztiválzenekarral, rémhír, ami csak arra jó, hogy újabb pánikot keltsen az amúgy is zaklatott muzsikuskok körében. Az előzetes számítások (és a zenekari tagok saját kalkulációi szerint) is mindössze 10-15 olyan muzsikusk van az együttesben, akiknek személyével kapcsolatban valóban szükségesnek látszik a minősítés révén érvényesíthető rosta, miközben legalább nyolcvan az egyértelműen kiválóan teljesítők száma, a felzúdulás és félelem mégis elementáris. Miért kell még akkor tovább riogatni ezt a nyolcvan remek muzsikust azzal, hogy az egész „multság” célja egy ilyen összevonás? Nem hogy döntés, de előterjesztés sem született és nem is születhet, hiszen a Fesztiválzenekar fővárosi-alapítványi fenntartású intézmény, amelyben joga sincs beleavatkozni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának.

– *Ki sugallta egyáltalán ezt rémhírt? A zenekaron belül keletkezett vagy csak az interpelláció alapján terjedt el?*

– Nem tudom, hiszen az interpelláció másfél évtizedes szándékokat próbált feléleveníteni. Mindenkinek voltak valamikor elképzelései, vágyálmai, ötletei, amelyekre most mint tényekre hivatkozik.

Pedig csak arról van szó, hogy azt a néhány muzsikust, aki a kollégák értékítélete alapján teljesítményével a produkciók színvonalát rontja, a szabályzók figyelembevételével, a lehető legszociálisabb és leghumánusabb módon a zenekarból eltávolítsuk. Helyükre próbajátékot hirdet a zenekar vezetése és abban reménykedünk, hogy az eddig anyagi okok miatt külföldre szegődött egykori ÁHZ-muzsikuskok közül többen visszajönnek Magyarországra, a Nemzeti Filharmonikus Zenekarba.

Engem elszomorít, ha már mindenről szó van, csak magáról a zenéről nem. Talán

most már túl vagyunk az MTI-nek írt névtelen leveleken, parlamenti felszólaláson, szavazáson és ellenszavazáson – egyetlen lehetőség van ugyanis: megtalálni a zenekar átalakulásához és javulásához vezető békés utat, amelyen nincs helye a személyes érdekcsoportok küzdelmeinek, a hatalomnak, részegységek szembenállásának és az egységek közösen kifejezett utálatának az intézmény vezetőivel szemben. Mindenkinek a szakmával kellene törődnie a megfelelő helyen és a megfelelő pozícióban.

Határidőre benyújtottuk a tervezetet, amit a miniszteri értekezlet elfogadott és már a tárcaközi egyeztetés pillanatait éljük. A miniszter úr aláírását április 18.-ra várjuk. Utolsó utáni lehetőségként még lehetséges egy kompromisszum, ha sikerrel zárul az ágazati szakszervezeti vezető és a Közalkalmazotti Tanács képviselőjének tegnapi bejelentkezésére kitézett beszélgetés.

– *Mit érint ez a beszélgetés? Gondolom, a minősítésben szeretnék még jobb pozíciót kiharcolni az érdekvédelmi szervezetek. A tervezetben végül az 50-50%-os változat került a Miniszter úr elé?*

– Igen és ebben a konstrukcióban szeretnék egy olyan módosítást, aminek értelmében 50%-ban a nemzetközi zsűri pontozna, a maradék 50% felét, azaz 25%-ot adhatnának a szólamvezetők és a maradék 25%-ot Kocsis művész úr. Én már ajánlottam ezt a megoldást, akkor nem fogadták el. Most van erre remény és ha most elfogadják, az Gyimesi László úr személyes diplomáciáját és bölcsességét dicséri. Érzéseim szerint az elmúlt hét végén sikerült megértetnie a szakszervezet és a Közalkalmazotti Tanács képviselőivel, hogy nem létezik totális győzelem, csak totális vereség. Az eddigi történések során ugyanis a minisztérium és Kocsis Zoltán kilenc mó-

dosító javaslatot fogadott el a munkavállalók részéről, miközben ők egyet sem.

– *Ez a készülőben lévő megállapodás tartalmaz-e olyanfajta kötelezettséget a muzsikusokra nézve, amely – a felkínált bérek fejében – korlátozza, esetleg megtiltja másodállások, különmunkák vállalását?*

– A minősítési rendszer nem tartalmaz ilyen szabályzókat. A készülő Szervezeti Működési Szabályzatban, a munkaszerződésekben feltétlenül beszélni kell erről.

– *Az intézménynek még nincs Szervezeti Működési Szabályzata?*

– Csak tervezetek vannak, amit még sosem írtak alá. Ha elkészül, nyilván kellő hangsúllyal szerepel majd benne az úgynevezett „védett hetek” kijelölése, amely az együttes frekvenciált időszakasaiban (nagy koncertek, turnék, Tavasz Fesztivál idején) mindenki számára kötelező itthonlétet és rendelkezésre állást ír elő. Ennek körvo-

Nosztalgiazzunk?

Határozottan lebeszél erről Kölcsey Ferenc: „Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?” (Huszt, 1831). A költőóriáshoz nem mérve magam beszelném le erről kedves barátomat, Kovács Gézát, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar igazgatóját, kit őszintén tisztetek, becsülök – kérem az olvasót, ne tekintse ezt üres szóvirágnak – és cseppet sem irigylek. Hanem, ő mondja: „Talán nosztalgiazzhatunk a harmincas évek aranykorán, amikor Weiner Leó egy fél évig próbált egy Mozart műsort a zenekar [a BHZ, Nemzeti Filharmonikusaink sokadik elődje. B. J.] bemutatkozó koncertjére, ami után a világsztárok egymásnak adták a kilincset, mert mindenki elődünkkel, a Budapesti Hangversenyzenekarral akart játszani.” (Zenekar, 2000. február, VII. évf. 1. sz., 11. o.). Kérlek, ne vedd rossz néven, Géza, hisz néked nem hivatali kötelességed a történéskedés, ha azt mondom, bizonyítom is, nyilatkozatod ezen része a folklór, a szájhagyomány útján terjedő, szüntelen változó legendaképződés tipikus esete. Ugyanis a BHZ nem Mozart-műsorról, magyar esttel mutatkozott be 1930. december 5-én (Bartók Rapszodiáját Székely Júlia, Hubay Gordonkaversenyét Kerpely Jenő játszotta, vezényelt alapító vezető karnagyuk, Zsolt Nándor, a Zeneakadémia hegedűtanára, ki a zenekari gyakorlatot, vagyis a növendékzenekart is vezette). Weiner az együttes fennállásának tíz éve alatt csakis a saját műveinek – természetesen nem fél évig tartó próbáin vett részt. Ugyanakkor lehetett némi köze, ha áttételesen is, e valóban kiváló együtteshez. A folklórnak valóban az a természete, hogy valóságmagból hajtanak ki a variációk.

Íme a valóság magva: 1928. február 25-én, a Zeneakadémia XV. növendék-hangversenyén

mutatkozott be, Mozart A-dúr (K.488) zongoraversenyével, az intézet karmester nélkül játszó kamarazenekara. Szólista a 14 éves Fischer Annie. Az együttest Weiner Leó tanította be tanév kezdete óta, vagyis fél éven át. A produkciót megismételték 1928. június 11-én, amikor is a szólón Fischer Annie (I. tétel) és a nála egy évvel idősebb Faragó György osztózott. Az alkalom a III. Finnugor Kongresszus tiszteletére rendezett díszhangverseny volt. Weiner folytatta volna ezt a munkát, hanem a Főiskola válogatott csapata, tömörked kenyérekérés foglalatossága mellett idő hiányában, nem tudta vállalni, hogy egyetlen műre fél évnyi előkészületet fordítson. Hatalmas sikere volt pedig e vállalkozásnak, amit jelez, hogy Varró Margit, aki nemcsak kiváló zongorapedagógus volt, hanem valóságos Kodály a hangszeres tanításnak, tanulmányzámba menő kritikát írt „Weiner Leó karmester nélküli kis zenekara” címmel (Zenei Szemle, XII. évf. V. VII. sz., 1928. július-szeptember, 144-146. o.).

Nyilvánvaló szenzációnak számított, hogy Weiner tanított be egy zenekart. De újdonság számba ment, hogy a hangversenymester irányított. Arra már volt példa, 1925-ből, hogy zongora mellől dirigáltak nálunk (Edwin Fischer kapta meg Bach-estjét a növendékzenekart), de ez merőben más szituáció. A Weiner-kezdeményt Tátrai Vilmos folytatja majd, közel 30 év múltán. – A kamarazenekar névsora – létszáma – sajnos, nem rekonstruálható. Csupán annyit tudni, hogy a zongoraverseny második előadását mindössze egy kétórás próba előzte meg, vagyis nem halványult el a muzsikusokban a fél évnyi betanulás emléke.

Nem tudhatjuk, hányan kerültek ebből a kis együttesből a BHZ-ba. Somogyi László, Tátrai Vilmos – tustták a prímbe –, a fúvósok nagy része bizonyosan nem részesült Weiner emedresszúrájában. Kamarazenei növendékei kö-

zül alighanem sokan kerültek a zenekarba s ne feledjük, a húszas évek derekától fúvós kamarazenét is tanított. Áttételesen tehát volt köze az együttes gyors felemelkedéséhez, mint lényegében mindenhez, ami hangszeres kultúránkat érintette.

Nem vitatva tehetség és iskolázottság szerepét, szólnom kell arról, mert nincs a szakmai köztudatban, hogy „muzsáj-Herkules” volt a Budapesti Hangversenyzenekar; fennmaradása, léte, tagjainak szó szerint falatka kenyere függött attól, hogy képesek-e minőséget produkálni. Mindjárt két járvány pusztított a zenekari kultúrában a 20-as, 30-as évek fordulóján. A hangosfilm és a gazdasági világválság. A némafilm korában élő zene szolgáltatta a hangzó aláfestést. A nagy bemutató mozikban zenekar, a „kispiszkosban” egy szál zongora, vagy harmónium. „És szól a Liszt-rapszódia” – írta volt Heltai Jenő a „Halold-e Rozika te / Menjünk a moziba be” kezdetű közismert kuplé verszetében. A hangosfilm természetesen felülről lefelé terjedt el, először a premier-mozikban, hol egycsapásra fölöslegessé váltak a zenekarok s szinte egyetlen nap vesztették el megélhetésüket húszasával-harmincasával a muzsikusok. Mivel pedig ez éppúgy világlelenség volt, mint a gazdasági válság, bedugultak a külföldre szerződés csatornáik is.

„Szimfonikus zenekart alakítottak a hangosfilm miatt állástalan zenészek.” – olvasom a Pesti Napló 1930. március 25-i számában. Ugyanott a szeptember 19-i számban: „Az Országos Szimfoniai Zenekar újra megkezdte működését.” – 1934 őszén mutatkozott be a Budai Vigadóban (az Állami Népi Együttes mai székhelyén) a Budapesti Szimfonikus Zenekar, melyet az akkor még nem szélsőjobboldali Sány Zoltán szervezett és vezényelt. Csupa állástalan zenészből, mondta nekem Behár György zeneszerző, akkor az együttes trombitása. Időlege-

nalazása tehát nem egy miniszteri rendelet dolga. A szabályozókat jogászok dolgozzák majd ki és koordinálni fogják az érdekelt fórumokkal.

– A napilapokban már konkrétan felsorolt összegek (átlagosan 300 000,- Ft havi bérezés, évi 150 millió forint a hangszerállomány fejlesztésére és karbantartására valamint évi 400.000\$ neves vendégművészek szerződésére) érzése szerint kiszámíthatóbbá teszik az együttes időbeosztását (ezzel együtt művészi munkáját)?

– Feltétlenül, annál is inkább, mert a vendégművészekre elkülönített éves összeget öt évre előre garantálja a Minisztérium. Az általunk áhított rangú muzikusokkal ugyanis nemigen lehet néhány hónappal, de még egy-két évvel a tervezett hangverseny előtt szerződést kötni, hiszen már most 2003 utánra tud a többségük fellépést vállalni.

A fejlesztés mértéke tehát példa nélküli

sen működött egy Magyar Szimfonikus Zenekar, Americana-Zenekar, a Turul Szépművészeti Céh zenekara – az egzisztenciateremtés megannyi kísérlete. (A felsorolás nem teljes.)

Hanem talpon maradni közülük egyetlen egy tudott: a Budapesti Hangversenyzenekar, 1930-tól, más-más néven, mindmáig (BHZ – Székesfővárosi Zenekar – Fővárosi Zenekar – ÁHZ – Nemzeti Filharmonikusok; az 1923-as alapítású maximum félamatőr Székesfővárosi Zenekarnak mindössze négy tagja került az azonos néven hivatásossá alakított együttesbe 1940-ben, a többiek a BHZ-ből igazoltak át).

Ami a karmesterek „sorban állását” illeti, ez valóban látszik a messzeségből (Ansermet, Monteux, Münch, Sabata, Busch, Kleiber, Klemperer, Mengelberg, Ormándy, Bruno Walter, Weingartner visszatérő vendégei voltak a BHZ-nak s még sok más világnagyság is). Hanem, első sorban a koncertirodáknak volt szükségük olyan minőségi pódium-együttesre, amelynek pulpítására odaállíthatják a kor ötszillagos karmestereit. Ezért fizették meg a BHZ-t, bár nyomorúságosan. Addig működhetett, ameddig valóban „hozta ezt a formát”. Az 1930-ig gyakorlatilag egyeduralgó Filharmonikusok – tagságuk az Operaház zenekarával teljesen azonos volt, – helyzetükből adódóan sohasem tudtak tisztességesen próbálni. Évente tartott az Opera 9-10 bemutatót s jött legalább három-négy vendégkarmester (próbák) az előadásokra. Csak egy példa: A csodálatos mandarin szvit ősbemutatóját (1928. október 15.) követő napon került sor a Rajna kincse felújítására, tehát a színházi főpróbák hete egybe esett a Filharmonikus hangverseny előkészítésével. Hozzá teszem: egy új tag úgy ült be, mondjuk, a brácsaszólamba, hogy hat év, vagy több eltelt, míg próbán is megmunkálta a teljes operarepertoárt. Igaz, ez volt az egyetlen biztos és jó színvonalú megélhetést

a magyar kultúrtörténetben és ezért „csak” minőségjavulást kérnek.

– *Minék az alapján dönti el a kormány, hogy javult-e a zenekar vagy sem? Vájt fülű zenekritikusok képesek egymásnak ellentmondó kritikákat megjelentetni ugyanazokról a hangversenyekről; ki vállalja az objektív mérce szerepét egy szimfonikus zenekar fejlődésének megítélésében?*

– Mást pedig nem tudok mondani, hogy ezt a muzikusokra és a zenekritikusokra kell bízni. A zenei közvéleményt figyelembe kell venni, amit egyébként a vendégművészek, a meghívások, visszahívások is alá szoktak támasztani. A kormány és a Minisztérium csak reméli, hogy egy-két év múlva a Nemzeti Filharmonikus Zenekar dicséretéről olvashat majd a sajtóban, a kritikákban és ezt érzékelheti a más módon megfogalmazott reakciókban is.

Egy különösen jó szimfonikus zenekar

adó zenekar 1940-ig Magyarországon, majd 300 pengős kezdő-, közel 500 pengős csúcstiszttel, három havi fizetett szabadsággal, nyugdíjjal, betegpénztárral, a Filharmonikusok révén plusz jövedelemmel. (Nem terhelem az olvasót e pénz értékének részletező ecsetelésével, csupán a népszerű filmadalra utalok: „Havi 200 pengő fixszel / Az ember könnyen viccel”.)

A BHZ egyetlen fillér közpénzben sem részesült, szponzorok nem álltak körül, mint az Opera háza táját. Tátrai Vilmostól tudom, hogy egy tuttista a legjobb esetben körülbelül 80 pengőt vitt havonta haza. Ennyiből tengődtek szoba-konyhás – WC az udvar végén – otthonaikban a munkások. 80 pengős állásokat szerzett, éhhalál ellen, a gazdasági világválság következtében munkanélkülivé vált értelmiségnek az ÁDOB (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága).

1935-ben, 28 éves korában, meghalt Hannover György, a BHZ legendás alapító hangversenymestere. Búcsúztatójában Tóth Aladár, különben Weiner elkötelezett híve, kiemelte: „Ő nevelte a Budapesti Hangversenyzenekarban Európa egyik legragyogóbb vonósegyüttesét.” És hozzátette: „... rengeteg munkát kellett vállalnia és voltak napok, amikor tizennyolc órát dolgozott. De ne irigyeljük hajszolt életét a »munkanélküliek«. Mert ez a rengeteg »kultúrunka« oly keveset hozott a konyhára, hogy nemegyszer kénytelen volt filmgárakban, szalonzenekarokban keresni a mindennapi kenyérre valót.” (Tóth Aladár válogatott zenekritikái. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, 1958. 163. o.) – Jogilag KFT-ként működött ez az együttes, tagjai közt azt oszthatta szét, amit a szolgáltatókért kapott. A keveset, ami még mindig több volt a semminél. – Játékát egyetlen lemezfelvétel őrizhetné, Liszt Tassója Ferencsikkel, 1936-ból (Patria-Ultravox MREK 60-61).

arra is alkalmas, hogy vigye magával az adott ország szólistáit. Meggyőződésem például, hogy Perényi Miklós, aki a világ egyik legnagyobb csellistája, és semmivel sem rosszabb mondjuk Rosztropovicsnál, ugyanolyan ismert lehetne, ha megfelelően gondoskodtak volna menedzseléséről, marketingjéről. Egy világszerte elismert zenekar az ilyen feladatot is jelentős részben elvégezheti. Sok ragyogó, zseniális magyar művész karrierjének lenne szüksége egy ilyen zenekarra.

Úgy gondolom, hogy az együttesrel folytatott tárgyalások békés és gyors megoldást hozó befejezése nemcsak az itt dolgozó hangszeres és énekkari művészek, de az egész magyar zenei élet számára nyereséget jelent. Remélem, hogy nem az elvadult viták, hanem az élményszerű produkciók reprezentálják munkánkat, amelyet a jó ügy szolgálatáért meggyőződésből végzünk.

Nem véletlenül emeli ki Tóth Aladár a BHZ vonóskarát a nagy egészből. Mert fúvós-kultúránk – ne idealizáljuk a múltat – ettől alaposan elmaradt. Már húsz éve működött a zeneakadémia, amikor megalakultak a fúvós tanszakai. Hosszú időre maradt meg azután e fáziskésés; a felső fokú muzikusok képzésének eme késedelme fél évszázadon át gördült végig az ország egész zenei életén. Debrecen Város Zenedéjében, amely a legjobbak közé tartozott, csak a 20-as évek közepétől működtek fúvós tanárok, mind óraadó, nyilván kicsiny volt az érdeklődés. A Fodor Zeneiskolában, Budapest legrangosabb magán-intézetében még 1932-ben sem tanítottak fúvós hangszert.

A BHZ-t soha nem hallottam, jogutódját 1945 után annál többször. A Székesfővárosi Zenekarnak hosszú időn át nem voltak megbízható fúvós *szólamai*, esetenként még szólistái sem. Ez egyébként minden magyar zenekarra érvényes. Kódolva volt a gikszer az Eroica Scherzo-jának kürtszólámában, a Così fan tutte nyitányának oboaszólójában – és sorolhatnám vég nélkül. Gondolom, tudomásul vették a 30-as évek nagy karmesterei, hogy a fúvóktól nem kaphatják meg ugyanazt, mint amit a vonósok nyújtanak. Klemperer sem zavartatta magát az eltévedt fúvóshangoktól – ennek már tanúja voltam. Mára sikerült ledolgozni az egyenlőtlen fejlődésből fakadó hátrányt.

*

A Budapesti Hangversenyzenekar – legyen ez zárszó – emlékezetes fejezete orchesztrális kultúránknak. De szervezeti-működési körülményeik bizonyosan nem követhetők – ne is legyenek azok – 2000-ben!

Breuer János

Gyimesi Lászlóval készített interjú:

– *Népies fordulattal élve „áll a bál” a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál, mert az eddiginél lényegesen több pénz (ezen belül mintegy háromszoros fizetést) prognosztizáló miniszteri döntést egy, a muzsikuskok teljesítményére vonatkozó minőségi vizsgálat kell, hogy megelőzzön. Ettől sokan félnek, sokan csak egyszerűen berzenkednek és mindez elsöprő indulatokat gerjesztett az együttesben. Tudomásom szerint sikerült már valamiféle kompromisszumot kötni, hogy ne egyetlen, szölista-pozícióban nyújtott teljesítmény alapján döntsék el, alkalmas-e valaki az ottani zenekari munka ellátására. Elégedett-e ezzel az eredménnyel, vagy újabb csatákat kell vívnia?*

– Erre sajnos nem lehet „csak úgy” válaszolni. Kialakult bennem egyfajta helyzetértékelés, amelyről tudni kell természetesen, hogy csak a mai napnak, április 11.-ének megfelelő informáltsági szintet tükrözi, mert az események gyorsan követik egymást.

Sajátos módon először a pozitívumokról szeretnék szólni, hiszen ez az első eset az elmúlt tíz évben, hogy a zenei életben kormányzati szándékot deklaráltak a magyar zenekultúra, ezen belül egy konkrét zenei intézmény felzárkóztatására az európai (és világ-) követelményekhez. Felismerték, hogy mindezt nem lehet megtenni megfelelő anyagi eszközök rendelkezésre bocsátása nélkül. Ez nagyon komoly és nagyon tiszteletre méltó elhatározás, különösen, ha összehasonlítjuk a költségvetési gondolkodás tipikus maradék-elvével, amely szerint ha marad valami, akkor adunk valamit, ha nem marad, akkor csak nagyon keveset a minimálisból... E mögött a felismerés mögött az is meghúzódik, hogy így tovább lehet menni. Ez a terület, azaz a művészet nem különbözik ebből a szempontból sem az ipartól, sem a tudománytól, ahol már mindenki tudja, hogy az exportképesség megteremtéséhez anyagi erőket is mozgósítani kell. Ennek az anyagi befektetésnek ezen kívül tudatos célja és iránya van: többek között eszközfelújítás (ezen belül hangszer-karbantartás és –vásárlás), ma Magyarországon nem létező szintű produkciók létrehozása a megfelelő vendégművészek meghívásával. A leglényegesebb azonban az, hogy akik ezt a munkát végzik, olyan jövedelemmel kell rendelkezniük, amely a jelenleginél léptékekkel magasabb és már közelíteni kezd az európai mértékhez is. Ha mindez megvalósul,

további lépések következhetnek, hiszen ez kísérlet is lehet, hogy tényleg érdemes-e befektetni ebbe a szférába.

Másik pozitívuma a törekvésnek, hogy ezt a tiszteletre méltó elképzelést nem új szervezet létrehozásával, a jelenlegi keretek szétrombolásával, hanem a jelenlegi keretek között akarja megvalósítani. Nem akarja megváltoztatni sem a szervezeti, sem a jogszabályi környezetet, sem a személyi feltételeket. Nem akarja a Minisztérium megmondani, hogyan történjenek a dolgok, hanem elfogadja (sőt jónak tartja) a Nemzeti Filharmonikusokat, annak intézményét és az ott érvényesülő jogszabályokat. Ugyanakkor módosítani szeretne és bizonyos feltételek teljesüléséhez szeretne kötni dolgokat, hogy megalapozottnak lássa a befektetés megtérülését. Nem váltott le se zenekart, se igazgatót, se művészeti vezetőt

Megfelelőnek tartom továbbá azt a technikát is, hogy miniszteri biztost nevezett ki a folyamat menedzselésére és ehhez szakértői gárdát is „adott” úgy, hogy meghagyta az együttes belső autonómiáját. Ez nagyon rugalmas munkavégzést tesz lehetővé, mert ha a klasszikus államigazgatási, belső egyeztetési úton haladna az ügy, léptenyomon megbicsaklana. Most van egy külső személy, aki kívülről, megfelelő felhatalmazással ezt a konkrét dolgot menedzseli.

Mindezek ellenére vannak olyan mellékzöngék, amelyek negatívumokat sugallnak a külső szemlélőnek. Ennek elsődleges oka, hogy a programcsomagban szereplő minősítési kötelezettséget és annak kivitelezési tervét túlkommunikálták, túlhangsúlyozták. Az így keletkezett (megalapozott vagy nem megalapozott) félelem, bizalmatlanság aztán csaknem az első pillanattól elterelte a fő vonulatról a figyelmet. A muzsikuskok ugyanis másképp gondolkodik, mint a menedzser vagy a tisztviselő. Ő hall ugyan valamit arról, hogy több lesz a pénz és jobb lesznek a körülményei, de igazán azt hallja ki a információkból, hogy neki minősülnie kell, mert valakik le akarják cserélni a társulatot. Ezt a bizalmatlansági attitűdöt egyelőre még nem sikerült / nem törekedtek feloldani. Az a bizonyos határvonal nehezen körvonalazható és így még inkább megmagyarázható a zenekar reakciója. Ilyenkor szokás úgy nyilatkozni, hogy a dolgot „nem volt kellőképpen előkészítve”.

A végcél tekintetében egyébként semmilyen eltérés nincs a muzsikuskok és a menedzsmint állásfoglalása között, amely szerint nagyon fontos a minőség, a művészeti színvonal. Ezek cáfolhatatlan eviden-

ciák. Az ehhez vezető út kijelölésében vannak óriási eltérések. A minősítés ellen sincs kifogása a zenekarnak; erre szükség van, azok és csak azok dolgozzanak, akik a legjobbak, hiszen ezek nem szociális kérdések. A megállapítás módját azonban egészen másképp képzelik, mint amiről mostanság hallani. Ennek kollektív véleménynek kell lennie, amiben súlyozottan szerepel a művészeti vezető, a zenekari igazgató állásfoglalása, de nem tudják elfogadni azt a megoldást, amelybe nem, vagy csak alig van beleszólása a kollektívának és a döntés joga erőteljesen egy személy kezébe csúszik át. Ez megközelítésbeli probléma és minden bizonnyal mindkét fél számos érveléssel tudja alátámasztani a maga elképzelését.

Másik oldalról komoly szakmai természetű probléma is közbeszólhat. Az, hogy valaki hogy teljesít egy zenekaron belül, egyéni meghallgatásból derüljön ki, vagy egy hosszabb időszak (legkevesebb egy év) munka folyamatos, összegző értékelése alapján? A zenekar természetesen az utóbbi mellett foglal állást, mondván, hogy nincs szükség egyéni meghallgatásra, amíg valaki a zenekari munkában kiválóan megfelel. Tárgyalásunkkor a miniszteri biztos úr figyelembe vette ezeket az érveket, amikor fele-fele arányban határozta meg végül a kétféle értékelés alapján adható pontokat. Megítélésem szerint azonban még tovább kellene gondolni a dolgokat, mert a helyzet nem elég áttekinthető és jövőbeni bizonytalanságot gerjeszthet. Szakmai kérdésekbe nem avatkozom bele és nem az én dolgom megítélni azt, hogy egy zenekari művészenek tényleg el kell tudni szólni is játszani azokat a dolgokat, amelyeket az együttesben, a pult mögött ülve nap mint nap előad. Munkajogi szempontból azonban határozott – a miniszteri biztos úr és szakértői véleményével ellentétes – álláspontom, hogy ezek a kollégák közalkalmazotti jogviszonyban, meghatározott munkakörben dolgoznak, mint egy szimfonikus zenekar tagjai, nem pedig hangszeres szólisták. Ezért a minősítés az ő esetükben – mint a művészi munka teljesítésének értékelése – az előadások és a próbák során végzett teljesítményen alapul, nem pedig az egyéni meghallgatáson. Ez felel meg a „zenekari tag” munkakör kritériumának.

Ugyanakkor elvileg az sem zárható ki, hogy teljesítménye megítéléséhez „szóló-állásban” is megfigyeljék a muzsikuskok felkészültségét, de ez nem lehet a végzett munka értékelésének eszköze. Ez utóbbi az előadások és a próbák során derül ki, nem

pedig az egyéni meghallgatáson. Mi van akkor például, ha egy zenész hosszú éveken át tökéletesen megfelel a próbákon és zenekari hangversenyeken, de nem felel meg az egyéni meghallgatáson? El kell küldeni egy kiváló zenekari művészt, aki – az egyébként szükségtelen – szólista mi voltában esetleg rosszabbul teljesít? Mit nyer ezzel az együttes? Jogi szempontból aggályos, szakmai szempontból kétséges tehát az eljárás.

Magának a minősítésnek amúgy is két célja van. Egyfelől értékeli az egyes művészeknek adott időszakban nyújtott teljesítményét. Másfelől ösztönöz: rosszabb esetben magát a művészt, arra, hogy jobban kell dolgoznia, szerencsésebb esetben pedig a vezetőket (fenntartókat), hogy jobban el kell ismerni, hiszen nagyszerűen dolgozik. Legfontosabb célja az, hogy időnként köntörfalazás nélkül, feketén-fehéren szembesüljön a muzsikussal a róla kialakult véleménnyel. Ne érezzen senki semmilyen susmust a bérek, juttatások, pultok elosztásánál. Ebbe a sorba sehogy sem illik az a fenyegetés, amely a minősítések kapcsán – talán a már emlegetett rossz kommunikációnak köszönhetően – hangsúlyt kapott. A fenyegettetés érzése hamar szülhet agressziót.

A minősítésről szóló tervezetek megfogalmazása alapján arra kell gondolnunk, hogy erőteljesen egy kézben, a zeneigazgató kezében van a minősítések értékelésének és a döntés joga. Bármennyire is objektívnak tűnő rendszerben valósul meg a minősítés, a végső szót egy személy mondhatja ki gyakorlatilag korlátozás nélkül. Ha egy jogszabály ilyen erős pozícióba hoz egy döntéshozót, aki egymaga dönthet egy meglehetősen szubjektív elemeken alapuló helyzetben, sőt lépten-nyomon egyedül **kell** döntenie, akkor a legjobb döntései is gyanússá válhatnak, ha csak egyetlen vitatható akad közöttük. Túl ezen, nehezen magyarázható az, hogy a zenekarba történő bekerülési eljárásoknál, a próbajátékokon ott ülnek és véleményt nyilvánítanak a zenekar különböző szervezeteinek képviselői, akkor a zenekarból történő „kikerülési” eljárás kapcsán ne lehessen mondanivalójuk, illetve ezt ne vegyék figyelembe.

Ezek miatt az árnyak miatt tehát elsikad a minősítés alapvető célja, valamint a folyamat végének kissé megfoghatóbb körvonalazása, a dolog miértje is. Természetesen nem lehet most fillérre elszámolni a jövővel, vagyis pontos összegben meghatározni a várható béreket és juttatásokat.

Azt azonban világosabbá lehet tenni, mit jelent az a kormányzati szándék, aminek megvalósulásáért bizony nagy árat kérnek a muzsikusoktól. Ezen ismeretek hiányában a szubjektív indíttatású, személyes fenntartások, a zenekar és a vezetés körülről datálódó különböző ellentétei miatt is hiányzik az a bizalom, ami nélkül elég kockázatosnak látszik, hogy ez az egészében nagyon előremutató dolog töredékében is azt a hatást váltsa ki, mint amit remélni lehetett és amit az ügy megérdemelne.

Mindenkinek kissé háttérbe kellene szorítani a jelenleg domináló primer érzelmeiket és egymás elfogadására kellene törekedni. Akkor talán nem dimenzionálnának túl bizonyos gesztusokat. Az ominózus szavazásnak sem lenne nagyobb jelentősége annál, mint hogy a zenekar maga módján elmondta: nincs megelégedve a zenekar vezetésével és a szokásjog alapján ennek véleményt adott. Mint ahogy történt is már ilyen: ugyanezek a testületek más vezető személyiségek ellen is nyújtottak be bizalmatlansági indítványt, azt az együttes el is fogadta és az illető vezető azóta is változatlanul posztján van. Ettől még nem állt meg az élet: ők így gondolták, a fenntartók pedig nem; a jelzést mindenki tudomásul vette és a munka folytatódott. Lehet, hogy vitatható az eljárás módja, a helyzet alapvető félreértése azonban „militáns kisebbségként” megjelölni a testületek képviselőit. Ez ugyanakkora tévedés, mint azt hinni, hogy egy ilyen szavazást automatikusan intézkedés követ. Meg kéne próbálni a feleknek elfogadni egymást. Nem kölcsönös szimpátiáról van szó, hanem egyrészt annak tudomásul vételéről, hogy a fenntartók és vezetők milyen álláspontot képviselnek, másrészt pedig a választott testületek munkájának elviseléséről. És ha a zenekar 80-90%-a támogatja a képviselőket, akkor őket nem szeretni és minősíteni kell, hanem álláspontjukat el kell fogadni és tárgyalni kell velük.

Arról sem kellene megfeledkezni, hogy nem vadidegenek néznek egymással farkasszemmel. Sokan évtizedek óta ismerik egymást és felfoghatatlan, hogy nem tudnak kommunikálni egymással. A célok pedig azonosak: minél jobb, minél sikeresebb együttest akarnak vezetni illetve abban közreműködni. Ha ez a folyamat most pusztán kommunikációs zavarok miatt kudarcba fullad, bizony szomorú következményei lehetnek szinte az egész muzsikussá társadalomra nézve.

Jelen pillanatban az a kulcskérdés, hogy mennyi jelenik meg az előzetes egyeztetésekből abban a tervezetben, amit az államigazgatási egyeztetés folyamatába bocsátanak. Mi minden lesz benne valóban a jogszabályi keretben megjelenő miniszteri rendeletben? Mit lehet esetleg még korrigálni a következő szakaszban? Ha megszületik a rendelet, marad-e benne olyan „csont”, amely jogszabályi szempontból aggályosnak minősül? Mennyire lesz alkalmazható ez az egész? Milyen reakciók követik az alkalmazás első lépéseit? Annak tudatában, hogy az emberek sok mindent tudomásul vesznek, nem kerül-e a csomagba egy-két emészthetetlen falat is? Sajnos elég nehéz bizonyos dolgok prognózisa, ezért kellene nagyon körültekintően elkerülni az elkerülhető buktatókat.

– *Mikorra várható a rendelet megjelenése?*

– Ez pont olyan bizonytalan, mint számos egyéb tényező. Egy rendelet miniszter elé terjesztése nem jelenti azt, hogy már el is fogadták. Ezt követik az államigazgatási egyeztetések, amely fázisban még mindenki elmondhatja véleményét, esetleg további egyeztetéseket indukálva, más esetben azokat figyelmen kívül hagyva lezárulhat a vita. A Magyar Közlönyben megjelent, hatályossá és alkalmazhatóvá vált rendelet már csak az Alkotmánybíróság révén bírálható felül.

Nem jogszabályok függvénye az együttes belső viszonyrendszere. Számunkra, mint ágazati szakszervezet számára komoly feladat a kétféle szempont szimultán szem előtt tartása, nem is mindig sikerül egyidejűleg képviselni az intézménynek, mint egésznek és az egyes dolgozók érdekeit. Ezt tovább nehezíti most az a tény, hogy a tét nem pusztán egyetlen együttes léte illetve jobb léte, de hosszabb távon érintett az egész magyar zenei élet is. A zenekar ellenállása pedig – nem magával az üggyel, hanem bizonyos konkrét intézkedéssel szemben – meglehetősen szilárdnak tűnik. Első lépésben a muzsikussok bizalmát kell megszerezni, hogy érdemi párbeszéd indulhasson.

Tóth Anna

(Lapzárta után: április 21. volt az utolsó egyeztetés lehetősége. Ekkor mondta el Gyimesi László, hogy az együttes érdekvédelmi testületei nem fogadták el az Edvi Péter által említett utólagos korrekciót a 25-25-50% szavazati arányokról. A helyzet tehát továbbra is borotvaélen táncol.)

TISZTELETJEGGYEL

Elhanyagolt zenekarok

*Leváltották a mestert
a legpatinásabb szimfonikus zenekar éléről.*

Ez Oroszországban történt, a mestert Jevgenyij Szvetlanovnak hívják, a zenekar pedig a híres moszkvai akadémiai együttes. A Putyin-kormányzat a jelek szerint a kulturális területen sem tétlenkedik: figyel, nyomul és intézkedik – ha kell, drasztikus lépésekre szánja el magát. Az élő legenda, a 75. évébe lépett mester elküldésének hivatalos indoka: elhanyagolta zenekarát. Igazából nem tudni, így volt-e, ám a fogalmazásmód gondolkodóba ejtheti az embert: mikor elhanyagolt egy szimfonikus zenekar?

Így, 2000 tavaszán, amikor két élvonalbeli orkeszter körül is összegyülekeztek a viharfelhők, Budapesten sem teljességgel indokolatlan fölvetni ezt a kérdést. A filharmonikusoknál miniszteri biztos tevékenykedik, a Fesztiválzenekart pedig az utóbbi hetekben a tételes megszűnés réme is fenyegette. A két krízishelyzet között nagyságrendi különb-

ség van, ám aligha téved sokat, aki azt állítja: a felszín alatt rejtőző, a válságot kiváltó okok sok tekintetben megegyeznek.

A Fesztiválzenekar a tavaly év végi – komikus elemeket sem nélkülöző – Váci utcai sztrájkot követően tovább rohant a szakadékbba. A hajdani fegyvertársak – a zenekari alapítvány és a főváros vezetése – kigyót-békát kiabáltak egymásra: az érdekszövetség végérvényesen felbomlani látszott. Néhány meglepő vargabetű után azonban kiderült: Fischer mester érdekérvényesítő képessége még vert helyzetben is sokkal kecsesetebb, mint a legtöbb hazai pályatársé – az a zsarolási hadművelet, amelyben saját személyének magyarországi bojkottja jelentette a legfőbb adut, egyelőre nem tűnik minden eredmény nélkülinek. Igaz, a Zeneakadémián ukrán beugró kénytelen dirigálni a Fesztiválzenekart, de nem volna tanácsos mérget venni rá, hogy Fischer Iván nem

veszi többé – akár már idén – a karmesteri pálcát hazai földön a kezébe.

Nem jár azonban helyes úton, aki úgy vélekedik: csupán afféle primadonna-allűrökről van szó. Kemény szervezeti és finanszírozási válság ez a javából. A fővárosi költségvetők mostanára (hogy miért nem korábban, azt ne firtassuk) megelégtettek, hogy csupán a fejőstehén szerepét szánják nekik, és az alapítványi szisztémán keresztül nem képesek közvetlenül érvényesíteni akarataikat a zenekart érintő legalapvetőbb vonatkozásokban sem. Ezt az anomáliát az első pillanattól látni lehetett, ám az elitegyüttest tömjénező általános eufória elfedte a fundamentális érdekütközést. Az elitfilozófia – a szakmai, hivatásbeli kiválóságon kívül, amely viszont épp az eltérő külhoni koncertfeltételek miatt más zenekarokkal nehezen összevethető – arra épült, hogy a kiemelkedő művészi teljesítményhez kiemelkedő javadalmazás is társuljon. A politikai és gazdasági klíma változásával ez a hallgatólagos alku rendült meg. Hasztalan születik tehát bármily megnyugtónak látszó kompromisszum esetleg a 2001-től esedékes, más formájú alapítványi működésről: ha

Kié a fészek és kié a tojás

*Ki és milyen arányban fizeti a Budapesti Fesztiválzenekart? Milyen intézményi keretek között lehet és kell léteznie az együttesnek? Kik bűnhődnek az 1992-es szerződés több pontatlanságáért? Tájékoztató jellegű beszélgetés
Körmendy Ferencsel, a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottságának elnökével.*

– Mielőtt egy április 13-án, 14 órakor érvényes helyzetelemzést kérnék a Budapesti Fesztiválzenekarral kapcsolatban, az együttes körül kialakult helyzetről, szeretném a „Zenekar” olvasóit informálni, hogy a Fővárosi Önkormányzat felelősnek érzi-e magát a dolgok jelenlegi állása miatt, ami részben összefügg Nemes Lászlónak az együttes élére történő igazgatói kinevezésével?

– Felelősséget és lelkiismeret furdalást pusztán azért érzek, mert két és fél évig hagytam, hogy ne legyen kinevezett igazgatója a Budapesti Fesztiválzenekarnak. Ez alatt az idő alatt ugyanis gyakorlatilag teljes fővárosi kontroll nélkül működött a zenekar, hallgatólagosan egy törvénytörő helyzetet fogadtunk el. Annak reményében engedjük ezt meg magunknak, hogy közben, a főváros és a zenekari alapítvány kö-

zött folyó tárgyalások során megoldódik egy sor vitás kérdés. Olyanok például, mint amilyen a közhasznú társasággá való átalakulás. Annyiban tehát nem lehet ez a helyzet a mi felelősségünk, hogy a törvény betűje és szelleme szerint igazgatót választotunk egyik intézményünk élére.

– Ha több mint két évig nem volt kinevezett igazgatója az együttesnek, mi volt Körner Tamás szerepe?

– Körner Tamás 1992-től 1996-ig kinevezett igazgató volt. Második ciklusát, amely 1996 október 1-jétől 2000 szeptember 30-ig szólt, már 1996 őszén lemondással kezdte. Ettől a pillanattól kezdve folyamatosan hosszabbítottuk kinevezését, mígnem ki kellett már írunk a pályázatot. Arra egyedül ő jelentkezett, bejött az ülésre és elmondta, mely feltételekkel nem ért

egyedül (ezek különböző javadalmazási pontok voltak). Háromszor kérdeztem meg, hogy kifogásait a pályázat visszavonásaként kell értenünk? Három nyakatekert választ adott, mire meg kellett szavaztatni a Bizottságot és végeredményként az került a jegyzőkönyvbe, hogy a jelölt visszalépése miatt a pályázat eredménytelen.

Ezt az áldatlan helyzetet számoltuk most fel. Nemes László volt az egyetlen jelölt, kitűnő dolgozatot írt, Fischer Iván a hozzászólás, illetve a kuratóriumi tagokhoz intézett levelében – a jelölt pályázatának számos aktualitását visszaigazolván – sem Nemes László alkalmasságát vonta kétségbe, hanem mint „nem aktuálisat” kérte a Bizottságot az igazgatói kinevezés döntésének elhalasztására. Ezt nem tehetjük, mert a Kulturális Bizottság nem akart tovább

fennmarad az anyagi értelemben vett (hazai viszonyok között értendő) pozitív diszkrimináció, az a zsaroló potenciált is óhatatlanul tovább örökítheti.

Bérfeszültségre kultúrpolitikát építeni – nem kifejezetten európai megoldás. Nem tehet róla az ember: a politikai döntésekkel (vagyis nem szerves úton) létrejövő sztáregyüttesek meg a vele járó sztárgázsik a proletárdiktatúra kulturális kirakatpolitikájára, propagandisztikus szándékú protekcionizmusára emlékeztetik. Miközben persze tudván tudjuk: a magas kultúrában – így a komolyzenében is – a legkevésbé sincs helye egyenlősdinek, a kiválasztódást azonban naív módon művészeti berkeken belüli, s nem azon kívüli pályákon tartjuk ideálisnak. Lehetséges, hogy ez az ideál három dimenzióban nem is létezik.

A politikai színezetű döntésekre emlékeztet például egy régi személyi egybesés is: annak idején Kocsis Zoltán – a Fesztiválzenekar akkori művészeti vezetője – javasolta: legyen a Fesztiválzenekar alkalmi társulatból állandó együttes. Ma épp az ő pozíciói látszanak megrendülni a filharmonikusok élén – egyes ér-

telmezések szerint nem függetlenül attól, hogy az állam esetleg mégis a Fesztiválzenekarnak dobna inkább mentőövet, míg az állami zenekart a második sorba szorítaná vissza.

Ez a forgatókönyv nem tűnik valószínűnek. Edvi Péter kormánybiztos – aki a gyermekmentés után most a zenekarmentéssel próbálkozik – sokkal inkább menedzserként, mint afféle felszámolóként fogott munkához. A vele szemben támadt ellenérzéseket is ez okozza. Indokolt lépés ugyanis, hogy például rovincsoljon az országban szanaszét használt, de a zenekari leltárban szereplő hangszerek dolgában, ám ha ez a rovincs magukat a zenészeket érinti, azok joggal vethetik fel, hogy megkülönböztetett bánásmódra érdemesek. Igaz ez még akkor is, ha valóban előfordult egyszer-mászor, hogy betegszabadságuk alatt más zenekarokban játszottak, netán hahniztak – a májusra tervezett „selejtező meghallgatás” viszont ez esetben is diszkriminatív, szakmailag pedig megalázó. S megalázó marad annak ellenére is, ha szakmai körökben osztják a miniszteri biztos véleményét: a százegynéhány zenekari tag tizedrésze

valóban nem felel meg egy reprezentatív európai szimfonikus társulat művészi mércéjének.

A két „válságzenekar” történetének – melynek végére még korántsem került pont – közös vonása, hogy a finanszírozás bizonytalanságai összefonódtak a szakmai és hatalmi kompetenciaküzdelmekkel. Az évek során elmosódott (vagy épp újraértékelődött), mi a dolga a zenekarvezetőnek, a fenntartónak, az érdekvédőnek. A generális megélhetési bizonytalanság kiszolgáltatottá tette a művészi munkát végzőket, a nyomott bérszínvonal elcsábíthatóvá az európai vagy ázsiai kulturális piacon „forgalomképes” zenészeket. Egyelőre nyomát sem látni például átfogó komolyzenei „országképek” – addig pedig, míg ez meg nem születik, ennek a financiai konzekvenciáit sem lehet levonni. Szimfonikus zenekarainkat – tisztelet a gyér kivételnek – fenntartóik elhanyagolták, de ennek a mulasztásnak egyelőre nincsenek személyre szóló következményei. Lehet, hogy egyben-másban volna okunk tanulni az oroszoktól?

Csontos János

fenntartani egy mulasztásos törvénysértéses helyzetet. A törvények értelmében Nemes László megkapta kinevezését.

Igaz, hogy a Főváros és a Zenekar között 1992-ben létrejött megállapodás értelmében a zenekari igazgatót a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága nevezi ki a kuratórium javaslatára. A javaslatételi jog egyébként az alkotmány szerint vétőjog is jelent. Ez azonban pontatlan megfogalmazás, amely pontatlanságában törvénysértő és törvényellenes, mivel semmilyen külső szervnek nem lehet vétőjoga egy fővárosi intézményt illető bármilyen kinevezéssel szemben. A kinevezési folyamatot a Bizottság teljesen szabályszerűen és szakszerűen játszotta végig, az Alapítványtól ezzel szemben a mai napig nem kaptam olyan hiteles dokumentumot, amely az Alapítvány mint testület álláspontját tartalmazná – tudomásom szerint a testület nem is ült össze, nem véleményezték a dolgot és nem is szavaztak róla. Arról sincsen semmilyen dokumentum, hogy valójában hányan, milyen formában nyilvánítottak véleményt. A Bizottság tehát a mai napig nem ismeri a kuratóriumi testület álláspontját, pedig többször igényeltük, sőt sürgettük is azt.

A mai napi helyzetet a Fővárosi Közgyűlés április 6.-i, kilenc pontos döntésora tartalmazza, ami felkéréssel fordul az Alapítványhoz és jelenleg az erre adandó választ várjuk. Elindult tehát a kommunikáció, hogy miként születik majd meg a válasz nem tudhatom, mert tavaly novemberben lemondtam kuratóriumi tagságomról. (1. melléklet)

A Főváros egyértelműen deklarálta, hogy fontosnak tartja a Fesztiválzenekar fennmaradását, pontosan nyilatkozott, mennyi pénzt tud a zenekar működésére szánni, és arra kéri az Alapítványt, hogy az 1992-ben kötött együttműködési keretszerződés összes törvénysértő pontját szüntessük meg. Ennek legcélravezetőbb módja a régi szerződés megszüntetése és egy új létrehozása. (2. melléklet)

– Ön szerint is erőteljesen megváltozik a Fesztiválzenekar arculata, ha Fischer Iván nem hajlandó többé vezényelni az együttest? Azt is rebesgetik, hogy már új jelöltje van az ílymódon esetleg megüresedő karmesteri pulpitusnak.

– Fischer karnagy úr sem mint zeneigazgató, sem mint karmester nem akar lemondani, csak fölfüggeszti magyarországi mű-

ködését. Én ezt úgy értelmezem, hogy egy bizonyos állapot bekövetkeztéig nem kívánja a Fesztiválzenekart Magyarországon vezényelni. A zenekar igazgatójának ugyanakkor kötelessége gondoskodni az évad terv szerinti biztonságos lebonyolításáról, amihez szükség van karmesterre is. Nemes Lászlónak meg kell tennie a szükséges lépéseket az itthoni koncertekért. Ez független Fischer Iván jogállásától.

– Mekkora presztízsvesztést jelent a Fővárosi Önkormányzatnak ez az áldatlan állapot?

– Semekkorát, hiszen a mi oldalunkon semmilyen változás nem következett be. Nem hogy eleget tettünk a kétoldalú megállapodásnak, de annál sokkal többet is nyújtottunk az együttesnek. Előre, átláthatóan biztosítottuk minden évre a költségvetési fedezetet. Egyetlen dolog okozhatna presztízsvesztést: ha elmaradnának a hangversenyek. Sajnálatos, hogy a történet idáig fajult.

– Mikor vették észre, hogy az 1992-es szerződésben pontatlanságok vannak? Mikor észlelték, hogy ezek gondokat okozhatnak? Folyamatosan jelentkeztek vagy egyszerre, egy adott pillanatban támadtak fel ezek a gondok?

1. melléklet – a Budapesti Fesztiválzenekar Alapítványának Kuratóriuma a személyi változásokkal 1993 és 2000 között.

1993/1994 43 tag	1994/1995 44 tag	1995/96 43 tag	1996/97 43 tag	1997/1998 27 tag	1998/1999 27 tag	1999/2000 21 tag
	Régi új	Régi új	Régi új	Régi új	Régi új	Régi új
Akar László	Akar László	Akar László	Akar László	Akar László	Akar László	Dr. Asbóth Domonkos
Ascher Tamás	Ascher Tamás	Ascher Tamás	Ascher Tamás	Dr. Baán László		Dr. Bánlaki György
Dr. Baán László	Dr. Baán László	Dr. Baán László	Dr. Baán László			
Babarczy László	Babarczy László	Babarczy László	Babarczy László	Babarczy László	Babarczy László	Babarczy László
Balassa Péter	Balassa Péter	Balassa Péter	Balassa Péter	Bokros Lajos	Bokros Lajos	
Baló György	Baló György	Baló György	Baló György			
Bod Péter Ákos	Bod Péter Ákos	Bod Péter Ákos	Bod Péter Ákos			
Bors Jenő	Bors Jenő	Bors Jenő	Bors Jenő	Bors Jenő	Bors Jenő	
Donáth László	Donáth László	Donáth László	Donáth László	Donáth László	Donáth László	Donáth László
Erdély Zs. Gábor	Erdély Zs. Gábor	Erdély Zs. Gábor	Erdély Zs. Gábor			
Feuer Mária	Feuer Mária	Feuer Mária	Feuer Mária	Feuer Mária	Feuer Mária	Feuer Mária
Fodor Gábor	Fodor Gábor			Gedényi Ildikó	Gedényi Ildikó	Gedényi Ildikó
Forrai Katalin	dr. Kádár Béla	dr. Kádár Béla	Dr Kádár Béla	Halustyik Anna	Fodor Gábor	Fodor Gábor
Gedényi Ildikó	Gedényi Ildikó	Gedényi Ildikó	Gedényi Ildikó			
Dr. Glatz Ferenc	Dr. Glatz Ferenc	Dr. Glatz Ferenc	Dr. Glatz Ferenc	Dr. Glatz Ferenc	Dr. Glatz Ferenc	Dr. Glatz Ferenc
Dr. Győző Gábor	Dr. Győző Gábor	Dr. Győző Gábor	Dr. Győző Gábor	Dr. Győző Gábor	Dr. Győző Gábor	Dr. Győző Gábor
Dr. Henye Nándorné	Dr. Henye Nándorné	Dr. Henye Nándorné	Dr. Henye Nándorné			
Dr. Hubényi Ernőné	Dr. Hubényi Ernőné	Dr. Hubényi Ernőné	Dr. Hubényi Ernőné	Dr. Hubényi Ernőné	Dr. Hubényi Ernőné	
Dr. Iványi György	Dr. Iványi György	Dr. Iványi György	Dr. Iványi György	Dr. Iványi György	Dr. Iványi György	Dr. Iványi György
Jeney Zoltán	Jeney Zoltán	Jeney Zoltán	Jeney Zoltán			
K. Varga Mihály	K. Varga Mihály	K. Varga Mihály	K. Varga Mihály	K. Varga Mihály	K. Varga Mihály	K. Varga Mihály
Kepecs Gábor	Kepecs Gábor	Kepecs Gábor	Kepecs Gábor			
Klenjanszky Tamás	Klenjanszky Tamás	Klenjanszky Tamás	Klenjanszky Tamás	Madarász Aladár	Madarász Aladár	Madarász Aladár
Koppány Zoltán	Mosonyi György	Mosonyi György	Mosonyi György	Mosonyi György	Mosonyi György	Mosonyi György
Körmendy Ferenc	Körmendy Ferenc	Körmendy Ferenc	Körmendy Ferenc	Körmendy Ferenc	Körmendy Ferenc	Körmendy Ferenc
Lengyel Márton	Lengyel Márton	Lengyel Márton	Lengyel Márton			
Lenk Géza	Lenk Géza	Lenk Géza	Lenk Géza			
Dr. Marschall Miklós	Dr. Marschall Miklós	Dr. Marschall Miklós	Dr. Marschall Miklós	Dr. Marschall Miklós	Dr. Marschall Miklós	
Marton László	Marton László	Marton László	Marton László	Marton László	Marton László	Marton László
Mihály András	Mihályi Gábor	Mihályi Gábor	Mihályi Gábor	Mihályi Gábor	Mihályi Gábor	
Németh G. Béla	Németh G. Béla	Németh G. Béla	Németh G. Béla	Nagy Károly	Nagy Károly	Nagy Károly
Palkó Péter	dr.- Téglássy Tamás	dr.- Téglássy Tamás	dr.- Téglássy Tamás			
Dr. Rabár Ferenc	Dr. Rabár Ferenc	Dr. Rabár Ferenc	Dr. Rabár Ferenc	Dr. Rabár Ferenc	Dr. Rabár Ferenc	
Rigó László	Rigó László	Rigó László	Rigó László			
Somfai László	Somfai László	Sívó Imre	Sívó Imre	Sívó Imre	Sívó Imre	Sívó Imre
Soproni József	dr. Sugár András	dr. Sugár András	dr. Sugár András	dr. Sugár András	dr. Sugár András	
Szöllősy András	Szöllősy András	Szöllősy András	Szöllősy András			
Terták Elemér	Terták Elemér	Terták Elemér	Terták Elemér	Terták Elemér	Terták Elemér	Terták Elemér
Vas Pál	dr. Széles Zsuzsa	dr. Széles Zsuzsa	dr. Széles Zsuzsa			
Wilheim András	Wilheim András	Wilheim András	Wilheim András			
Zelinka Tamás	Zelinka Tamás	Zelinka Tamás	Zelinka Tamás	Zelinka Tamás	Zelinka Tamás	Zelinka Tamás
Zombor Gábor	Zombor Gábor	Zombor Gábor	Zombor Gábor	Zombor Gábor	Zombor Gábor	Zombor Gábor
Zsámbéki Gábor	Zsámbéki Gábor	Zsámbéki Gábor	Zsámbéki Gábor	Zsámbéki Gábor	Zsámbéki Gábor	
dr. Zemplényi Ferenc	dr. Zemplényi Ferenc	dr. Zemplényi Ferenc				

A Fővárosi Közgyűlés 2000. április 6-i rendkívüli ülésének határozatai
(előzetes munkaanyag alapján összeállítva a 2. napirendi pontban foglaltakat)

2. melléklet:

H a t á r o z a t

1.) A Fővárosi Közgyűlés kifejezi határozott szándékát a Budapesti Fesztiválzenekar, mint kulturális érték fenntartásában való további részvételre. A továbbiakban részletezett minden egyes lépését ez a szándék vezérli.

2.) A Budapesti Fesztiválzenekar további stabil működésének biztosításához egy alapjaiban új megállapodás kidolgozását javasolja a Budapesti Fesztiválzenekar Alapítványnak, amely

- a felek egyenrangúságán alapul,
- legalább középtávú,
- jogi és pénzügyi tekintetben zárt rendszerű,
- normatív és
- a fővárosi intézmény-finanszírozási rendszerhez kapcsolt.

Az új alapokon való együttműködéshez el kell kerülni az 1992. évi szerződésben rejlő értelmezési, alkalmazási problémákat, ezért javasolja az Alapítványnak az 1992. évi keretszerződés közös megegyezéssel, 2000. május 31-i hatállyal történő megszüntetését és felkéri, hogy a 2000. április 6-i Fővárosi Közgyűlési határozatban (3. Pontban) megjelölt tárgyalások megkezdéséig tegyen ilyen tartalmú jognyilatkozatot. Felhatalmazza a főpolgármestert, hogy az Alapítvány ilyen tartalmú nyilatkozata esetén a Fővárosi Önkormányzat részéről ugyanilyen tartalmú nyilatkozatot adjon ki.

Határidő: azonnal (az Alapítvány megkeresését illetően), 2000. április 15. (a Fővárosi Önkormányzat részéről kiadandó nyilatkozatra)

Felelős: dr. Demszky Gábor

3.) Úgy dönt, hogy amennyiben az Alapítvány a 2000. április 6-ai Fővárosi Közgyűlési határozatban (2. pontban) foglalt tartalmú jognyilatkozatot tesz, felkéri az Alapítvány Kuratóriumát, hogy haladéktalanul kezdjen tárgyalásokat az Alapítvány és az Intézmény között kötendő olyan rövid távú megállapodásról, amely képes kezelni a következő (2000/2001 évi) szezon feladatait. E megállapodásnak ki kell terjednie a szezon koncertprogramjára és a források biztosítására, a művészeti vezetés autonómiájának biztosítására, a forrásokat illetően figyelembe véve, hogy a főváros a jelenlegi költségvetési helyzetben nem lát lehetőséget a fővárosi támogatás megemelésére.

Határidő: 2000. április 15. (a tárgyalások megkezdésére)

Felelős: dr. Demszky Gábor

4.) A kialakult helyzet kezelésére a 2000. április 6-ai Fővárosi Közgyűlési határozatban (2. pontban) rögzített elvek alapján működő, válságkezelő munkacsoport létrehozását kezdeményezi és felkéri az Alapítvány Kuratóriumát, hogy képviseltesse magát a

munkacsoportban. Arra való tekintettel, hogy a Budapesti Fesztiválzenekar jelentős nemzeti értéket képvisel, felkéri a nemzeti kulturális örökség miniszterét is, hogy delegálja képviselőjét a munkacsoportba.

Határidő: a Közgyűlés döntésétől számított 8 nap

Felelős: dr. Demszky Gábor

5.) Mivel a Fővárosi Önkormányzat kiemelkedő fontosságúnak tartja a következő koncertévad zavartalan lebonyolítását, felhívja az Alapítványt, hogy a 2000/2001 évi hangversenyévad alapítványi részről teljesítendő (a jogszerűen az intézményt megillető bevételeken felüli) fedezetének rendelkezésre állását kötelezettségvállalásokat lehetővé tevő megfelelő formában igazolja.

Határidő: 2000. április 21. (az igazolásra)

Felelős: dr. Demszky Gábor

6.) Úgy dönt, hogy amennyiben az Alapítvány nem tesz az 1992. évi szerződés megszüntetését célzó jognyilatkozatot, és felszólítás ellenére sem tesz maradéktalanul eleget szerződésben foglalt – a zenekar zavartalan működését biztosító – kötelezettségeinek, illetve nem igazolja 2000. április 6-ai Fővárosi Közgyűlési határozatban (5. pont) szerinti források rendelkezésre állását, felkéri a főpolgármestert, hogy az Alapítvány szerződésszegése miatt a szerződés megszüntetéséhez a lépéseket tegye meg.

Határidő: feltételektől függően

Felelős: dr. Demszky Gábor

7.) Felkéri a főpolgármestert, hogy a Közgyűlés fenti döntéseiről tájékoztassa az Alapítványt.

Határidő: azonnal

Felelős: dr. Demszky Gábor

8.) Úgy dönt, hogy az együttműködésre vonatkozó tárgyalások meghiúsultak – mivel a Budapesti Fesztiválzenekar jelentős nemzetközi értéket képvisel –, a válságkezelő csoport dolgozzon ki új konstrukciót a Budapesti Fesztiválzenekar jövőjének biztosítására, valamennyi ebben szerepet vállalni szándékozóval együttműködve. Felkéri a főpolgármestert, hogy az egyeztetések eredményétől függően terjesszen döntési javaslatot a Közgyűlés elé.

9.) Felhatalmazza a főpolgármestert, hogy az egyes döntésekben szereplő feltételek bekövetkezése esetén tegye meg a szükséges jognyilatkozatokat és egyéb jogi lépéseket, illetve szólítsa fel az Intézmény vezetőjét a maga hatáskörében hasonló lépések megtételére.

Határidő: az egyes feltételek bekövetkezését követően azonnal

Felelős: dr. Demszky Gábor

– Akkor én egyszerű képviselőként bábkodtam a körül a szerződés körül, amely egészen más törvényi közegben született meg, mint amilyennel ma kell számolnunk. Más volt a szponzori mentalitás és az az időszak kulturális szempontból a főváros hőskora volt. Sokkal nagyobb figyelem esett tehát a kulturális ötletek tényére és kivitelezésére (lásd a színházi szféra újításait, a Fesztiválzenekar sorsát), mint a működés jogi, szervezeti és pénzügyi körülményei-

re. Fontosabb volt maga a kulturális cél, mint a megvalósításához vezető út. Az évek során bizonyosodott be, hogy éppen a lefektetett út veszélyezteti a célok megvalósulását. Rossz, szakszerűtlen, pontatlan, nem elég rugalmas, nem elég egyértelmű a szóban forgó szerződés sem. Addig azonban nincs probléma, ameddig a szerződő felek jóban vannak egymással. Ez olyan, mint a házasság. Ha jó a házasság, nincsenek alapvető anyagi viták. Amikor romlani

kezd a házasság, alapvető evidenciákon kezdenek el vitatkozni. Mi sem foglalkoztunk a szerződés pontatlanságaival, ameddig azok a kulturális célok, amelyek jegyében a zenekart a főváros szárnyai alá tettük, gond nélkül megvalósulhattak. A bajok akkoriban kezdődtek, amikor megbomlott a finanszírozási egyensúly. Akkor kezdett mindenki vizsgálódni: mi kinek a kötelessége, ki mit szegett meg? Akkor kiderült, hogy nincs olyan pontja a szerződésnek,

ami ne vérezne több sebből. Számon kérni a hibákat most már értelmetlen lenne, hiszen minden pontatlansága ellenére ez a szerződés éveken át működtette a zenekart. A szerződés nem helyettesíti a szerződő felek között lévő (vagy már nem lévő) bizalmi légkört. A bizalmi légkör pedig megbomlott. Ehhez az is hozzájárult, hogy az eredeti konstrukció, amire az együttműködés épült, két művészeti vezetőt tételezett, név szerint Fischer Ivánt és Kocsis Zoltánt. Kettejük nevéhez, mint szíami ikrekéhez fűződtek a korábbi sikerek is. Ahogy a szponzorok egy köre, mi is elgondolkoztunk Kocsis Zoltán távozásán valamint a kuratórium évek során történt átalakulásán. A szponzori pénzek észrevehető csökkenése miatt egyre nagyobb teher hárult a Fővárosra. A pénzügyi helyzet nagyon kusza és jelen pillanatig nem tudtunk az Alapítványtól a helyzet tisztázására alkalmas kimutatáshoz jutni. Ez félreértésre ad okot annak meghatározásában is, hogy valójában mennyi pénzzel támogatta az Alapítvány a Fesztiválzenekart az elmúlt évek során. Számításaink nem egyeznek, következésképpen konzekvenciáink sem. Az azonban bizonyos, hogy az Alapítvány sokat költ magára, amire a külső támogatók nyújtanak fedezetet.

Jelen pillanatban a Főváros közpénzéből működik egy zenekar, aminek státuszát

nem tudom meghatározni, mert az Alapítvány kétségbe vonja, hogy az együttes fővárosi intézmény lenne. Szerintük a szerződés a Főváros és az Alapítvány mint külső támogatók között kötött a zenekar működtetésére. Nekünk csak annyi közüünk lehet a zenekarhoz, hogy biztosítjuk az évi (jelenleg) 200 milliós bérkeretet. De ha nem fővárosi intézmény, akkor miért ülnek közalkalmazottak a pultok mögött? Alapítványi, egyesületi zenekarnál nincs ilyen. Felelős vezetők szerint ez a lényegyet nem érintő, üres jogászkodás. Ezzel szemben éppen ez tartozik a lényeghez, mert ha nem fővárosi intézmény, akkor viszont közpénzekből fenntartott valamilyen magánzenekar.

Külföldön ez a zenekar megfelelő napi-díjért játszik, miközben kapja tőlünk a havi fix fizetését. Mi viszont nem tudjuk, mit kap az együttes az impresszárióktól, mivel az a pénz az Alapítvány számláján jelentkezik. Turnékon tehát vagy nekünk kellene szerződniük, vagy az Alapítvány mint menedzser kapjon szokásos províziós díjat, esetleg bérelje ki tőlünk az együttest. Tiszta lelkiismerettel mondhatom, mert nálunk kötelezően ellenőrizhető minden kifizetett fillér.

Szomorú a mostani helyzet, hiszen sokáig példamutatóan korszerű fenntartású zenekarként működött a Fesztiválzenekar,

amelyben voltak közpénzek, létesült alapítvány, amelyen keresztül komolyan aktivizálta magát a privát szféra is. Jó lenne, ha kétoldalúvá nyílna az általunk kezdeményezett kommunikáció, hiszen ennek az egész vitának egyetlen igazi vesztese van: a zenekart hosszú évek óta, feltétel nélkül szerető közönség.

Akiknek megszűnt a kuratóriumi tagságuk:

Ascher Tamás
Baló György
Balassa Péter
Erdély Zs. Gábor
Bod Péter Ákos
Henyé Nándorné
Jeney Zoltán
Kádár Béla
Kepecs Gábor
Klenjánszky Tamás
Lengyel Márton
Lenk Géza
Mihályi Gábor
Németh G. Béla
Rigó László
Dr. Széles Zsuzsa
Szöllősy András
Dr. Téglássy Tamás
Wilhelm András
Zombor Gábor
Dr. Rabár Ferenc †

Tóth Anna

ZENEKARI KÖRKÉP AZ EZREDFORDULÓN III.

A Szegedi Szimfonikus Zenekar

„A város a zenészek működését minden lehető alkalommal igénybe vette, körmenetek, városi felvonulások, nagyobb házszenelések alkalmával, sőt 1753. január 24-én, amikor az új akasztófát felállították, még akkor is zenéltettek velük.”

Azaz nem sokat változott két és fél évszázad alatt egy városi zenekar helyzete. Akasztófát ugyan nem avatnak, de a muzikusok bizony megérik, ha a fenntartó településnek jól vagy rosszul megy a sora. Még abban sincsen különbség a 18. század közepe és a millenniumi év között, hogy akkoriban is szívesen alkalmaztak olyan zenészeket, akik tanítani is tudtak. Ez egyben arra is bizonyíték, hogy a szegedi polgárság mindig szerette és igényelte a zenét, annak minden műfaját. Mind a mai napig érződik, hogy Fricsay Ferenc, Fígedy-Fichtner Sándor, Vaszy Viktor álltak a külön-

böző összetételben és különböző nevek alatt működő együttes élén. A Szegedi Szimfonikus Zenekar aranykora ilyen minőségű hivatalos megalakulása (1969. augusztus 1.) előtt kezdődött, amikor Vaszy Viktor 1957-es Szegedre való visszatérése után megalakult a város operatársulata. Őt Pál Tamás, Oberfrank Géza, Acél Ervin majd Gyüdi Sándor követte a vezető karmester pulpitusán. Hivatalos megalakulásának dátumától a Szegedi Szimfonikus Zenekar több mint 970 hangversenyt és 2300 operaelőadást játszott. Számos híres vendégművész fordult meg a városban és

újabb hírességeket várnak majd az új évezredben is.

Hogyan látja az együttes mostani helyzetét az egy esztendeje kinevezett vezető karmester (Gyüdi Sándor), a fiatal klarinétos (Tamás Péter) és a nemrég vendégkarmesterként Szegeden járt Gál Tamás?

– Majdnem egy éve beszélgettünk annak kapcsán, hogy Ön lett a Szegedi Szimfonikus Zenekar igazgatója. Hogyan értékeli az elmúlt időszakot? Mennyiben sikerült és mennyiben nem sikerült elképzeléseinek, célkitűzéseinek megvalósítása?

Gy.S.: – Lassan véget ér a szimfonikus zenekar vezetésem alatti első évadja, már csak egy májusi hangverseny van hátra. Úgy érzem, jól szerkesztett, gazdag hangversenyévad volt ez, a közönség szimpátiájától és egyre fokozódó érdeklődésétől kísérve. A koncertek jelentős részét a nézőtérrel hallgathattam és meg kell mondom, elégedett voltam. Másfelől a végére értünk egy idő előtt befejeződött operai szezonnak is, amely váratlanul és kellemetlen meglepetésként, anyagi okok miatt lett karcosabb a tervezettnél. Minket ez annyiban érint, hogy az évad elhalasztott premierjeinek egyikén, a Simon Boccanegra felújításán bizony komoly feladatunk lett volna.

Sok viharon is túl vagyunk, hiszen Szeged is forrongott a művészeti élet. A nyugodt évadkezdés helyett azzal foglalkoztam, hogy a városi önkormányzat át akarta alakítani itt a művészi intézményrendszert. Részben önálló intézményekből (a bábszínházból, színházból és szimfonikus zenekarból) egyetlen, gazdaságilag egymással összefüggő intézményt kívánt létrehozni. Tapasztalataim alapján ezt nagyon elleneztem és ellenzésem okai bizony meg is jelentek az évad vége felé- „szerencsére” csak a színházban. Éppen a gazdasági szempontok azok, amelyek révén nem szeretnék semmilyen közösséget alkotni az általam egyébként tisztelt és szeretett színházzal.

A tavalyi interjúban még volt szó, hogyan kívánom megvalósítani a zenekar szakmai fejlődését elősegítő, a pályázatomban megfogalmazott tervet, amely szerint az együttessel jelentős karmesterek dolgozzanak és legyen köztük valaki, akinek többszöri visszahívása, folyamatos munkája, jelenléte révén nagyobb hatást tud gyakorolni a muzsikusokra. E karmester Lukács Ervin lett, aki a két bérlet 5-5 hangversenyéből 2-2-t dirigált, ami bérleti koncertjeink 40%-át jelenti. Jelenléte meghatározó lett a szegedi zenei életben. Én magam egyet-egyet vállaltam, amiből aztán még egy lett Pál Tamás lemondása miatt.

Ifjúsági és matinéhangversenyek is voltak, ami nem egy és ugyanaz. Az ifjúsági koncerteken ugyanis az iskolák megvesznek egy-egy előadást és tanítási időben kivezenylik a tanulókat. A matinékoncerten azonban kibéreljük a színházat és vasárnap délelőtt – nemcsak gyerekeknek, hanem gyerekeknek-felnőtteknek együtt – adunk kicsit lazább szerkezetű, több ismertetéssel ellátott műsort. Megpróbáltuk a bernsteini, Vásáry Tamás féle vagy kakaókoncert-szerű megoldást modellként használni.

Viszonylag sokat jártunk külföldön. Kétszer rövid időtartamú, egy-két koncertes kiránduláson, de volt hosszú, 17 hangversenyes (Rossini, Verdi, Puccini) operagála turnénk

Németországban. Először dolgoztunk ezzel a német impresszárióval és már a sikeres turné végére tudtuk a jövő évi időpontot, amely még több fellépésből álló sorozatot jelent.

Április elején játszottuk Bach János passióját, amit aztán Spanyolország öt különböző városában is előadtunk. Ezután utaztunk Franciaországba, ahol Liszt Krisztus oratóriumát adtuk elő Perpignanban egy olyan speciális egyházzenei fesztiválon, ahol már járt a szegedi zenekar. Ez a fesztivál mindig húsvét előtt van és mi játszottunk a záró koncerten, nagyszombaton. Rangos felkérésnek tettünk tehát eleget.

Hasonló eredményként értékeltük egyébként a mű első itthoni előadását is, hiszen a Budapesti Tavaszi Fesztiválon, a Mátyás templomban játszottuk Bartók születésnapján, március 25-én, amit a Bartók Rádió is közvetített. Ezt követően a Kecskeméti Tavaszi Fesztivál záróeseménye volt az oratórium. Az eredeti tervek szerint a Szegedi Szabadtéri Játékokon is szerepelt volna egyszer ez a Krisztus. Ott azonban annyira átalakultak a dolgok, hogy a szegedi bemutatóra csak a jövő évadban kerül sor.

A jövő évi külföldi naptárunk is szépen gazdagodik. Nemcsak mennyiségi, de minőségi javulás is van, hiszen eddig nagyon sok művészi kompromisszumot kellett kötnünk egy-egy turné érdekében. Kérték a zenekart Wagner opera előadásához valószínűtlenül kis létszámú felállásban, ami nem eredményezhett elfogadható zenei színvonalat. Ezeket le szeretnénk építeni és már most se ilyenről van szó. Komoly nyugati operaház rangos produkciójához megyünk zenekarnak. Nagyvárosi színház keresett extra feladatra extra zenekart, és valóban kerestek, hiszen nem volt elég bemutatkozó anyag kazettával, hanem el is jöttek meghallgatni minket. Ezek után szerződtek, méghozzá 80 fős zenekarral. A darab egy picit még nehéz nekünk, de meg fogjuk tudni tanulni. A lehetőség hosszabb távúnak ígérkezik, hiszen ott az a színházi szokás, hogy a „klasszikus” repertoárt saját zenekaruk játssza, de minden évben műsorra tűznek egy különlegesen nehéz darabot, amihez vendég együttest hívnak.

– *Mennyire van lehetősége szociális szempontból eredményeket elérni az együttes számára?*

– Csak annyira, hogy – ha ilyen adódik – megpróbálom megakadályozni a negatív változásokat. Önkormányzati intézmény lévén, a fejlesztés semmivel sem nagyobb, mint más hasonló helyeken. 6%-os bérfejlesztésre adtak fedezetet, külső forrásunk nincs, amiből ezt meg lehetett volna növelni. Vidéki zenekarok

átlagos bérszintjén vagyunk, annál egy árnyalatnyit van több juttatás.

– *A színházi problémák mennyire érintik az együttest?*

– Anyagilag semennyire, szakmailag pedig megpróbáltunk segíteni. Felajánlottuk, hogy ha túl drága kinyitni az épületet, rendezzünk opera- és operagála előadásokat más, olcsóbb üzemeltetésű helyszíneken. A most elmaradó Boccanegra bemutató helyszínén a rengeteg próbát igénylő Boccanegra helyett a már álló produkcióból javasoltam előadásokat az opera tagozattal együttműködve, amiből ebben az évadban talán megvalósul néhány operagála előadás. Hatását tehát nem érezzük, csak egy kicsit csalódottak vagyunk, hogy a segíteni akarásnak nincs foganatja. Ugyanezt érzik egyébként az operatársulat tagjai is, akik szintén sok felajánlást tettek, amire nemigen reagált a vezetőség.

– *Bíz-e abban, hogy a dolgok ilyen alakulása következtében gazdagabb utánpótlás-kínálattal számolhat majd? Hogy jobban válogathat a jelentkezők közül?*

– Nálunk eddig sem voltak ilyen problémák. Inkább az a gond, hogy nincs státusz, nem tudunk mire próbajátékot hirdetni, pedig szeretnénk bővíteni, például a csellósólamot. Kisegítőket alkalmazunk, jobbnál jobb fiatalokat, akiket szívesen szerződtetnénk is. Nálunk erősek a zeneoktatási intézmények, számon tartjuk a végzősöket, a potenciális utódokat, akiket hívnak is helyettesíteni, ha valaki megbetegszik vagy más miatt nem tud dolgozni.

– *Az előző időszakból „örökölt” gazdag romantikus repertoár pedig nagy létszámot igényelne.*

– Valóban így van és nem is szeretünk zavaró zenei kompromisszumokat kötni. Ezekben a darabokban egy-egy pult kisegítőt alkalmazunk a szükséges helyeken. Lukács Ervin koncertjein is 44 fős vonóskarral szerepeltünk, amit a minisztériumi támogatásból és egyéb gazdasági manőverek segítségével finanszíroztunk. Nemcsak a főiskoláról, hanem a színházi zenekarból is nagyon jó muzsikusokat tudunk ilyenkor hívni. Ez nemcsak szakmai, de emberi szempontból is jó, mert korábban kibékíthetetlen ellentétek voltak a két intézmény zenekara között. A budapesti Krisztus előadásán, Lukács Ervin koncertjein is voltak színházi muzsikusok. Fordítva is igaz, tehát a mi kollegáink is gyakran szerepelnek a színházban.

– *Őn, mint a Szegedi Szimfonikus Zenekar muzsikus tagja érzett-e jelentős szakmai, közérzeti változásokat abban az egy évben, amióta Gyüdi Sándor lett az együttes igazgatója?*

T.P.: – Természetesen sok kellemes változás történt a zenekari élet több területén. Ez

nem azt jelenti, hogy bármilyen problémám lett volna az előző vezetéssel, hiszen akkor kezdtem el dolgozni a zenekarnál. Örvendetes azonban, hogy egyre több tekintélyes, neves karmesterrel dolgozhatunk. Ebben az évadban Lukács Ervin szinte állandó dirigensünk volt, élményszerű munkát jelentett a Gál Tamással való közös munka is és Pál Tamással is dolgoztunk, aki már sok kitűnő koncerten dirigálta együttesünket. Egyre inkább szembesülnek a muzikusok azzal, hol tartanak valójában. Egy-egy próba Lukács Ervinnel bizony sok mindenről fellebbenteti a fátylat és mindenki törekszik arra, hogy tudása legjavát adja. Nem tett jót a művészi munkának és a hangulatnak az a bezártság sem, ami most végre megszűnni látszik. Viszonylag ritkán koncerteztünk Szegeden kívül, s bár működik a világ nélkülünk is, jobb azt érezni, hogy számon tartanak bennünket. Kevés kapcsolatunk volt más együttesekkel, ebből következően az összehasonlítási alapunk sem volt teljes. Most végre kimozdultunk, a Tavaszi Fesztivál idején koncerteztünk Budapesten és Kecskeméten, Gyüdi Sándor igazgató-karnagy úrnak köszönhetően egy spanyolországi turnén valamint egy ahhoz kapcsolódó, rangos franciaországi egyházzenei fesztiválon szerepeltünk húsvétkor, és részt veszünk a Szombathelyen megrendezésre kerülő Magyar Szimfonikus Zenekarok Országos Fesztiválján, s egyre több, egyre színvonalasabb külföldi turnéra utazunk.

Anyagi oka is van a közérzet javulásának, vagy mindez csupán a minőségibb, rangosabb munkának szól?

Annnyiban lehet anyagi javulásról is beszélni, amennyiben több a különmunka lehetősége. Ez az, ami a zenekar vezetésén múlik – a többi, a hivatalos fizetések és juttatások sorsa, az önkormányzat, illetve a költségvetés kezében van.

Változott-e a műsorpolitika az elmúlt évadban?

Igen, változott, hiszen két egész estét betöltő „klasszikus” koncertünk volt, egy Haydn-Mozart műsor Gyüdi Sándor igazgató-karnagy úr vezényletével és egy Beethoven-est Oberfrank Péter karnagy úrral. Ez remekül ellensúlyozta az elmúlt években egyre inkább a romantikához kötődött zenekari programot. Válogattunk a XX. század zeneirodalmából is, Bartók, Kodály, Britten művei csendültek fel eddig a már repertoárunkká vált romantikus művek mellett. Észrevehetően jobban figyelünk azonban a közönség igényeire, így került műsorra Dvořák „Új Világ” szimfóniája, Beethoven II. szimfóniája és C-dúr zongoraversenye, valamint Brahms I. szimfóniája. Együttesünk különleges profilja, hogy sok operát ját-

szik. Ennek a műfajnak hagyománya van Szegeden. Az elmúlt három évtizedben volt kitűnő tanulni, hiszen Vaszy Viktor, Pál Tamás, Oberfrank Géza állt a zenekar élén.

Tudják-e kamatoztatni mindezt a Szegedi Nemzeti Színház operaelőadásain?

Természetesen tudjuk, hiszen ebben az évadban is több fontos bemutatónk, felújításunk volt és operajátásunk színvonalát a sikeres hazai előadásokon és külföldi turnékon is le tudjuk mérni.

Milyen állapotok uralkodnak a hangszerek területén?

A hangszerekkel kapcsolatos dolgok mindig jól működtek. Én még az előző vezetés alatt kaptam egy pár új hangszert, de ebben az évadban is bővül, frissült a hangszerparkunk. A vonósok többnyire a saját hangszereiken játszanak. Megoldottak tekinthető a javítás is, hiszen a kisebb munkákkal Hódmezővásárhelyre, Szegedre, a nagyobbakkal a hangszer forgalmazójához járunk Budapestre.

G.T.: – 12 éve dolgozom a MÁV Szimfonikus zenekarnál vezető karmesterként és ilyen minőségemben gyakran dirigálok vendégként magyar és külföldi zenekarokat. A zenekarok éppen annyira különböznek egymástól, ahogy az emberek is: mindegyik más egyéniség, mindegyik más körülmények között, más vezető karmesterrel dolgozik, más-más műsorpolitikát követ, más az anyagi helyzete és hangszerellátottsága. Vendégkarmesterként éppen ezért nagyon nehéz feladat összehasonlítani ezeket az együtteseket. Az abszolút mérce tehát a szakmai mérce, amit én a magam részéről feltétlenül kiegészíték egyfajta emberi mércével. Ez még akkor is igaz, ha tudjuk, hogy egész életünk kompromisszumokból áll. Mi, karmesterek akkor tudunk igazán hatékony munkát végezni, ha gyorsan felmérjük mit lehet elérni és azt elérjük, de nem próbálkozunk lehetetlen dolgokkal.

Sajátos módon csak most jutottam el a Szegedi Szimfonikus Zenekarhoz. Nem tudom, hogy szerencsésnek mondhatom-e magam, de éppen most történtek ott óriási változások. Nem is tudtam egyebet az együttesről, hiszen semmiféle tapasztalatom, emlékem nem fűződött hozzá. Előítéletek nélkül kezdtem meg egyhetes munkám egy közepesen nehéz műsorról, amelyben Brahms I. szimfóniája, Mahler Vándorlegény dalai és Kodály Galántai táncok című darabjai szerepeltek. Hat próba állt rendelkezésemre.

– Mennyire volt elég ez a hat próba, hiszen nem dolgozott korábban ezekkel a muzikusokkal?

– Úgy gondolom, hogy ahol egy ilyen műsorra nem elég a hat próba, ott a tizenkettő is

kevés – elég volt tehát. Jól kihasználtuk az időt és az is tény, hogy bár valóban nem volt előítéletem, a zenekar jobb, mint amelyet vártam. És ha belegondolok, miért is ne lenne jó ez az együttes? Az elmúlt évtizedek még a legendás Vaszy Viktor halála után is többnyire Oberfrank Géza és Pál Tamás jegyében teltek. Mindig voltak ott jó minőségű karmesterek, akiket országszerte és Budapesten is számon tartottak. Érződik a társulaton, hogy sosem kerülhetett lepusztult szakmai állapotba, jóllehet anyagi problémák – természetesen – itt is vannak.

Egy hét alatt kiderült, hogy a zenekar nagyon szeret dolgozni, ha a munkát értelmesnek tartja és büszke vagyok rá, hogy a jelek szerint ezt a munkát értelmesnek tartották. Meglepett először, hogy mennyire fásultak a muzikusok, de ezt gyorsan sikerült feloldani és a koncert ilyen szempontból is nagyon sikeres volt.

Nagy kár, hogy a színház, ahol hangversenyterem híján a szimfonikus koncertek megszólalnak, akusztikailag elsősorban (sőt kimondottan) a prózának kedvez. Nincsenek meg azok a technikai kellékek (például hangvetők), amelyekre a hangversenyeken volna szükség. A próbatermük, amelyet ők nem szeretnek, de amelyet én szeretnék a MÁV Szimfonikus Zenekar számára biztosnak tudni, nagyon visszhangos és a dolgok elsikkadnak benne. A főpróba így megrázó meglepetésekkel szolgált, de estére én is hozzászóltam a színházi akusztikához.

– Nem tapasztalt tehát semmi olyasmit, ami a váltásból származó esetleges bizonytalanságra utalt volna?

– Annnyira nem, hogy még a változásokra egyébként a legérzékenyebben reagáló fúvósokban sem tudtam ilyen elemeket felfedezni. Karmester, tanár számára egyaránt az a legfontosabb feladat, hogy felkeltse a muzikusok (diákok) érdeklődését. Ha őket izgatja a megoldandó feladat, erőn felül képesek teljesíteni és lelkesedésük a karmesterben is hihetetlen energiákat szabadít fel. A közös munka alapján feltétlenül úgy gondolom, hogy nem tett rosszat a váltás a szegedi zenekarnak, amely komoly szakmai színvonal elérésének lehetőségét képviseli ma Magyarországon.

– Mivel indokolja azt a megfigyelését, hogy egy szimfonikus zenekar fúvósain lehet leginkább érzékelni az együttes lelki-szakmai állapotát?

– Ez az a hangszer, amely legjobban reagál használója éveinek múlására, amit csak fokoz, hogy egy-egy szólam egy-két muzikusból áll. Ha egy fúvós muzikus eltölt mondjuk harminc évet a szólam első pultjánál, előbb-utóbb úgy dönt (rosszabb esetben megmondják neki), hogy ez már nem neki való, az ő idegrend-

szere nem bírja a feszültséget, a fokozott felelősséget. Ettől a pillanattól a második szót a mot fújja, amiről sokan azt érzik, „életfogytiglan” szóló feladat. Ennél azonban ez a feladat is kényesebb. Vegyünk most egy olyan együttest, ahol a megszólaló két akkordban részt vesz mondjuk két olyan muzsikust, aki már tudomásul vette, hogy nem első, de azt már nem, hogy már nem is második, az az akkord az életben nem lesz tiszta. Azt kell mondjam, ez tipikus helyzet ma Magyarországon. Ha ebben az állapotban új szponzor, új vezetés tűnik fel a láthatáron, amelyik gyors és látványos javulást követel, először a hangzásminőséget kell megjavítani, ennek pedig éppen a fúvósok a letéteményesei. A négy szóló – első fuvola, első oboa, első klarinét és első fagott – teljes mértékben meghatározza a szólóminőséget, ami viszont alapvető benyomást is ad a zenekarról. Arról nem is szólva, hogy a művek e frekvenciált helyeinek hangzásminősége a tuttistákra is befolyással van. Hiszen még a leghátsó pultnál is azt érezheti mindenki, hogy egy jó produkcióban vesz részt, amiben neki is szerepe van, szerepe kell, hogy legyen.

Egy lépéssel később hallatszik, de komoly gond lehet az intonálási probléma, amelynek oka a szólamokban ülő korosztályok közötti különbségekben is kereshető. A hangszerek minősége, azok megfújásának minősége és e minőségek különbsége elképesztő módon érezhető, hallható a fúvós szólamokban. Az első fúvóst nem én alakítom; azt szeretem bennük, ha hallom a véleményüket arról, amit fújnak, hiszen ők szólisták. Az igazi első fúvós a karmester egyenrangú partnere az egyéni megformálásban, akivel szinte közösen lehet kialakítani a művek egyes részeit. Egy közepe vonóskarral több munkával, esetleg egy-két szólampróbával nagyon jó produkciót

lehet létrehozni. A fúvósokra ez nem igaz. Az alapvető minőségi probléma náluk nem oldható kétszeres mennyiségű próbával. A MÁV zenekar hangzása akkor változott meg (erősen pozitív irányba), amikor két év leforgása alatt, mintegy harminc muzsikust kicserélődésével markáns generációváltás történt.

A szegedi egy hét alatt nagyon pozitív benyomásaim voltak a zenekar mentalitásáról. Látszottak azonban a problémák is és ezeket jeleztem az együttes vezetőinek, hiszen a döntéseket nekik kell meghozni. Én ugyanis vendégkarmesterként nem engedek többet magamnak mint amennyit elfogadok az én általam vezetett zenekarhoz érkező vendégkarmestertől. A döntés felelőssége a vezető karmesteré. Azt tartom helyesnek, ha változtatási szándékait előbb velem megbeszéli és én mondom (vagy nem mondom) aztán az együttes tagjainak. Nem szeretem, ha valaki például átülteti az én zenekaromat, én sem ültetgetem a szegedieket, pedig számomra meglepő módon helyezkedtek el. Tettem néhány megjegyzést erre vonatkozóan, de miután senki nem mozdult, nem kezdtem el utasítgatni a zenészeket.

– *Érezte-e már valaha, hogy a különböző zenekarokkal szembeni diplomáciája, türelme, tárgyalási készsége részben annak is köszönhető, hogy évek óta tanítja a Zeneakadémia karmesterképzős növendékeit?*

– Biztos vagyok benne, hogy a tanítás alapvetően formálja az embert. A megfelelő kommunikációra pedig nagy szükség van, hiszen itt velem egyenrangú, intelligens emberekkel dolgozunk, akiknek saját véleményük van és senkinek sem mindegy, hogy mi az. Én a világon sehol nem találkoztam olyan zenekari muzsikussal, aki az értelmes munkára nem vevő, aki mindenképpen rosszul akar játszani.

És azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy minden zenekarban számos olyan muzsikust ül, aki bármikor képes ugyanarra a zenére teljesítményre mint én, és bármikor ugyanúgy rálát egy-egy kompozícióra, mint én. Az a tíz centi, amennyivel én magasabban állok, nem jelenti azt, hogy kontroll nélkül diktátorkodhatom, és nem hiszek az ilyen típusú karmesterekben. Szerintem a jó karmester három legfontosabb erénye (az a bizonyos „három T betű”): tisztesség, tehetség és tolerancia.

Elsődleges célom mindig az, hogy az előttem ülő zenekar tagjai ne öklöbe szorult arc-cal-gyomorral játszanak, mindig szeressék azt, amit éppen csinálnak. Fontos természetesen az is, hogy technikailag-zeneileg jó legyen a darab. De a közönség számára is kellemesebb és meggyőzőbb egy kisebb hibától mentes, ám felszabadultan, belső örömmel eljátszott, mint egy makulátlanul, de kedvetlenül, félelemmel megszólaló mű. Szegeden jó minőségű és jó hangulatú hangverseny született és talán kellemes élményekkel tudtam a zenészek és a közönség életét gazdagítani. Érzésem szerint nem kell túl sok ahhoz, hogy régi „zenei” fényében tündököljön Szeged – mind ami a szimfonikus zenekart, mind ami az operatársulatot (és a kettő elválaszthatatlan munkáját) illeti. Ezt csak fűszerezi az az egyedi pikantéria, amely abból adódik, hogy a mintegy harminctagú színházi zenekart a szimfonikusokból bővítik, ha nagyobb együttest igényel a partitúra. Sőt a szimfonikus zenekar operaprodukciókban is részt vesz. Ha a két, jelenleg még különálló együttes még szorosabbra fűzi kapcsolatát, akkor itt komoly eredmények várhatók. Én tiszta szívemből kívánom, hogy így legyen.

Tóth Anna

Lappangó milliárdok – mi van és mi lesz az állami tulajdonú hangszerekkel?

A témát a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál történt változások aktualizálták, jöllehet évek óta fel-felröppen a kérdés: mi van az állami tulajdonú hangszerekkel? A kérdés természetesen elsősorban a kincset érő vonósokra, értékes zongorákra vonatkozik, hiszen a fúvós hangszerek gyorsabban amortizálódnak, a folyamatos technológiai újítások hamar elavulttá teszik a még jó állapotban lévő instrumentumokat is. A kérdés tehát először Semmelweis Tibor hangszerész mestert, igazságügyi szakértőt illetve, aki külföldi kollégája segítségével értékelte újra legértékesebb vonós hangszereinket. Utána Edvi Péter miniszteri biztost kérdeztem, hiszen a Nemzeti Filharmonikusoknál végzett egyik első munkája az együttes tulajdonát képező zongorák és egyéb hangszerek leltározása, értékelése.

– Az, hogy valami állami tulajdon, elég rosszul bejártatott fogalom, hiszen jelenleg a magyarországi, állami tulajdonban lévő hangszerállomány is nagyon sokféle módon csoportosítható. Mi ennek az oka és milyenek a mai tulajdonviszonyok?

S.T.: Ezek a tulajdonviszonyok még akkor keletkeztek, amikor az állam volt a mecénás és

az intézmények hangszerellátottsága elsősorban társadalmi kapcsolatokon múlt. Ugyanezen tényezők szerepet játszottak akkor is, amikor az így beszerzett hangszereket, vagy

azok egy részét használatba adták az egyes művészeknek, akik ezt nem tudták megvenni, de munkájukkal kiérdemelték, hogy jó hangszereken gyakorolhassanak, koncertezhessenek. Így történt ez annak idején például a még Országos Filharmónia mintegy 130 zongorájával is. Mindennek több, mint harminc éve, és bár azóta leltározták a hangszereket, időről időre be is kell őket mutatni, hogy valóban megvannak-e még, pontos hollétüket, állapotuk milyenségét gyakorta homály fedti.

A tulajdonos, az állam most méri fel ezeket a hangszereket és szeretné ezeket újra elosztani. Sokan az egykori használók közül már nem is aktívák, mások már saját hangszert vettek és nem is használják az „államit”.

A vonós hangszerek felmérését a cremonai Morassi mester és a londoni Charles Beare segítette. Munkánk során számos érdekes, gyakran kellemetlen meglepetésként szolgáló dologgal találkoztunk. Tudni kell, hogy annak idején a beszerzés is elég rapszodikus történet, hiszen ha egy muzsikos beleszeretett külföldön egy hangszerbe és megvolt a kellő indok, a kellő művészi háttér, akkor számára ezt a minisztérium – amikor erre pénze volt – megvette. A vételt könyvelték, csak a példa kedvéért mondjuk 1962-ben 100 dollár értékben (akkor harminc forint körül járt a dollár árfolyama). Az évek múlásával az akkor könyvelt értéket folyamatosan csökkentették, hiszen egységes amortizációval számoltak – amiről tudjuk, hogy vonós hangszerek, különösen olasz mesterhangszerek esetében alapvető gazdasági (és szakmai) tévedés. A nyilvántartásban tehát nevelésesen olcsó áron szerepeltek ezek a kincsek és ezek az árak adták az alapot például a Lloydnak a nemzetközi biztosítási tarifa megállapításához. Ezt most rendbe kellett tenni. Így alakult ki például a legdrágább Stradivari mai ára (\$1.750.000). De több olyan hegedűnk van, aminek az értéke négy-öttszáz ezer márka körül van. A mostani számbavételkor több bizonytalan eredetű hangszerrel találkoztunk, többet sikerült beazonosítani – most mindegyiket fotóval, pontos műszaki paraméterekkel ellátva dokumentáltuk. Ez a 31 hangszer most teljesen rendezett. Ezek megfelelő áron biztosítottak, ami jelentős kiadásbővülést jelent majd a tulajdonos számára. Szerencsére az utóbbi években már nálunk is vannak, akik megfelelő szinten javítani tudják ezeket a hangszereket. (Legutóbb Guminár Tamás műhelyében találkoztam olyan javítással, amihez fogható szépségűt és minőségűt évtizedek óta nem láttam Magyarországon.) Ezek egyéni használatban lévő, állami (nem zenekari, nem intézményi) tulajdonban lévő hangszerek.

Nem rendezett azonban a többi állami tulajdonú hangszer sorsa – ugyanilyen alaposággal kellene tehát regisztrálni az egyes intézmények, zenekarok sőt zeneiskolák tulajdonát képező hangszereket. Elég szabályozatlan tárolási körülmények között vannak, valójában sza-

badon cserélhető. Létezik olyan zeneiskola, amelyik tudja például, hogy van mondjuk 15 db B-trombitája vagy 5 db tenorkürtje – de hogy azok milyen márkájú, milyen gyártási számú hangszerek, nem ismert. A nagyzenekarokban is rendezetlen a helyzet. Sokan a saját hangszerükön játszanak, mások állami tulajdonún. Az éppen nem használt hangszereket raktárakban őrzik, gyakran senki sem tudja, hogy mit és mennyit. Van olyan oktatási intézmény Budapesten, ahol 40-50 brácsát raktároznak, miközben évek óta nincs brácsaoktatás. Ezek között van tíz jól értékesíthető mesterbrácsa – közben pedig maga az intézmény filléres gondokkal küzd.

Ha valakinek eszébe jutna ezen intézmények hangszerkészletét mobilizálni (eladni, amire nincsen szükség és olyat venni, amire szükség van), komoly nagyságrendű eredmény lenne várható. Ennek egyik járható útja az árverés. Ezt nem is lehet rosszul csinálni, mert egy-egy ilyen árverésen valós piaci helyzet alakul ki. Itt nem susmus, nem egyéni megállapodás alapján mozognak az állami tulajdonú hangszerek, hanem kikerülnek a piacra és ott bárki, akinek pénze van (állami cég, privát érdeklődő és sajnos külföldi is) megveheti, méghozzá a legmagasabb áron. És ki lehet kapcsolni azokat a kereskedőket, akik ebből – mondjuk úgy, hogy oda nem illő – üzletet akarnak csinálni. Lehetne például olyan alkalmat hirdetni, amikor csak a zeneiskolák hoznák be feleslegessé vált készleteiket és csak zeneiskolák licitálhatnának.

– *Mennyire jelentett különösen biztos szakmai garanciákat a felmérések során a szakmájában legendás hírű Charles Beare jelenléte?*

– A legteljesebb mértékben, hiszen nyugodtan mondhatom, hogy szakvéleménye megkérdőjelezhetetlen. Sok ismert szakértő van Európában, akik vagy elismerik egymást vagy nem, de ha vita van, mindig Charles Beare a „döntőbíró”. Hihetetlenül ismeri a hangszereket. Elmentünk egy hangversenyre, ahol egy szólista hölgy Sibelius hegedűversenyét játszotta. Nem jutott eszébe a szólista neve, de ahogy kijött a színpadra, azonnal megmondta, melyik (számon tartott) hangszeren játszik. A hegedűt azonnal felismerte! Azért is örültem, hogy külön előadást vállalt a Hangszerészkepítő Iskola termében, ami telis-tele volt magyar hegedűkészítőkkal, muzikusokkal, érdeklődőkkel.

Az ő tarifája a becsült hangszer értékének 2%-a, ami egy egyszerűbb olasz hangszer esetében is lehet két-, három-, négyezer angol font. Nálunk pedig a szállásán és a repülőjegyén kívül egyetlen fillért sem fogadott el, pedig kétszer is ideutazott.

– *Van-e valamilyen ötlet arra nézve, hogy éppen ezek a legértékesebb hangszerek kerüljenek vissza a körforgásba, azaz lehet-e arra garancia, hogy – akárcsak más országokban – nem meghatározott személyek, hanem meghatározott feladatok jogosíthatnak fel bárkit ezek használatára?*

– Nem lesz egyszerű ilyen állapotokat teremteni. Jelen pillanatban az első fázison va-

gyunk túl – a tulajdonosok tudják végre, mi van a tulajdonukban. A probléma valós, hiszen Charles Beare maga is csodálkozott, hogy például a Kodály Vonóségyes milyen gyenge hangszereken játszik olyan nagyon szépen.

Azt is tudomásul kell vennünk, hogy egy ideig még nem lesznek nyugati szintű muzikus-fizetések Magyarországon, és ilyen értékű hangszereket a mi művészeink nem tudnak megvenni maguknak. Az egyik járható út talán a befektetők meggyőzése lehet: a művészeteknek igenis komoly reklámhordozó erejük lehet. Egy jól sikerült koncerten tudatosítható lenne, hogy a szólista mondjuk Guarnieri hangszerre melyik bank, melyik cég tulajdona. Ez komoly hírverés nemcsak a muzikusok, de a potenciális szponzorok számára is.

Meg kellene teremteni egyébként is magának a hangszernek a becsületét. Biztos sokakat érdekelne, ki milyen hangszeren játszik oly csodálatosan és talán az is, hogy miként lehet rendben tartani, megjavítani azt a hangszert. Arról nem is szólva, hogy micsoda értékmegőrző szerepük lehet ezeknek a vonósoknak.

*

– *A hangszerek helyzetét hogy látja? Tudja-e már, hol, mennyi, milyen instrumentum került örökségként a nemzeti Filharmóniától a Nemzeti Filharmonikusok tulajdonába?*

E.P.: – Most készül a felmérés és azt kértem, hogy ez legkésőbb május elejére készüljön el. Ezzel párhuzamosan röppennek fel a rémhírek is: ilyen például az, hogy el akarjuk venni a Zeneakadémiától az ott lévő zongoránkat. Holott csak azt kértem, legyen egy vagyongfelmérés, hogy lássuk, mi hol van, mi az, ami felesleges és mi az, ami nem. Rögtön szóba került természetesen ez a nagyon drága Steinway, aminek kapcsán csak annyit kértem, hogy próbáljunk valamilyen bérleti szerződést kötni a Zeneakadémiával, hiszen mi is bérleti díj fejében használhatjuk annak Nagytermét. Vagy kérjünk mi is bérleti díjat a zongoráért. Minden egyéb rémhír csupán, amit kezdek lassan e munka során megszokni.

– *Ha megtörténik ez a felmérés, milyen lépések következhetnek?*

– Különböző vidéki művelődési házakban kevésbé jó hangszerek vannak, amelyeket vagy nagyon olcsón oda kell adni az intézményeknek vagy meg kell kapják ajándékba. Vannak jó hangszerek, amelyek általában a Filharmónia korábbi szólistáinál (és néhány intézménynél) vannak. Ilyen van például a Vakok Intézetében – az természetesen szóba sem jöhet, hogy tőlük elvegyek egy jó zongorát. Vagy kapják meg, vagy maradjon ott ez szimbolikus bérleti díjért.

Ennél komplikáltabbak a privát személyek. Magánszemélyeknek nyilván nem lehet milliókat érő hangszereket ajándékozni, annál is inkább, mert vannak olyanok, akiknek kettő is jutott ezekből. Egyet otthon használtak, egy másikat pedig a nyaralójukban... Helyes, ha Magyarország ismert és tehetséges művészei hang-

szereket kapnak használatra, de ezt valamilyen formában szabályozni kell. A megoldást a jogásztól várom, mert én senkitől sem szeretnék hangszert elvenni. Tény azonban, hogy az elmúlt évtizedek amolyan ingyenes juttatásaként jutottak ezekhez hozzá és átláthatóvá kell tenni a tulajdonviszonyokat. Miért van nála a hangszer, kinek a tulajdona, milyen feltételekkel maradhat továbbra is az illetőnél, milyen feltételek mellett kell visszaszolgáltatnia, milyen kötelesség van a hangszerekkel kapcsolatban, stb.

– *Mi a helyzet a vonós hangszerekkel, amelyeknek folyamatosan emelkedik az ára és amelyeket nemrég a világ első helyen számon tartott hangszerszakértője segített felértékelni? Van-e olyan elképzelés, amely szerint nem meghatározott személyek, hanem meghatározott poszton játszó személyek használják mindaddig, ameddig az adott poszton teljesítenek?*

– Ez a gond szerencsére ebben a pillanatban nem az én gondom, mivel nálunk elsősorban a

fúvós hangszerek és a zongorák vannak (sőt, egészen más zenekar fúvósai is a mi leltárunkban szerepelnek). A vonós mesterhangszerek a Zenetudományi Intézet és a Magyar Állami Operaház tulajdonát képezik. Nálunk is van néhány ilyen instrumentum – de függetlenül a tulajdonosok személyétől ezt a területet is tisztába kell tenni. Az én felfogásom szerint ezekre pályázni kelljen és ha valaki már nem koncertezik, akkor kerüljön más művészhez az adott hangszer is. Sajnálatos módon e hangszerek száma nem túl sok és reálisan még ez a szám is csökken, ha figyelembe vesszük, hogy egy kiváló, aktívan koncertező művész egy szép napon úgy dönt, hogy ezentúl külföldön kíván élni és a magyar állam tulajdonában lévő hangszerével idegen országban telepedik le. A ma érvényben lévő szabályzók szerint ezt megteheti, de éppen ezért kell az egész dolgot alaposan átgondolni és a szabályokat is átalakítani. Nem hiszem ugyanis, hogy ilyesmi bár-

hol másutt a világon előfordulhat. Akkor is lépni kell, ha tudom, hogy egy művész erős szimbiózisban él azzal a hangszerrel, amelyen nap mint nap gyakorol.

– *Hogy lehet az, hogy e kézenfekvő anomáliák még nem szűrtak senkinek sem szemet? Tíz éve másról sem szól az életünk, mint hogy mindent meg kell változtatni, ami 1989 előtt történt. Az esetenként százezer nagyságrendű hangszerek elég komoly tételt képeznek kulturális örökségünkben és mégsem beszélnek róluk...*

– Nem értem, miért, de azt a listát, amelyen a számon tartott hangszerek és mellettük az azokat használók neve szerepel, jobban és nagyobb titokban őrzik, mint az Angol Nemzeti Bank aranykészletét. Nem tartom ugyanis valószínűnek, hogy nyilvánosságra kerülés esetén hirtelen felvásárolnák ezeket a hangszereket, hiszen áraik gyakran egy kisebb intézmény többéves költségvetésével vetekszenek.

Tóth Anna

Közép Európai Zenei Fesztivál

Ménesi Gergely bravúros beugrása, Soltész Ágnes sikere a zsolnai fesztiválon

Április 9-15-ig rendezték meg Zsolnán a X. Közép-Európai Zenei Fesztivált. A jubileumi ünnepekre kitűnő zenekarokat és szólistákat hívtak meg. Jómagam a zsűri munkájában vettem részt, melynek feladata egy 32 éven aluli szólista kiválasztása volt, aki további fellépésekre kap meghívást.

A nyitó hangversenyen a zsolnai Szlovák Szimfonikusok játszottak. Az együttes ez évadban ünnepelte megalakulásának 25. évfordulóját. Repertoárjukat a barokk, a klasszikus a romantikus és a XX. századi zene alkotja. Karmesterük: Leos Svarosky. A műsorban Beethoven: Prométheusz teremtményei, Haydn: No. 100. Katona szimfónia, Dvořák: a-moll zongoraversenye hangzott fel. A koncerteken viszonylag ritkán hallható versenymű szólistája Adam Skoumal (cseh) volt, aki technikailag kifogástalanul, helyenként meglehetősen keményen játszott.

A második napon a konzervatóriumi hallgatók országos versenyén díjat nyert hallgatók léptek fel. Magdolna Frankova (oboa), Matej Arendarik (zongora) produkciója kiemelkedő volt. Április 11.-én a Szlovák Kamarazenekar (Pozsony) adott felejthetetlen estet. A Bogdan Warchal által 1960-ban alapított együttes az egész világon ismert, 200-nál több lemezük jelent meg. A legkiválóbb szólistákkal játszottak már együtt, így többek között Perényi Miklóssal is.

Ezen az esten Stamitz: G-dúr Sinfonia, Bruckner: Adagio, Schubert: A halál és a lányka hangzott el magávalragadó előadásban, majd Haydn: G-dúr versenymű zongorára és hegedűre c. műve szólalt meg. Szólisták voltak: a 14 éves Frantisek Janoska és testvére, a 15 éves Ondrej

Janoska. A kettősverseny igen stílusosan hangzott el, a zenekar és a karmester nagyban segítette a Haydn interpretáció sikerét. Mindkét szólista muzikalitása igen figyelemreméltó.

Április 12-én a Brno-i Kamarazenekart hallhattuk Jyri Mottl vezetésével. Az együttes 1977-ben alakult. Igen széleskörű repertoárral rendelkezik és nagy szerepet játszik a cseh zenei életben. A műsor első felében Martinu: Szerenád, Janacek: Szvit vonósokra c. művét játszották igen autentikus előadásban. A műsor második felében Soltész Ágnes játszotta Vivaldi: Négy évszak c. versenyművét. A gyors tételek temperamentumos igen virtuóz előadása, a lassú tételek poétikus megszólaltatása, a tökéletes összjáték a zenekarral teljesen magával ragadta a közönséget, amelyet a szünni nem akaró vastaps is bizonyított.

A fesztivál további részében szóló koncertekre került sor.

Végül a záróhangverseny következett. Előtte azonban napokig izgalomban volt a Fesztivál Szervező Bizottsága, mert megbetegedett Peter Feranec, aki a kassai zenekart vezényelte volna. Nagy kérdés volt, hogy kit tudnak találni ilyen rövid idő alatt, aki a szombati koncertet elvezényli. Ménesi Gergely az igazán kitűnő fiatal magyar karmester pillanatok alatt elvállalta a beugrást. A Kassai Szimfonikus Zenekar 1968-ban alakult. 1969-től Bystrík Rezucka a vezető-karmagyk. Nagyon rövid idő alatt nemzetközi hírnévre tettek szert. Számos lemezük jelent meg. (Raff, Rubinstein, Waldetauf művek). A repertoárjukhoz tartozik az összes ismert mű a barokktól a XX. századig. Koncertet adtak is-

mert szólistákkal és vendégkarmesterekkel. A magyarok közül Ács János, Héja Domonkos, Ménesi Gergely dirigálták már őket. Külföldön is több alkalommal felléptek: Bécs, Salzburg, Prága, Barcelona, Hong-kong voltak sikereik helyszínei.

1998-ban Pavarotti volt vendégük. Majd sikeres tunét adtak Mexikóban és az Amerikai Egyesült Államokban.

1998-tól Tomas Koutnik prágai karmester a vezető-karmesterük. Az elkövetkező időben részt vesznek a Kassai Tavaszi Fesztiválon, és szeptemberben az Orgonafesztiválon. Ebben az évben Békéscsabán és Miskolcon is adnak koncertet.

A zsolnai fesztivál záróhangversenyének első részében Beethoven: c-moll zongoraversenye hangzott el, a szólista Peter Toperczer és Ménesi Gergely előadásában. Különösen a II. és III. tétel karaktere volt igen jó. Ménesi Gergely szuggesztív dirigálása, a szólistával és a zenekarral történő tökéletes összhangja a zenei megoldásokat illetően példaértékű volt. A csellista kapta a zsűri díját. A műsor befejező száma: Mendelssohn: Olasz szimfóniája volt. A sodró lendületű indítást, a karmester határozott intéseit és minden rezdülését a zenekar híven követte.

A közönség szünni nem akaró tapsa és bravózása méltó befejezése volt a Fesztiválnak. Ménesi Gergelyt új koncertmeghívások várják.

A Fesztivál szervezői: a Szlovák Zenei Centrum és képviselőiben Dr. Viera Polakovicova mindent megtettek az egyhetes rendezvény sikeréért.

Dominé Kemény Erzsébet

Magyar muzsikuskok a világ vezető zenekaraiban

Beszélgetés Varga Tamással, a Bécsi Filharmonikusok szólócellistájával

Varga Tamás nemcsak Bécsben, Budapesten is szívesen játszik. Világutazó muzsikussal hittel, egyéniséggel és gondolatokkal. Most kezdi csak elhinni, hogy mindez valóság, hogy estéről-estére a Bécsi Filharmonikusokkal muzsikálhat és időnként szólólistaként is koncertezhet velük. A császárváros rendszeres operalátogató közönsége pedig már felismeri muzsikálásának egyedi stílusát, játékának csak rá jellemző karakterét. Varga Tamásnak két esztendővel ezelőtt megvalósult egy álma. Jelenleg ugyanis a Bécsi Staatsoper és a Bécsi Filharmonikusok szólócellistája. Azt, hogy gyerekként miért éppen a gondonkát választotta, máig sem tudja megmagyarázni. A rádió gyermekkarában éneklő kislány hangszere is akart tanulni, ezért szülei hegedű-szakra íraták be. Egy napon azonban Tamás azzal állított haza, hogy ő inkább csellózni szeretne. Szívesen gyakorolt, szerette a hangszert, de igazán nagy inspirációt az adott számára, hogy tizenöt évesen megnyerte az országos gondonkaversenyt. Ettől kezdve egyenesen vezetett az útja a Zeneakadémiára, majd az Opera- és a Rádiózenekarhoz. S aztán, 1997 decemberében sikeres volt felvételi je a Bécsi Filharmonikusoknál is. A gondonkaművész azóta remekül érzi magát a mindennapokban, s örül annak, hogy egyre több lehetőséget kap arra, hogy szólólistaként is bizonyítsa tudását. Persze, azért időről-időre hazajön, hiszen számára az is fontos, hogy rendszeres résztvevője maradjon a magyar zenei életnek. Sőt,

szívesen lépne pódiumra itthon akár többször is.

– A világ egyik legjobb együttesének a tagja. Ezután már kevés dologra lehet vágyakozni.

– Ez a pozíció valóban zenekari zenészként a csúcst jelent. Az már ízlés kérdése, hogy a Berliini, a New York-i vagy a Bécsi Filharmonikusokat választja az ember. Én azért döntöttem a császárváros mellett, mert ennek a zenekarnak megvan az a különlegessége, hogy operát és szimfonikus darabokat egyaránt műsorán tart. Máshol nem talál ilyen repertoárt az ember. Másrészt pedig Bécs nem esik olyan messze Budapesttől, nincsenek olyan nagy kulturális különbségek, mintha a tengerentúlt választja az ember.

– Mi az, amit még szeretne elérni, megvalósítani?

– Egyelőre magánúton tanítok, a céljaim közé tartozik az is, hogy idővel majd oktathassak a Bécsi Zeneművészeti Főiskolán is. S persze, annak is örülök, hogy egyre jobban számolnak velem, mint szólólistával.

– Mindez három évvel ezelőtt kezdődött, amikor olvasott az osztrák próbajátékról. Könnyen rászánta magát arra, hogy próbára tegye tudását a Bécsi Filharmonikusoknál?

– Úgy gondoltam, ha adódik egy ilyen lehetőség, akkor ki kell próbálnom magam, még akkor is, ha nem nagyon hiszek a sikerben. Ráadásul sokaktól, számos kollégától kaptam biztatást. S azt is tudtam, hogy a legközelebbi próbajátékra 2005-ig, majd pedig 2012-ig kellene várnom, így belevágtam.

– Milyen követelményeknek kellett megfelelni?

– A próbajáték négy fordulóból állt, elsőként életrajzot, és szöveges ajánlást kellett benyújtani. A meghallgatás során pedig hatalmas anyagtudásról kellett bizonyosságot tenni, hiszen három teljes cselőverseny mellett harmincöt zenekari szólót kellett vinni a próbajátékra.

– A technikai tudás, biztonság mellett hogyan kell ahhoz játszani, hogy valakit elég jól tartsanak a Bécsi Filharmonikusok? Akad olyan dolog, ami miatt egy magyar muzsikussal eleve hátránnyal indul egy ilyen meghallgatáson?

– A próbajátékon nemcsak a színvonal volt a fontos, hanem a stílus is. Azt figyelték legfőképpen, hogy az adott műhöz illeszkedik-e az interpretálás hangvétele, hogy az előadó hogyan tagol, hogyan frazeál. Bécsben nagyon lényeges, hogy a muzsikálás sokszínű, érdekes legyen, hogy állandóan történjen valami a zenében. Nem elég a megfelelő technika, a játéknak színe, karaktere kell hogy legyen. Minél jobban meg kell próbálni követni a zeneszerző szándékát. A dinamikai sokszínűségét kell megmutatni, s kicsit elmenni az extrém felé. Olyan ez, mintha valaki utcai smink helyett színpadi arcfestést használna.

– A Bécsi Filharmonikusoknál is vannak szólámonkénti, pultonkénti meghallgatások?

– Nem, nincs ilyen. Az operaelőadások előtt azonban sokan kölcsönzik ki az adott darab kottáit, még akkor is, ha számukra jól ismert műről van szó. Ilyenkor napokkal az előadás előtt gyakorolják a szólamukat. A Filharmonikusoknál természetesen, hogy a koncerteken mindenki a lehető legjobb teljesítményét nyújtja, mert minden muzsikussal úgy érzi, tartozik ezzel a nagynevű együttesnek és saját magának. Hiszen ezért a színvonalért becsülik meg, tisztelik az együttes tagjait. A próbákra mindenki úgy érkezik, hogy tudja az adott darabot, s a közös gyakorlás során a zenei színekkel, a kifejezéssel kell foglalkozni.

– Gondolom a különleges, érdekes, egyéni hangzásban segít az is, hogy a Bécsi Filharmonikusoknál rengeteg kamarazenei együttes működik.

– Igen, az igényes hangzást, a frazeálást illetően ez is sokat csiszol a zenekar játékán. Vonóstriótól kezdve a 10-12 fős együttesig rengetegféle formációban lépnek fel a tagok, nagyon sok állandó vonósnégyes létezik, s minden ilyen kezdeményezést támogatnak a Filharmonikusok. A kvartettezés, kamarázás során ugyanis olyan közös hangot, intonációt tudunk kialakítani, ami aztán a zenekari produkcióknak is javára válik.

– Már maga az is gyönyörűség lehet, hogy az ember a bécsi Opera produkcióinak részese.

– Ott valóban egészen mást jelent egy „átlagos” előadás.

De persze, ezt az egészen magas színvonalat is meg tudja szokni az ember. Egyébként maga a zenekar úgy muzsikál, hogy akár egy átlagos karmesterrel is jó produkció születik, s az átlagnál rosszabb estét csak egy rettentően rossz dirigens produkál. A bécsi Operaházban is előfordult már, hogy karmesteri hiba miatt leállt az előadás 4-5 másodpercre, de ez a két esztendő alatt csupán egyetlen egy alkalommal történt meg.

– *Hogyan tudta a budapestinél jóval nagyobb dalszínházi repertoárt elsajátítani?*

– Körülbelül a műsoron lévő darabok felét játszottam már Pesten, s a kollégáimnak köszönhetően kialakítottunk egy olyan rendszert, hogy nekem havonta lehetőség szerint csak egy új darabot kellett játszanom. A premiereknél pedig a többiekkel együtt gyakoroltam én is az új műveket, így aztán szépen lassan megtanultam a repertoáron lévő operákat. Új betanulásoknál „A” és „B” csoportpróbákkal kezdjük a munkát, s a későbbi színpadi próbák során még a harmadik szólisták is lehetőséget kap a darab betanulására, így aztán bármikor bárhová be tudunk állni. Fontos, hogy mindhárman ismerjük az teljes repertoárt, hiszen ha valamelyikünk turnén van, azért az operában is játszani kell. Az nagy szerencse, hogy másfél szezonra előre tudjuk a beosztásunkat, pontos próba- és előadásrendet. Én például már másfél hónappal a Hallgatag asszony című Strauss opera előadásai előtt tudtam, hogy én fogom játszani májusban mind a két előadást, így a felkészülésre megfelelő idő állt rendelkezésemre.

– *Milyen egyébként a munkabeosztása?*

– A filharmonikus koncertekre általában napi két próbánk van, délelőtt 10-től 1/2 1-ig, majd délután 1/2 4-től 6-ig. Jut idő arra, hogy az ember kipihenje magát és délután megújult erővel kezdjen ismét dolgozni. A pontosság, precizitás a leginkább jellemző, s akárcsak az esti előadások, a próbák is hajszálpontosan kezdődnek. S éppen annyi próba van, amennyi szükséges, se több, se kevesebb. Ráadásul mivel egy együttes alkotja az Opera zenekarát és a Bécsi Filharmonikusokat, mindig egyeztetve van, ki, mikor, hol és mit játszik. Nincs az a rohanás, kapkodás, ami a magyar állapotokat jellemezi. Bécsben mindenre kényelmesen jut idő. Az ebéd-szünetünk például két és fél óra. Öt perces út vezet a Musikvereintől az Operaházhoz, s erre a rövid sétára is egy óra időt

hagynak. Egyébként egy évben háromszáz este gördül fel a függöny a Wiener Staatsoperben, s ehhez jönnek még a filharmóniai koncertek. Nekem, szólistaként, havi tíz-tizenegy este kell játszanom az operában, ehhez átlagban három próba társul, a Filharmonikusoknál pedig 300-400 között mozog a szolgálatok száma, aminek kb. felét, 2/3-át játszom.

– *Mennyire erős a szakszervezet?*

– Jól működik, de egyébként is a demokrácia jellemző a Bécsi Filharmonikusokra. A szolgálati idő és a zenekari pozíció alapján alakul ki az, hogy ki melyik pultnál ül. Az elnökünk, egy hegedűs, a gazdasági vezetőnk egy brácsás, a vezetőségbe mindenkit a zenekarból választunk. Közösen döntünk koncepcióról, repertoárpépítésről, turnékról. Az együttesnek százötven tagja van, s aki az operaházban játszik, az a 3 év próbaidő letelte után nagy valószínűséggel teljes jogú tagja lesz a filharmonikusoknak is. Egyébként a demokrácia, közös döntések mellett a tekintélytisztlet jellemző a zenekarra. Ha én szólistaként beírok valamit a kottába, tíz másodperc múlva ez a bejegyzés minden mögöttem ülő csellóművész kottájában szerepel és a szünetben senki sem kérdezi meg tőlem, miért éppen a mellett a megoldás mellett foglaltam állást.

– *Gondolom, a kiváló bécsi hangzáshoz mesterhangszerek tartoznak.*

– Valóban remek hangszereken muzsikálunk, hiszen számos instrumentumot az Osztrák Nemzeti Bank vásárol meg, s aztán ezeket az együttes rendelkezésére bocsátja és a zenekar fizeti értékük a biztosítási díjat. A Filharmonikusoknál a koncertmesterek hangszerei között akad két Stradivari és egy Guarneri. Én az egyik kollégámtól kaptam kölcsön egy ismeretlen, valószínűleg olasz csellót. Mindenestre gyönyörűen szól.

– *Sokan azt mondják, a Bécsi Filharmonikusok különleges, jellegzetes hangzása annak is köszönhető, hogy csak a legjobb főiskolai hallgatók koncertezhetnek velük, akik így hamar elsajátítják az egyedi játéktílust.*

– Valóban, a kiegészítőknél is próbajátékon kell megfelelniük, s erre a meghallgatásra minden szólam delegál egy muzsikust. A kiegészítők közül sokan tanulnak valakinél a zenekarból, hiszen a zenekari tagok jelentős része oktat is. Ahogy bekerültem az együttesbe, én is azonnal kaptam egy alkalmi, pedagógusi felkérést. A

Gustav Mahler Ifjúsági Zenekarnál vettem részt a nyári koncertek előkészítő munkájában, ahol többek közt Bartók: A kékszakállú herceg vára című operáját tanulta be a zenekar, és én a csellósólam szólamprobáit vezettem.

– *Ez alatt a két év alatt mennyire sikerült beilleszkednie az együttesbe?*

– Úgy érzem megszerettek, a kollégák kedvesek, s már az együttes nagy részével baráti viszonyban vagyok. A zenekar legközepebbin ülök, így játék közben mindenkivel könnyedén tudok kontaktust teremteni. Egyébként az együttesben összesen hatan vagyunk magyarok.

– *Milyen turnékon, vendégszerepléseken vesznek részt?*

– Szinte havi rendszerességgel indulunk egy-egy rövidebb, európai turnéra, amelyek általában 4-8 nap hosszúak. Az együttes programjában évente egy hosszabb, két, két és fél hetes vendégszereplés is helyet kap. Ezek mind Filharmonikus turnék, az Operaházzal pedig háromévente három-négy hetet töltünk Japánban. A vendégszereplések egyik érdekessége, hogy júniusban André Previn vezényletével a Bécsi Filharmonikusok Budapesten adnak egy koncertet, a magyar millennium tiszteletére. Az együttes tíz év után lép ismét a magyar közönség elé. A hangversenyen én is muzsikálok, s az est műsorában a Haydn-, Brahms-kompozíciók mellett egy kortárs mű is szerepel majd.

– *A Filharmonikus koncert mellett mikor hallhatja önt a magyar közönség játszani?*

– Most tavasszal két koncerten is itthon muzsikáltam, régi kedves kollégámmal, Vashegyi Györggyel és együttesével, az Orfeo Zenekarral a Zeneakadémián adtunk hangversenyt. Sajnos azonban az itthoni fellépések rendje még nem alakult ki igazán. Bár régebben Budapesten az Operaházi és a Rádiózenekari munkám mellett gyakorta léptem szólistaként is a pódiumra és szinte minden zenekarral koncerteztem, most otthon mintha elfelejtkeztek volna rólam. Vagy azt gondolják, a Bécsi Filharmonikusok mellett nekem semmi másra nincs időm. Mindenesre próbálom elosztatni ezt a tévhitet, hiszen ha tudok, nagyon szívesen lépek pódiumra a hazai közönség előtt, s azzal is tisztában vagyok, hogy otthon más gázsit tudnak fizetni, mint a határ túlfelén.

Réfi Zsuzsanna

Az Arányi testvérek

ARÁNYI ADILA (1886, Budapest – 1962. december 15. Firenze)

ARÁNYI JELLY (1893. május 30. – 1966. március 30. Firenze)

Az Arányi nővéreket, Adilát (Adrienn), Jellyt és a zongorista Hortense-t (Titit) szoros kapcsolat fűzte Bartók Bélához. Sajnos, lexikonjaink meglehetősen szűkszavúan, vagy egyáltalán nem írnak róluk, a zenei lexikon (lásd: Fachiri, szül. Arányi Adila, Bp., 1965. I. köt.) tévesen közli Adila születési évét.

Megtudjuk viszont, hogy nagybátyjuk volt Joachim József, és hogy Bartók Arányi Jellynek ajánlotta két hegedű-zongora szonátáját (keletkezési évük 1921 és 1922), Ravel pedig a „Tzigane” koncert-rapszódíát (1924).

Vajon ki lehetett ez a magával ragadó temperamentumú, gazdag előadói fantáziával rendelkező Hubay-növendék, aki ilyen jelentős zeneszerzőket ihletett meg játékaival?

Az Angliába került testvérekről Joseph Macleod írt könyvet *The Sisters d' Arányi* (London, 1969) címmel, de magyar nyelven ezidáig nem jelent meg róluk jelentősebb írás. Tanulmányunk ezt a hiányt szeretné pótolni.

Az Arányi testvérekhez közel álló Macleod hamisítatlan „negyvennyolcas” hangvétellel kezdi az angol olvasók számára írott ismertetőjét:

Magyarország ma kicsiny ország, akkora sincs, mint Anglia Wales nélkül. De egykor hatalmas európai birodalom volt, majd több mint száz éven át török, később osztrák uralom alatt állt.

Amikor az uralkodó, Ferenc József magyar királlyá koronáztatta magát a „Kiegyezés” során, ahogy a történészek ezt nevezik – mindössze tizenkilenc évvel Adila születése előtt –, ez az engedmények árán létrejött Dual-Monarchia éppoly kevéssé volt a jó magyarok ínyére, mint a kései Habsburg-időszak által hátrahagyott, undok épületek, ahol a Habsburg hivatalnokok és csatlósai lógtak a magyar főváros nyakán. Az iskolás gyerekeknek, mint amilyen Adila is volt, megvolt a maguk magyar számárfül-mutogatása erre. „Az uralkodó!” – éljeneztek, ujjukat szellemes tisztelgéssel homlokukhoz illesztve. Aztán ujjakkal lassan lekúsztak orruk he-

gyéig, ott gúnyosan babrálva, s közben így kiáltva: „Magyarország királya!”

A felnőtteknek is megvoltak a maguk engesztelhetetlenül gúnyos tréfiái. A magyar kártyapakli a hetessel kezdődik, nincs benne dáma, viszont minden színből van két filkó. Ezek neveit szokták szavalni az osztrák-magyar himnusz dallamára, a király után hangosan rikkantva az ászt. Csak a magyar nyelvben jelent az ász egyben disznót is.

Az elnyomás alatt élő emberek lelkiükben védelmezik meg földjüket. Ezt az irodalomban, a zenében, vagy a festészetben találja meg az ember, a helyi fejlődési sajátosságoknak megfelelően. Magyarország a zenében találta meg: a népszerű cigányzenében és a kulturált európai zenében is, amelyben a XVIII. és részben a XIX. században a bécsi zene játszott uralkodó szerepet.

Az Arányi család legéleterősebb tagja apai ágon Lajos nagypapa volt: nemes Hunyadvári Arányi Lajos. Nemesi előnevét nem használta, csupán – osztrák mintára – a „von” szócskával jelezte, hogy „jó” családról van szó...

Lajos nagypapa szenvedélyes hazafi volt, a pesti egyetemet igazgatta. Igen furra ember volt. Minthogy széleskörű ismeretekkel rendelkezett a különleges dolgokat illetően, amikor az egyik fia öt éves korában, vízfejűségben meghalt, ebben is inkább az „esetet” látta, s kevésbé a gyermeket. Az elkötelezett tudós saját kezűleg balzsamozta be a testet és az egyetemnek ajándékozta. Évekkel később, egy iskolai múzeumlátogatás alkalmával Adila és Hortense a nagy megdöbbenéstől felsikoltva látták torzszülött kis nagybácsijukat egy üvegvitrinben, széken ülve, körülötte gyermekjátékokkal.

Sajátos antiszemizmusára jellemző, gyakran hangoztatott megjegyzése volt a zsidókkal kapcsolatban: „Ha már nem lehet kipusztítani őket, akkor már jobb beházasodással felhígítani a vérüket, míg az majd teljesen eltűnik”. És cselekedett.

Feleségül vette a magyar zsidó családból származó Joachim József hegedűművész Johanna nevű testvérét, akinek koráb-

bi házasságából már volt két fia. Lajos keresztény hitre térítette őket, mindkettőből papot nevelt, akik a piaristáknál tanítottak.

Három fiának jellegzetes magyar nevet adott: Árpád, Zoltán (ő korán meghalt) és Taksony. Taksony lett a három leánytestvér apja. Budapest rendőrkapitánya volt.

A fenti körülmények ismerete némi támpontot jelent számunkra az Arányi Taksonyékhoz öt éven keresztül bejáratos Bartók Béla 1902 március 24. utáni napokban, majd pedig november 19-én, édesanyjához, Pozsonyba írt leveleinek értelmezéséhez (lásd: Bartók B. családi levelei, Bp., 1981., 60. és 76. lap):

...A másik tanítványom Arányi Hortánsz, egy 15 éves leány. Arányi rendőrkapitánynak a lányja, a kinek 1 évvel idősebb nővére Adrienne (megj.: Adila) a zeneakadémiába jár, onnan ismer engem és felszólított, hogy tanítsam hűgát. Szinte sajnáltam, hogy ezeknél is 3 frtot kérek egy óráért; mert egyszerűbb viszonyok közt élnek. Végre egy keresztény tanítványom is van! Különbö ez a leány az akadémiára készül, tehát komolyan veszi a dolgot, eddig is jó tanárai voltak, tehát kevés fáradságom lesz...

„Hm! miből következtetted azt, hogy »azok az Arányiék művelt emberek«; honnan gondolod, hogy kedves és művelt emberek?! Talán mert engem meghívtak, vagy mert franciául beszélnek, vagy pedig mert művészek (helyesebben művésznövendékek) járnak oda?! Mert sok művésznövendéket nem lehetne legjobb akarattal sem művelni, vagy kedvesnek vagy finomnak nevezni.

Azért persze én nem mondok semmit, csak csodálkozom, miből következtetsz te ilyeneket. A meghívás nem múlt, hanem jövő vasárnapra szól. Mindamellett én hétfőn odamentem, hogy pontos értesüléseket szerezzek arról, miféle multság lesz az. Az Arányi lányok, úgy mint Titi és Adila most, mikor már nem mint »Tanár Úr« jöttem hozzájuk, roppant vígaknak mutatkoztak, s majdnem felforgatták az egész házat! Azzal a reménnyel kecsegtet-

tek, hogy vasárnap még nagyobb lesz a felfordulás. No hát erre kíváncsi vagyok, s ezért el is megyek. Ők általában véve meglehetősen különböznek eddigi Jew (megj.: zsidó) ismerőseimtől: 1.) mert egyszerűen tartják a házat. 2.) mert antiszemiták. Ezt ugyan nem értem, hogy miért teszik, mert hiszen úgy tudom Joachim is szemita...”

Egy gazdasági válság alkalmával az Arányi család elvesztette vagyonát és Arányi Lajosné Angliában élő egyik bátyjától, egy Henry Joachim nevű üzletembertől kért kölcsönt, aki ha nem is bőkezűen, de küldött némi pénzt.

Nehéz évek következtek, amit a lányok születési helyét nyomon követve is érzékelhetünk. Adila még az Andrassy úton született, ahol nyaranta kellemes akácillat töltötte be a kerteket. Titi (imádták a beceneveket, az anyuka, „Toto” csak Jellynek legalább tizennygy becenevet adott) már egy mellékutcában, a kellemes, bár kevésbé előkelő Szív utcában született, Jelly pedig a még kevésbé előkelő Wesselényi utcában, ahol nem volt kert.

Mivel Arányiné otthonosabban mozgott a francia nyelvben, mint a magyarban, Adilának és Titinek ez lett az anyanyelve, de a családban magyarul beszéltek.

Arányiék francia nyelvtudása külön vonzerőt jelentett a fiatal Bartók számára. A már említett meghívással kapcsolatban, egy másik, édesanyjának írt levelében (lásd: Bartók breviárium, Bp., 1974., 35-36. l.) ezt olvashatjuk:

„A hétnek valamelyik napján történt, hogy Arányiék barátságosan felszólítottak, jöjjenek el egy vasárnap délután hozzájuk, amikor ott egy kis, fiatal zenészekből álló társaság van. Ott van pl. Kerpely (mostanában a legjobb gordonkás az akadémiában), Sabathiel »hegedűművész« (tavaly nyerte el a diplomát), stb. (Megj.: Sabathiel Rezső három év múlva lett az opera koncertmestere, lásd: A Budapesti Operaház 100 éve, Bp., 1984, 529.1.) Én nem tudom még, elmenjek-e vagy sem. Egyrészt félek a »társaság«-tól; másrészt pedig elég keservesek voltak eddigi vasárnap délutánjaim, melyeket egyedül töltöttem el; s aztán ez nem olyan társaság, mint a zsúros, vagy estélyes. Harmadrészt ez az Arányi familia igen érdekes: először mert közeli rokonságban van Joachimmal (az Arányi lányok papájának mamája Joachimnak testvére volt), másodsor, mert ebben a családban soha német szó nem hangzik fel, egyszerűen mert egy családtag sem tud németül. Ebben a tekintet-

ben talán nincsen párjuk. (Német helyett franciául tudnak...)” (Megj.: a meghívás november 23-ra szólt, Arányiék a Szövetség u. 43. II. emelet 13-ban laktak akkoriban.)

Arányi Taksony aprólékos módon tiszteletben tartotta az illemszabályokat, a bevett szokásokat. Ha valamelyik lánya társaságban keresztbe tette a lábát, odanézett és összevonta a szemöldökét. Ez elegendő volt. De ha valamelyikük beteg lett, leírhatatlanul kedves és gyöngéd tudott lenni (“egy szent”, ahogy Jelly mondta róla), családjá nagy tisztelettel nézett fel rá. Tudott szigorú lenni, és előfordult, hogy kijött a sodrából. Macleod így ír róla (i.m. 18-19. l.):

Egyenes ember volt. Ha újdonsült látogató érkezett, néha így mutatta be Jellyt: „Ő a legkisebb lányom, a legcsúnyább és a legjobb.” De ha valamilyen erőltetett tréfa hangzott el, figyelemre se méltatta...

Ennek hatására Jelly igyekezett jó lenni, ugyanakkor – gyermeki logikával – sikerült elhitetni magával, hogy csúnya, mely vélekedés egész életében végig kísérte, anélkül, hogy mások osztottak volna ebben a véleményben. Ekkor még gyermeki szenvedélytől áthatott, szinte szlávos szépség volt, erőteljes arccsontjai mögött perzselő szemekkel. Két testvére kimondott „szépség” volt, gyermekkorában Adila annyira, hogy az utcán megfordultak utána.

Taksony, az apa könnyen elérzékenyülő ember volt, vagy legalábbis jobban kimutatta érzelmeit, mint bájos felesége. Egy-egy előadás alkalmával, amit nagy átéléssel követett, időnként szeme elé tette operai látszövét, hogy könnyeit elrejtse...

Adila örökölte apja egyenes jellemét. Néha ő is dühbe gurult, különösen, ha észrevette, hogy valaki rászedte őt, vagy valamelyiküket. Belső félelemérzete révén határozott, erős jelleművé vált, de egyébként jókedélyű és tréfálkozó kedvű volt. Hirtelesen természet, szeretett sokat beszélni, gyakran különösebb megfontolás nélkül. Magával szemben egész életében előnyben részesített másokat és ez hegedűjátékára is nagy mértékben kihatott. Ezt a tulajdonságát anyjától örökölte.

Édesanyjuk kicsiny, vidám és szellemes volt, gyermekeinek szentelte egész életét, a nehéz években lemondva minden luxusról, hogy gyermekeit jól öltöztöten járathassa. Bár a családon belül önmegtartóztató volt, és a háttérben maradt, nem mondott le az emberek társaságáról. Ehhez túlságosan eleven, életteli teli személyiség volt. Az összejöveteleken, bármilyen vonzók voltak lányai, mindig elragadtatott

társaság ülte körül, és sziporkázó szellemessége, lendületessége a vendégségek alkalmával varázslatos emlék maradt leányai számára egész életükre.

Titi (Hortense) is lemondó volt, de más okból: nem volt képes hinni önmagában, s ezzel belső félelmének okává vált, ami zenélésére is kihatott. A három lány között ő volt a legbonyolultabb személyiség, heves vérmérséklettel és ideges szorongásokkal. Egyébként, nyugodt lelkiállapotban ő is jókedvű és szórakoztató volt, és amikor a lányok felnőttek, őt tartották a legszebbnek.

Jelly születésének pillanatától igen bensőséges kapcsolatot alakult ki Jelly és Adila között – írja életrajzírójuk, Macleod. Adila pusztította meg először, ő tette pólyába születésekor, ő fektette le a másik szobában, még mielőtt édesanyjuk láthatta volna harmadik lányát – és nem fiát, mint Taksony remélte. Ez a kölcsönös vonzódás és rendkívüli rokonszenv egész életüket végigkísérte.

Arányiék nem tartottak kocsit, a városi közlekedést vették igénybe. Nyáron szívesen hajóztak a Dunán, télen pedig a Városligetbe jártak korcsolyázni.

Jelly az állatkertben kapta a nevét. Afrikában, a guineai öbölben akkoriban vált függetlenné egy kis állam, Dahomey. Franciaország 1892-ben támadást indított ellene, majd elűzte királyát. Egy tiltakozó propaganda-misszió járta Európát és érkezett a budapesti állatkertbe, ahol bemutatót tartottak. Adila, Titi, más gyermekek és dadáik összebarátkoztak a társasággal, amelyben egyik kedvencük egy dahomeyi leány, Jeli volt, aki állítólag a királyi családhoz tartozott. Bár Taksony harmadik lánya még nem született meg, ettől kezdve ezzel a becenevvel illette a kis jövevényt, aki aztán születésekor hivatalosan is ezt a nevet kapta.

Jelly gyermekkorában

Adila és Titi 8 éves koruktól iskolába jártak, de Jellyt édesanyja tanította otthon, négy éven át. Csak vizsgázni kellett bemennie az iskolába, ahová ilyenkor apja egyik nagy zsebkendőjével felszerelve indult el, hogy könnyeit abba törölje. A tanulás nem az ő esete volt. Szülei elhatározták, beadják egy közeli magániskolába. De csak tíz napig járt oda, s ezt az időt is javarészt a WC-ben töltötte, sírva. Végül – kétségbeesésében – egyedül hazaszaladt, és sohasem ment vissza.

Szülei úgy gondolták, legjobb, ha muzsikussal lesz, úgy, mint nővérei. Bár hivatalos iskoláztatása ezzel véget ért, önképzés révén nem csekély kultúrát és ismereteket szerzett meg, és nővéreihez hasonlóan mindig kerülte, hogy zenei szakbarbár váljon belőle.

Mínthogy a zenélés természetes része volt az Arányi család életének, már senki sem emlékezett rá, miért és mikor vette kézbe Adila a hegedűt. Lehetséges, hogy Joachim József rokon látogatása adott ösztönzést ehhez.

A családban kisebb-nagyobb tehetséggel mindenki zongorázott, még Taksony is szeretett kalimpálni rajta, nála jobban zongorázó felesége bosszúságára, de emellett cimbalmon is játszott.

Bartók 21 éves, sápadt, szemérmes zeneakadémista, amikor járni kezd a családhoz, hogy zongoraórákat adjon Titinek. Macleod így ír erről (i.m. 26. lap):

„A Bösendorfer hangversenyzongora a nappaliban volt, és az ajtó üvegén keresztül, ami az ebédlőből nyílt, Adila és Jelly egy széken ülve grimaszokat vágtak és csúfolódva gesztikuláltak az órák alatt, hogy amikor Bartók felnézett, és fel kellett néznie, zavarba jött és nem tudta, hová bújjon. Törékeny fiatalember volt, és Adila néhány éven keresztül gyakran látta, amint csupán egy pohár tejet fogyasztott az étkezések alkalmával. (Megj.: Adila Fachiri Bartókról, 1955 június 23-án, az International Cello Centerben tartott előadása alapján, lásd: Macleod i.m. 295.1.)

Bartók Béla 22 éves korára fülig szerelmes lett Adilába és képeslapokat küldözgetett neki. Némelyiket azokból a városokból, ahová éppen ment, Berlinből és Pozsonyból; legtöbbször Budapestről. Némelyik vicces volt: ismert személyekről készült karikatúra-sorozat *La Lune Journalista* címmel. Karácsonykor virgácsot készített neki három ágacsokból, piros papírra ragasztva és vörös szalaggal egy levelezőlaphoz rögzítve. A legtöbb lapon a *carte postale* nyomtatást tintával át-

húzta, és a levelezőlap feliratot írta be helyette: *mert Bartók nagy hazafi volt. A lapon odébb mintha egy gumibélyegzővel át bélyegezte volna a franciát.*

*Szerelmes üdvözlőlapjai némelykor zenei jellegűek voltak. 1902-ben egy rövid hegedűduót küldött, a kotta tökéletesen olvasható, tiszta kézírásával egy közönséges levelezőlapon. A rákkánon ezen formájában, vagy nevezzük inkább *per recte et retro* (megj.: ráktükör) kánonnak, a második hegedű szólama a szó szoros értelmében fordítva helyezkedik el: ez az első hegedű szólama, ha lefelé fordítják. A képeslap megfordításával ugyanaz a hang adja a másik szólam hangját is.*

Az Adila számára készített duó, amit Bartók egy levelezőlapra írva küldött el 1902-ben. (A kottalap megfordításával a másik szólamot kapjuk.)

Ugyanebben az évben – miután hallotta Adilát egy koncerten – hódolatként egy hosszabb darabot küldött szólóhegedűre, három képeslapot egymáshoz fűzve. Adila megtanulta ezt, ujjrenddel és vonással látva el: *de hogy akkor csinálta-e ezt, vagy fél évszázaddal később, amikor első ízben nyilvánosan előadta, nem tudom. Bizonyos, hogy Bartók érdeklődése túl ment azon, ahogy egy rajongó érdeklődhetett Adila fejlődése iránt.* »Kitartóan gyakorol?« – írta, »seprűnyéllel verem el, ha nem.«

E képeslapok egy részét a szokásos módon küldte el: *de ha éppen úgy hozta a kedve, némelyiken előre írta a várost, utána Adila nevét, aztán az utcát és a házszámot, »mivel« – mondja Jelly némi elfogu-*

latlan gyengédséggel, »Béla mindig különbözni akart másoktól.«

*Az eleven Adila kedvelte őt, de nem volt szerelmes bele; és a dologból nem lett semmi. Bartók sohasem felejtette el, bár legkevesebb két másik hegedűsbe is szerelmes lett élete során. Egyik a *The Observer*-ben megjelent levél szerint (1963. augusztus 18.) Geyer Stefi, Hubay magyar tanítványa volt a zeneakadémián, aki két évvel volt Adilánál fiatalabb, és akinek első, halála után kiadott hegedűversenyét írta. A harmadik Jelly volt...*

Bartók öt éven át csaknem minden nap jött az Arányi-házba, mint tanár és barát, részben Adila miatt, részben a Joachim-féle kapcsolat miatt, részben pedig – amint Halsey Stevens mondja (*The Life and Music of Béla Bartók*, London, 1953., 14.1.) – , mivel ők teljességgel visszautasították, hogy németül beszéljenek, és Bartók bimbózó nacionalizmusával rokonérzelmeiket táplált irántuk... Bartók fiatal zeneszerzőként már kezdett ismert lenni, és hazafias és egy kicsit straussos szimfonikus költeményét, a Kossuth szimfóniát 1904 januárjában mutatták be Budapesten. A mű némi botrányt okozott hivatalos körökben, hogy gúny tárgyává tette a német nemzeti himnuszt.»

Szathmáry Lajos 1945-51 között Salzburgban élt, majd az Egyesült Államokba emigrált, és ott kezdte gyűjteni a Bartókkal kapcsolatos dokumentumokat. Bartók halálának 50. évfordulóján „Bartók-Bartókról” címmel, a „Szivárvány” irodalmi, művészeti és kritikai szemlében (Chicago-Budapest, XVI. évf. 47. szám, 1995/3) több levelet is publikált gazdag gyűjteményéből. Van ezek között egy hortobágyi halászkunyhókat ábrázoló, Adilának küldött képeslap, aminek aljára kottázta Bartók a Himnusz első nyolc ütemét. A dátum 1903. március 27., a címzés: Szövetség u. 43. II. emelet 13.

Az alábbiakban a gyűjteményből azt a levelet közöljük, amit Bartók 1905. december 14-én küldött Arányi Adilának, Bécsből:

Bécs, 1905. dec. 14.
Gersthofenstr. 57

Kedves Adila

Ezer bocsánat, hogy soraira még csak most felelek! Isten volna – ha volna – megmondhatója annak, hogy igazán nem szeretem az ilyen udvariasságot, s hogy mennyire szerettem volna már előbb vála-

szolni, – de oly rengeteg sok dolgom volt utóbbi időben, hogy azt sem tudtam, mihez fogjak előbb. Én legnagyobb sajnálatomra nem játszhatom Pozsonyban szonátámat, még pedig azért, mert már amúgy is kétszer játszottam idén Pozsonyban: jan. 10-én és jan. vége felé. A pozsonyi közönség szörnyen kényes és megbocsáthatatlan elbizakodásnak, tolakodásnak minősítene, ha harmadszor is pódiumra lépnék.

Helyettem szívesen játszáná a szonátát egy barátom, ki tanár a bécsi konzervatóriumban. Bár én igazán nem ajánlanám Magának ezt a számot. Higgye meg, hogy úgyszólván az egész közönség unatkoznék ennél a muzsikánál (hiszen még Bpsten sem tetszett); már pedig ne akarja ezt egy művész sem elérni! A közönséggel – ha nem is mindenáron – de lehetőleg jó lábon kell állni. Nekem ugyan nagyon hízelegne az, ha egyszer-másszor más valaki is játszik engemet, nem csak mindig saját magam.

De a Maga érdekében e szám elejtését tanácsolnám. A „filharmonikus” zenekar szerencsésen mégis megalakult, sőt mi több, már adott is hangversenyt.

Tudja mi volna jó? Írjon Koszov dr. karmesternek (Sopron), a ki az itteni koncertek dirigense, mellékeljen egy pár bpesti kritikát, esetleg Hubay t. úrnak valami ajánló sorait, s kérje őt arra, hogy egy itteni „filharmonikus”, estélyen mint szólólista felléphessen. (Persze honor! nélkül, mert úgy hiszem, ezek nem igen tudnak fizetni). Ha 4-5 napra a fellépése után adja itteni hangversenyét mindenesetre több érdeklődésre számíthat.

Tehát viszontlátásra Budapest! Úgye eljön a jan. 5-i koncertre, s ha igen koncert végén a művész-szobába?

Addig is sokszor üdvözli Magát is, kedves hozzátartozóit is

Bartók Béla

Boldog ünnepeket stb.!

„De lehetett még egy oka az Arányi házhoz fűződő kapcsolatának. Érdekelte Nagy-Britannia, és sokszor esett szó náluk Britanniáról. Ekkor volt a búr háború, vagy éppen ezt követően. (Megj.: az angolbúr háború 1899 októberében, tehát pontosan Bartók zeneakadémiai tanulmányainak megkezdése idején kezdődött, és 1902 márciusáig húzódott el. Hogy ez Bartókot is foglalkoztatta, azt édesanyjának írott, egyik leveléből tudjuk: „...Mit szólna a szegény búrok sorsához? Vagy tán még most sem érdeklődöl ez iránt...”, lásd: Demény: Bartók B. levelei, II. köt., 21.1.)

Bár Arányi Taksony angolbarát volt, sok más, gondolkodó európaihoz hasonlóan nem tudta megbocsátani az indokolatlan brit agressziót... De valaki felemelte a szavát a Szív utcában Britannia mellett: Adila... Adila imádta Angliát. Még akkor is szerette, ha annak politikusai hibát vétettek, amint az gyakran megtörténik hölgyek és férfiak között. Nem tudta megfogalmazni ennek okait. Egyszerűen csak akart, vágyott, szüksége volt rá, hogy Angliába menjen. És hogy így történt, ez főleg nagybátyjának, Joachim Józsefnek volt köszönhető... A nővéreknek mesélték, hogy 1870 körül, amikor édesapjuk körülbelül 10 éves fiú volt, Joachim és Brahms Budapestre jöttek koncertezni, és mindhárman elmentek a Hungáriába vacsorázni, ami elegáns étterem volt, ahol a főváros legjobb cigányzenekara muzsikált. Joachim és Brahms hallgatta őket, Brahms előtt egy söröskorsó volt az asztalon. Kisvártatva otthagyták a nagy asztalnál lévő társaságot és átültek egy kisebb asztalhoz, közelebb a zenészekhez, hogy jobban hallják őket. Csendben ültek, kezüket a homlokuknak támasztva, csak a hallgatásra összpontosítva...”

Adila Budapesten

Adila Hubay Jenőnél, Joachim növendékénél tanul a zeneakadémián. Az 1902. évi akadémiai értesítő szerint Adrienne (Adila) a hegedű főtanszak második osztályát végezte Hubaynál, Hortense a zongora előkészítő harmadik osztályát Szendy Árpádnál, a kis Jelly pedig a hegedű előkészítő második osztályát Grünfeld Vil-

mosnál, akinél Adila is tanult, mielőtt Hubayhoz került.

Adila első nagysikerű fellépésére 1900. augusztusában került sor a Fiume melletti Crickvenica-ban, „a közönség bámulattal hallgatta”, írja a Budapesti Hírlap tudósítója 1900. augusztus 11-én, megjegyezve, hogy „egy napon, sőt hamarosan szenzációt fog kelteni gyönyörű játéka.” Itt Bériot „Scènes de Ballet”-jét játszotta.

Novemberben egy Bériot versenyművet játszik Vácott, nagy sikerrel. Két évvel később Kecskeméten lép fel, ahol Guszti, a pap-nagybácsi iskolaigazgató, így az egész család leutazik a hangversenyre. A Zenebarátok Egyesülete által rendezett koncerten többek között Wieniawski Legenda c. művét, két Hubay-darabot és Schumann Träumerei-jét játssza egy régi velencei mester, Francesco Gobetti által készített hegedűn. „Már nagyon figyelemre méltó technikája van” – írják róla. „Különleges jelleget ad játéknak vonókezelése, ami oly fontos és sajnós! ezt a mai hegedűsök nagy része elhanyagolja.” (Macleod, i.m. 42.1.)

1901-ben Adila Körmöcbányán játszik, Hortense kíséri zongorán (Paganini: Mózes fantázia, Hubay: Magyar Rapszódia, Bazzini: Manók tánca).

1906. január 17-én Bécsben lép fel és a Wiener Fremdenblatt január 19-én ezt írja a koncertről:

Tegnapelőtt este az Ehrbarsaalban egy nagy jövő előtt álló, fiatal hegedűssel ismerkedtünk meg. Adila von Arányi Joachim unokahúga, és úgy tűnik, reá hullott nagybátyja isteni tüzének egy szikrája. Amennyire első fellépése alapján megítélhetjük, játéknak jellegzetes vonása hangképzése – amely meleg, mély érzésekkel teli, majd másszor az izzásban lévő temperamentum lángjai törnek elő belőle. Beethoven hegedűversenyének utolsó tételében a fiatal hegedűs küzdött temperamentumával. Egycsapásra meghódította a művet... Új, érdekes, igazán friss és meggyőző tolmacsolása volt ez a versenyműnek, annak ellenére, hogy eltért a hagyományoktól.”

A kritikus részletesen ír hangjáról Bach „Air”-jében és Godard „Adagio”-jában, kiemelve a végén a ritartando-t, „amit csak az tud így eljátszani, aki telve van muzikalitással.” Hubay Zephyre-je és Schumann Träumerei-je játéknak lélekkel teli oldalát, Sarasate Spanyol Táncai pedig virtuozitását mutatták meg – írják róla.

Némi szemrehányást is tesz a beszámoló: „Kár, hogy piros-fehér-zöld szalag volt

a borostyán koszorún, amit átadtak neki” a hangverseny után, a koncertet követő vad örömmámorban.

Adila 1906-ban zeneakadémiai diplomakoncertjére készül. Macleod (i.m. 44.l.) így ír erről:

„A művészdiploma megszerzéséhez a jelöltnek több koncertet kellett tudnia kívülről, és tíz nap alatt megtanulni egyet, amit – mint ismeretlen művet – kiválasztottak neki. Bartók Béla elvitte Adilát egy zeneműkereskedésbe és megvásárolta neki az összes, kapható hegedűversenyt. (lásd: Adila Fachiri előadását, International Cello Centre, 1955 június 23.) De nem ezek közül választottak. A Joachimnak írott Dvořák hegedűversenyt kapta. Tartini Ördögtrilla szonátáját is kellett játszania, amihez Bartók küldött neki egy képeslapot, ami kisgyerek-arcokkal volt tele. »Számolja meg ezeket a kis nyúveket« – írta. »Ha páros számot ad ki, jól játszik. Ha páratlant, nem játszik jól.« De a képeslapon több mint ötszáz van belőlük, és némelyik olyan kicsi, hogy lehetetlen pontosan megszámolni. Úgy látszik, páros számot adtak ki.”

A sikeres diplomakoncertet követően Adila egy 1736-ban készült Balestrieri-hegedűt kap. (A Balestrieri testvérek, Tommaso és Pietro Cremonában működtek, Tommaso 1757 után Mantuában.)

Adila még 1906-ban fellép a Bösendorfersaal-ban, ahol Joachim és valamennyi szakmabeli is megjelenik. Grósz Sándor impresszárió szerződést akar ajánlani Adilának, de Joachim közbelép és széttépi a papírt. Egyelőre úgy látja jónak, ha Adila nála tanul tovább. Adila Berlinbe megy, Joachim háza közelében lakik egy penzióban, de lényegében Joachim „bentlakásos” növendéke.

De lássuk, hogyan kezdődött Jelly hegedűs pályafutása (Macleod, i.m. 46.l.):

„Egy napon Adila Budapesten, amint éppen befejezte tanulmányait Grünfeld osztályában és Hubayhoz került, addigi tanára elvitte Zimmer hangszerboltjába, hogy új vonót vegyenek. Jelly velük ment. Akkor volt Jelly nyolcadik születésnapja (megj.: 1901 május 30-án) és egy zacskó édességet tartott a kezében. Ösztől az akadémian készült zongorát tanulni. Amikor Grünfeld meglátta a kezét, meglepődött. »Ennek a gyerekeknek« – közölte, »hegedűt kell tanulnia, nem zongorát«, mivel úgy látta, a természet erre teremtette kezét. Jelly ezt lelkesen fogadta és a család beleegyezett: így a még hátralévő nyári szünetben Adila megmutatta neki, ho-

gyan kezdjen hegedülni, és ő gyakorolt hat héten keresztül, mint egy megszállott.

Ezt követően meglehetősen szigorú feltevélekkel felvételi vizsgát kellett tennie, mivel a pályázókat valamennyi, zeneakadémián tanító, kiváló muzsikusk meghallgatta, beleértve Poppert és Hubayt is. Hogy önbizalmat kapjon, Jelly édesanyja megkérdezte, Adila bemehet-e vele; de ezt elutasították azzal, hogy szabályellenes: »különösen Joachim unokahúgai számára«, – mondták. Így hát Jelly egyedül ment. A felvételi anyag egy szinkópás tanulmány volt, amit lapról kellett leolvasni; de a szinkópa miatt nem aggódott: zongorán már jól megtanulta. Igen ritka esetként kell elkönyvelniünk: egy nyolc éves gyereket, aki csak hat héttel korábban vett a kezébe hegedűt, nemcsak hogy felvettek, de ösztöndíjat is kapott egy nagyhírű zeneakadémián. Megkapta az ösztöndíjat, így zenei tanulmányai soha nem kerültek egy fillérjébe sem családjának. Grünfeld lett az első tanára. »Kis cigány«-nak hívta, mivel olyan spontán fesztelenséggel játszott.”

A kis Jelly gyorsan haladt a hegedűjátékban. A második évben korcsolyázás közben eltörtött a lába, aminek csak annyi lett a következménye, hogy a következő félévi anyagot is elvégezte.

Egy évre rá a Joachim-kvartett – a bécsi fellépést megelőzően – Budapesten tartózkodott. A nagynéni házában reggeli után kis összejevetelt tartottak, ahol Adila Beethoven hegedűversenyének első tételét játszotta. Jelly ekkor tíz éves lehetett és Spohr egyik koncertjét tanulta, nem egészen két évi hegedülés után. Mivel Jóska nagybácsi öt még nem hallotta, Taksony kérte, hogy Jelly is játsszon.

„Ebben az időben” – mesélte Jelly Macleodnak – „frufrut hordtam. Jóska nagybácsi félretolta a frufrut és homlokon csókolt, mondván, hogy anélkül csinosabb vagyok. Németül beszélt. Játékomra megjegyzése ennyi volt: »Sohasem túl sokat vibrálni! Az cirkuszi zenélés.« És megmutatta neki, hogyan kell a vonóhúzásnál a csuklónak ruganyosnak lennie, a középső ujjal támaszt adva, és nem mereven visszagörbítve, és úgy rángatva a vonót.

Joachim vonóvezetési technikájában rejlett egyik titka fenomenálisan változatos hangképzésének. Adila adta közre egy levélben azt a beszámolót, ami a »Music and letters«-ben jelent meg 1950-ben, leleplezve azt a hamis beállítást, ami Harold Bauer nevéhez fűződik (1950. okt. 1., XXXI. köt., 336. lap) Bauer úgy írta le

Joachim jobb kezét, hogy az »szorososan hozzátapadt testéhez játék közben.« Adila így válaszolt: »Természetesen a felkarnak közel kell kerülnie a testhez, amikor az E-húron játszunk, de azt Joachim harmonikus mozgással, igazán csodálatosan emelte, amikor egy mélyebb húrra váltott. Arra tanított engem, a karnak olyan helyzetben kell lennie, hogy ha keresztbe ráhelyezünk egy vonalzót a karra, annak vízszintesen kell állnia. Nagybátyámnak köszönhetem, hogy megcáfolhattam Bauer úr gyanúsítását. Joachim vonóvezetése nem olyan volt, mint Gioconda de Vito-é. Remek volt.«

Ezen utolsó budapesti látogatása alkalmával Joachim mondta, szeretné Jellyt Berlinbe vinni, hogy ő maga tanítsa tovább. »Olyan tehetség, mint ő« – mondta, »egy évszázadban egyszer születik.« Jelly így mondja, és hozzáfűzi: »Minden nappal egy új évszázad kezdődik.«

De ehhez a szülők nem járulhattak hozzá: Jelly túl fiatal volt. Grünfeldnél és Hubaynál tanult tovább, és csak Adila ment. De turnéi alkalmával Joachim mindenkinek említést tett nagyszerű unokahúgairól, főleg Angliában; ezzel olyan értékes örökséget hagyott rájuk, ami beteljesülésének már nem lehetett tanúja.

Berlinben Adila hamarosan nevet szerzett, és jól érezte magát. Találkozott Grieg-gel egy évvel annak halálát megelőzően és Humperdinck-kel, aki ötvenes éveinek elejét taposta és mély benyomást keltező ember volt; de számára a legfontosabb barátság, amit a nagybátyja baráti köréhez tartozókkal kötött, kétség kívül Donald Tovey-hoz fűződött (megj.: 1875-1940), aki akkoriban harmincas évei elején járt, magas, domináns, mértékadó és jól tájékozott volt, akárcsak maga Joachim.

A fiatal angol zenetudós, zeneszerző, zongorista és karmester volt, minden téren egyaránt kiváló. Egyben muzsikusk generációjának egyik legkiválóbb tanítója. Joachim mondta róla, hogy többet tud a zenéről bárki eleven embernél. Casals szerint Joachim azt is mondta róla, könnyedén tudott zenéről beszélgetni Schumannal és Brahms-szal, de Tovey-val nem, mert »ő túl sokat tud«. (lásd: Corredor: Beszélgetések Casals-szal, London, 1956, 97.l.)

Amikor Adila belépett a szobába, hogy első alkalommal találkozzék ezzel a példaképpel, nagybátyja így szólt: »Szeretnék bemutatni a Brahms óta létező legnagyobb muzsikusknak.« Tovey kedves, sőt tiszteletteljes volt, amikor Adila eljátszotta velük

Bach d-moll kettősversenyét. Türelmes, önmérsékletet tanúsító volt, akit érdekel a mások véleménye; és Adilával igen jó barátok lettek. De Adila egész életében félelemmel egyes bámulattal tekintett rá...

Adila ott volt nagybátyja valamennyi szólóestjén, ott ült a pódiumon egy tartalék hegedűvel. Ő is fellépett néhányszor, hogy bemutassa tudását az Ördögtrillával, vagy Saint-Saëns Rondo Capriccioso-jával, de komolyabb művekkel is, mint Bach g-moll szólószonátájának Adagio és Fuga tétele. Joachimnak különösen kedvére volt, ahogy Adila Sarasate Zapateado-ját játszotta a Spanyol Szvitből: olyannyira, hogy amikor egy Berlin környéki összejövetelen együtt voltak, hétszer játszatta el vele. Jó barátságban voltak, muzsikusként is.

Barátságuk nem gátolta Joachimot, hogy ugyanolyan szigorúan bánjon vele, mint a többi növendékkel, ha nem tett eleget a legalaposabban azon elvárásoknak, amit maga és mások számára megszabott...

Adila számára egész életére emlékezetes maradt az a hangverseny, amikor Jan Kubeliket először hallotta Berlinben.

„Képes volt »boszorkányos hatásokat« előidézni, és kerülte azt az »émelyítő vibrátót«, amit Jóska nagybácsi cirkuszi zenélésnek nevezett Jelly előtt. »Jól emlékszem« – írja Adila 1950-ben, »mit mondott nekem erről nagybátyám, Joachim. Mi az első sorban ültünk, és Kubeliket szemmel láthatóan pánik fogta el, amikor meglátta Joachimot. Bruch g-moll koncertjével kezdett, és az első ütem kitarzott G-je alatt remegett a vonója.« De Joachim lelkesedett Kubelik »tisztán csengő, fuvolaszerűen lágy hegedűhangjáért.« Később, amint Adila meséli, Kubelik játéka mechanikussá vált »abból adódóan, hogy idegei felmondták a szolgálatot – és játéka kontrollálatlanná vált.« (Adila levele a „Music and Letters”-ben, 1960, XXXI. Köt., Nr 3. 282-284. lap)

Ebben az évben (megj.: 1906) karácsonykor Joachim nem kevesebb, mint száz ajándékot kapott, köztük egy kétlovas hintó modelljét, ott állt az asztalon teljes felszereléssel, amit a Mendelssohn fivérek, a gazdag bankárok, a zeneszerző unokaöccsei küldtek neki. Egyikük, Robert jó amatőr csellista volt. A bonni fesztiválon, ahol Joachim és Adila együtt volt vele, Adila és Joachim két lánya tiszteletlenül megkérdézték tőle, szokott-e félni éjszaka, és bezárja-e az ajtaját. Mivel azt mondta, nem fél és nem zárja be, a három lány ezen az éjszakán belisztezte az arcát, hosszú, fe-

hér hálóingekben belopóztak a hálószobájába, mindegyikük egy égő gyertyát tartva a kezében. Robert Mendelssohn arra ébredt rémült sikollyal, hogy a halál angyalai állnak ágya körül.

Joachim úgy gondolta, ez a viselkedés nem méltó egy húsz éves leányhoz. Azzal büntette Adilát, hogy másnap reggel fülénél fogva vezette a reggeliző asztalhoz.

Adila teljesen soha nem érte utol a korát. Szerette a tréfát és imádott szerelmes lenni. Amikor tizenhat éves zeneakadémista volt, testvérei találtak a fiókban egy rózsaszínű, aranyozott szélű pergament, a következő felirattal, és alatta egy listával: »Ezekbe voltam szerelmes«. Már körülbelül húsz név volt rajta. Húgai még másokat is hozzáírtak, köztük a zeneakadémia két portását, akik – és ebben mindenki egyetértett – utálatosak voltak.”

Bár Berlinben mind zenei, mind pedig intellektuális szempontból sokat fejlődött, érzelmi élete egy serdülő leány szintjén mozgott. Szerelmes lett Joachim egyik növendékébe, Karl Klingerbe, de ez viszonzatlan maradt. Egy éjszaka wertheri kétségbeesésében megírta végrendeletét, de azt véletlenül a szüleinek megcímzett borítékba tette, akik – feltételezve, hogy valamilyen nem kívánatos ügybe keveredett – az első vonattal Berlinbe utaztak. Ott Adilát egy festő műtermében találták – a vele lévő gardedám kíséretében -, amint a legnagyobb nyugalommal ült portréhoz modellt. Igen dühös lett, amikor rájött, hogy megtudták titkát. Közben Budapesten a 13 éves Jelly kiütéseket kapott az aggodalomtól, de végül a vihar elült.

Adila berlini fellépése jól sikerült: Ipolyi Valériával adtak közösen szólóestet, amelynek műsorán Beethoven Tavasz Szonátája is szerepelt. Joachim most már elérkezettnek látta az időt, hogy Adila az ő vezénylete alatt, a Berlini Filharmonikusok kíséretével mutassa be tudását a zenei világ előtt. A koncert 1907 októberében lett volna. De nem lett belőle semmi. Joachim májusban megbetegedett, az orvosok szerint tüdőrákban. Adila nem akarta elhinni, mondván, nála nem fordulnak elő azok a tünetek, amit ilyen esetről már látott. Az orvosok kinevették. De végül nem nekik lett igazuk. A ráknál sokkal ritkábban előforduló betegséget, actinomycosis-t (megj.: sugárgomba betegség) állapítottak meg nála, amit a szarvasmarhák esetében száj- és körömfájásnak neveznek. (Az orvosok szerint Joachim volt a kilencedik olyan eset, amiről tudomásuk volt.)

Joachimnak az általa igen kedvelt vidéki sétái alkalmával az volt a szokása, hogy fűvet rágszállt, és az orvosok – jobb híján – ezt tüntették fel a fertőzés okaként.

Adila éppen megkezdte a nyaralást családjával Ausztriában, amikor hírt vette, hogy Joachim hamarosan meg fog halni. Az éjjeli vonattal – az édesanyjától kölcsönkapott jeggyűrűvel, hogy ne molesztálják – Berlinbe utazott, hogy búcsút vegyen nagybátyjától.

„Már csaknem utolsó szavaiként Joachim kérdezte tőle, Jelly valóban megértette-e és követi-e azt, amit Budapesten mondott neki a vonókezelésről, az egyetlen alkalommal, amikor hegedűlni hallotta. Függetlenül attól, hogy szerette Adilát és gondoskodott is róla, gondolván, hogy idősebb unokahúga nagy jövő előtt áll, soha nem felejtette el, milyen benyomást tett rá a tíz esztendő Jelly.”

Ami várható volt, bekövetkezett. 1907 augusztus 15-én Adila úgy ült a halott Joachim ágya mellett, mint aki számára a világ darabokra tört. De volt még ott valaki, aki muzsikos barátját siratta: Donald Tovey, Angliából.

Mélyen lesújtva, „mint egy tébolyult” állt Joachim ágya mellett. Tudta, neki jut a feladat: halott barátja kívánságának eleget téve, a kellő időben olyan szélesre táruljon a zenei világ ajtaja Adila és Jelly előtt Angliában, mintha nagybátyjuk még élne. És úgy is lett. Adila egy időre még Berlinben maradt. 1907 novemberében adott hangversenyt a Berlini Filharmonikusokkal, Ernst Kunwald vezényletével. Hangversenyének műsora: Mozart A-dúr hegedűverseny, és Joachim magas előadói követelményeket támasztó „Variációk egy magyar témára” c. műve.

A Vossische Zeitung november 23-án igen elismerően ír tehetségéről. A Berliner Zeitung Mittag ugyanezen a napon megjelent számában ezt olvashatjuk róla: „Játéka azt ígéri, hogy a hegedűsök első sorába kerül. Nagy mesterétől és nagybátyjától nagyszerű vonókezelést, tisztán csengő hangot, tökéletes intonációt és nagyszerű technikát örökölt. Legjobban a Beethoven fekiüdt neki, és a fiatal művész nagy és jól megérdemelt sikert aratott.”

Így búcsúzott Adila Berlintől. Nagybátyja kívánságára a családtól Joachim kedvenc, 1715-ben készült Stradivari hegedűjét kapta meg. ...

(Folytatjuk!)

Rakos Miklós

J. S. Bach János-passiója a Zeneakadémián

A februári sikeres vállalkozáshoz, Honegger: Jeanne d'Arc a máglyán c. dramatikus oratóriumához hasonlóan, két egymás utáni estén tűzte műsorra J. S. Bach: János-passióját a MATÁV Szimfonikus Zenekar március 7-én és 8-án. Először az Oratórium-bérlet, másodszor az A-bérlet közönsége számára köszöntött be illetően jelentős művészeti esemény a Húsvéti ünnepkör időszakára.

Néhány elvi szempontot célszerű előre tisztázni. A felvételek mindig összehasonlíthatatlanabbul „profi” produkciókat kínálnak, mint az élő koncertek (kivéve a rögzített koncertfelvételt műfaja!). Ám épp elgépiesedő, a technika áldásaival mindinkább élő korunkban van nagyon nagy szükség arra, hogy időről-időre tanúi legyünk a nagylélegzetű alkotások újjászületésének. Merthogy könnyen megfélemlítünk arról, hogy a remekművek nemcsak az előadókkal, hanem a hallgatókkal szemben is támasztanak igényeket, elvárásokat. Nyilvánvaló, hogy az előadónak mindig produktív módon kell részt venniük a művek hangzó életre keltésében – ám szellemileg, ideális esetben, a hallgató sem lehet passzív! Nem hiábavaló, ha „készül”, ha másképp nem, akkor lelkileg, vagyis szellemi koncentráció előzze meg a mű befogadását (egyszerűbben szólva: tudja, miért megy aznap koncertre, mit fog kapni). Ezt a mozzanatot gyengítik egyébként a hangfelvételek: amikor önkényesen megszakítható a mű egész folyamata, akár egy hirtelen eszünkbe jutott telefon miatt, akár mert – NB., szívejjoga – valakinek kedve támad ismételt meghallgatni kedvenc áriáját, vagy valamely favorizált részletet. A bármikor tetszőlegesen megismételhetőség lehetősége gyengíti a mű iránti koncentrált fogékonyságot. Nyilvánvalóan, ilyen feltételek között magának a műnek csökken a határfoka, amit általában jótékonyan kiegyensúlyoz az interpretáció által kiváltott elismerés.

Amikorra valaki eljutott odáig, hogy elfoglalja helyét a koncertteremben, s várja a hamarosan felcsendülő produkciót, az előadónak nyert ügyük van. Van kinek énekelniük, s úgy érezhetik: ezúttal nem ők méretetnek meg, hanem lehetőségük nyílik a kompozíció közvetítésére, ami másfajta felelősséget ró rájuk. Ráadásul, nem elhanyagolható szempont, hogy feltehetőleg mindig ülnek olyanok a nézőtérben, akik először találkoznak hangzó egészként az adott művel; nos, a felelősségteljes hozzáállás alapfeltétel!

Az elmúlt évezred folyamán gyökeresen megváltozott a zenehallgatásnak már csak a célja is, legtöbbször szívesen hallgatják újra a

korábban megismert-megkedvelt darabokat. Tehát: van összehasonlítási alap, akkor is, ha ez nem kritikai alapon valósul meg. A közönség akkor boldog, ha úgy érzi: korábbi ismereteihez-élményeihez képest többet, többletet kapott, akár minőségileg szebb-jobb előadás formájában, akár azért, mert egyik-másik előadó jóvoltából új részletek születtek rajtuk. Nem véletlen, hogy napjainkban a nagylélegzetű oratorikus művek mindegyre teltházak közönséget vonzanak. Időről-időre ráébredünk, hogy szükségünk van az egész valónk átjáró, ha úgy tetszik: megrázó zenei élményekre. A katarzis fehér holló napjaink hétköznapjainak világában! „Érdemes” tehát igyekezni valamennyi közreműködőnek, amennyiben komolyan veszi a közvetítést, a tolmácsolás mozzanatát. (Sajnos, aki akár csak oda-nem-figyelésből tekinti „hakinak” a többiek által nagy gonddal előkészített munkálatokat, az össz-teljesítményt, az össz-produkciót veszélyezteti. Az ilyen jelenség oka, sajnos, nem függ össze az illető zenei felkészültségével, hangszerjátéka technikai-zenei minőségével – s az ilyenfajta emberi gyarlóságok állandó rizikó-tényezőként minden előadásban benne rejlenek.)

Felkészült zenekar, szólamukat jól tudó énekkari tagok és neves szólisták adták elő ezúttal Héja Domonkos vezényletével a János passiót. Külön öröm, hogy a MATÁV Szimfonikus Zenekar oratorikus koncertjein magyar nyelvű szöveggel is kézhez kapható a hallgatók.

Aki először hallotta a művet, regisztrálható monumentalitását, ami nem is annyira a terjedelemeire vonatkozik, mint az intenzitásra, a drámailag sűrített légkörre. Aki már korábban ismerte a passiót, ihletett-szép pillanatokra figyelhetett fel. Német Judit *Es ist vollbracht* áriája az est legemlékezetesebb pillanatait adta, szokás szerint magas színvonalon teljesített Zádori Mária, s stresszabott feladat volt a kórus-kíséretes basszus-ária műfaja Moldvay József számára. Szokatlan volt Gregor Józsefet Jézusként hallgatni megannyi operaelmény után, röviddel a Pomádé király új ruhájának premierje előtt, s egyetlen teljesítményt nyújtott evangélistaként Mukk József.

Héja Domonkos felkészülten, a mű iránti tisztelettel és az előadókkal érezhetően jó kapcsolatban lépett pódiumra, ám azt még ki kell találnia, mikor milyen „irányításra” van szükség. Nem segítség, ha együtt énekel a kórusral, mintegy súgva az együtt-mondott szöveget, máskor viszont csökken a figyelem, ha érzik: nem kapnak megoldható (formálási) feladatot a dirigensről. Amikor széles reperto-

árral rendelkező fiatal karmester áll a pódiumon, olyankor ébredünk rá, hogy a kevesebb, koncentráltan, mennyivel többet jelenthet. Aligha kérhetnénk számon a barokkban való elmélyedést az invenciózus karmesteren, mégsem titkolhatjuk hiányérzetünket, akár a hangzás drámai töltésére, akár a konkrét hangzás-arányokra vonatkozóan is. A tempóválasztás szubjektív dolog lehet, ámde rögzített megkérdőjelezhető, amennyiben nem meggyőző. Ezúttal izgatottság helyett kapkodás tanúi voltunk, s indulatok helyett ágálást fejezték ki a szövegfestő fordulatok. Félve írom le a legnagyobb hiányérzet okaként a *monumentalitás* hiányát, rögtön hozzátéve, hogy nem romantikus mamut-hangzást vártam volna, hanem azt a láthatatlan „ívet”, ami a néha kifejezetten halk tónusú korhű előadásokat mégiscsak nagyformátumúvá teszi.

Talán hiányzott a meggyőződéssel képviselt egyetlenként elképzelhető megvalósítandó lehetőség; vagyis, a korábban meghallgatott-megismert interpretációk ezúttal nem segítettek, hanem gátolták önálló koncepció kialakításában a karmestert (s korábbi előadás-élményeik a szólistákat). A Monteverdi Kórus sem tűnt igazi partnernek, jóllehet biztos szólam-tudással rendelkeztek. Megszólalásukkor azonban nem mindig derült ki, koncepciót képvisel interpretációjuk, vagy éppen annak hiányában lett valamilyen. Hogy mindennek ellenére élményt adó volt az előadás? Az a remekműnek köszönhető, s annak, hogy hatásai ellenében nem sok minden történt a koncerten.

Apró bosszantó mozzanatok sem tudták elterelni a lényegről a figyelmet: a közönség tapsa kivédhetetlennek tűnik, amikor a második rész elején ismét bejönnek a szólisták (pedig előre figyelmeztette a hangverseny elején, érthetően, a műsorközlő a nagydímet, hogy a szereplők *kérlek* közben a tetszésnyilvánítás mellőzését!), csakúgy mint az, hogy zenekari játékosok illetve énekkari tagok megfélemlítzenek a művészről, s amikor épp nincs tenni valójuk, ne foglalkozzanak zenén kívüli dolgokkal. Olyan szigorú aligha lehetnék, hogy azon mérjem le az előadás színvonalát, hogy legalább a pódiumon képes-e elérni figyelemfelkeltő hatást és koncentrált figyelmet, mert akkor néhány traccsoló-röhécselő „muzsikuss” miatt érdemén alul kellene minősíteni.

Régen legendák születtek a zene varázshatalmáról. Manapság már azzal a programmal beérnénk, ha megvalósulna a pódiumon szereplők fegyelmessé viselkedése, minden koncerten!

Fittler Katalin

Erhard Augustat:

A karmesteri pálca „mágiája” avagy a dirigálás művészete

A kamaramuzsikus Erhard Augustat 1957-től 1999-ig a Deutsche Oper Berlin (korábban Städtische Oper Berlin) zenekarának tagja volt és tiszteletbeli pozíciókat töltött be.

Ragyogó fogalom a karmesteri pálca mágiája, vagy csupán illúzió? Egy pálca ugyanis nem képes sem varázserő kifejtésére, sem hangok gerjesztésére, mivel néma. Mégis, a dirigensi pálcának a karmester kezében fontos funkciója van. Ennek segítségével koordinálja a zenészek játékát, strukturálja a hangzást a partitúra előírása szerint, és a muzsikussal közösen így teremti meg a zeneszerző elképzelését. Vannak azonban karmesterek, akik ezen túl bizonyos kisugárzással is rendelkeznek, mind a muzsikusat, mind a közönséget elvarázsolják és a zenét egy különlegesen intenzív élménnyé magasztosítják. Tehát mégis „mágia” – mely ezúttal egy dirigens személyén keresztül jelenik meg? Nyitva hagyjuk a kérdést, a karmesteri pálcánál maradunk, és először is annak származását vizsgáljuk meg.

A karmesteri pálcának eredetileg, a maihoz képest, teljesen más méretei voltak. Olyan nagy volt mint egy pásztorbot, használata nem volt hangtalan, a taktus folyamatos kiemelésére a padlót döngették vele. Ha együttesek, hangszeres zenészek vagy énekesek, együtt muzsikáltak, a zavaró lárma a historikus előadás szokásos járuléka volt. A karmesteri pálca ilyenkor használata évszázadokon keresztül tartotta magát. Az előénekes vagy egy együttes vezetője egyébként már a régi Egyiptomban a fáraóknál is nagy tiszteletnek örvendett és megkülönböztető címet viselt. Így nem csoda, hogy akkoriban ezt a tiszteletteljes funkciót hamarosan papok vették át.

A középkori keresztény templomokban az előénekes, a pap és a kórusvezető magiszterre avanszált. Ők az istentisztelet alatt az „albát”, egy fehér inget, valamint palást hordhattak és főpásztori minőségük jelzéséül kezükben pásztorbo-

tot tarthattak. A püspöki kampós bot még ma is a püspöki hivatal magas egyházi méltóságának szimbóluma. Még az egyházi zenében is az az alapelv volt érvényben, hogy aki a pálcát tartja, annak joga a muzsikuskok felett rendelkezni. Némely domban még látható ilyen kórusirányító bot. A gyakran pompázatos kivitelű, ezüst ornamentikával vagy művészi faragásokkal díszített botnak súlya volt. Így aztán nem csoda, hogy a hagyományok szerint az ütemezés gyakran mint „féktelelen paripák dobogása” hangzott. Hogy a pásztorbot használata nem volt veszélytelen, azt a zeneszerző és karmester Jean-Baptiste Lully esete bizonyítja, aki vezénylés közben oly hevesen ütött lábujjára, hogy gennyes fertőzést kapott, melybe végül belehalt.

Még évszázadunkban sem tűnik a dirigálás veszélytelennek. Néhány évvel ezelőtt a sajtó arról számolt be, hogy egy karmester a vezénylőpálcával átszúrta a kezét. Az érintett az esetet, mely állítólag zenekari próba közben történt vele, később megerősítette. Hogy hány baleset történt valójában a pásztorbot vagy dirigensi pálca használata közben a történelem folyamán, nem ismert. Tudjuk viszont, hogy feldühödött karmesterek az ő „legszentebbjüket” a muzsikuskokra hajító lövedékként is használták. Az alkalmazás ilyenkor sokfélesége az ütemezésre használt tárgyak sokféleségével párosul. Palestrina botja nehéz aranyból készült, Spontinié egy marsallbothoz volt hasonlatos; képeken Carl Maria von Weber kottatekerccsel látható, Richard Wagner karmesteri botja tarkán festett elefántcsontból készült, tanára Anton Franz Habeneck a hegedűvonót használta. Természetesen voltak különleges alkalmakra készült eszközök is, melyek legtöbbször múzeumok vagy lakószobák vitrinjében landoltak.

Kiindulhatunk abból, hogy a ma használatos pálca a 19. század elején tűnt fel. Ludwig Spohr leírta londoni élményét, amikor nem a szokott módon, a csembal-

ló mellől dirigált. Az első próba előtt egy külön a számára rendelkezésre álló pult elé állt, egy rejtve tartott pálcát húzott elő a zsebéből és ezzel ütötte a taktust. Az elcsodálkozott rendezők nyomatékosan tiltakoztak. Spohrnak sok rábeszélésébe tellett, míg az urak megengedtek egy kísérletet az újmódi eszközzel. A kísérlet sikerült, és az esti előadáson még a közönséget is meggyőzte.

A karmesteri hivatás még nem létezett. Akkoriban a kórus- és zenekardirigensek elsősorban zeneszerzők voltak. Mint arról már említést tettünk, a csemballó mellől dirigáltak, de csak a barokk kor kezdetétől. A művészi zene hamarosan már nem csupán a templomokban szólalt meg, hanem bevonult a világi helyszínekre is. Létrejött az opera. Emellett az udvari életet a hangszeres zene gazdagította. A csemballótól irányító zeneszerző mellett a zenekar vezetője valójában a koncertmester, vagyis az első hegedűs volt. A zeneszerző és a dirigens kívánsága szerint ő határozta meg a játékmódot, vonásnemet, a díszítések kivitelezését és ellenőrzött minden részletet. Ezek a funkciók adtak értelmet a „koncertmester” titulushoz, a hegedűsnek mint a koncertek mesterének, mialatt a karmester mint a „zenekar mestere” az egész zenekar élén állt.

A koncertmester mint második dirigens szerep különösen fontossá vált amikor szcenikai előadásokra került sor. Miután a 18. században mindinkább a francia módi pálcával dirigálni, elterjedt és az olasz szokással, a csembaló mellől vezényelni, heves viták után felhagytak, a következő rendszer maradt meg: a dirigens vagy kórusvezető a színpad szélén háttal állt a muzsikuskoknak, ilyen módon a színpadi eseményeket figyelemmel kísérve az énekeseket és kórust vezetve; a koncertmester viszont elsősorban a zenekarért volt felelős.

A dirigens helyzete a zenekarnak háttal az udvari zene idejéből származik. A herceg iránti tisztelet jeleként arcát illet feléje fordítani. Mára a koncertmester sokat

A 31. oldal bal alsó képe egy ütemező rudat mutat be. A francia dirigens Jean-Baptiste Lully (1632–1687) – akit a fenti anonim festmény néhány muzsikuskörében mutat be – egy ilyen rúddal sértette meg lábát, ami halálához vezetett. Jobboldalt fent az olasz komponista Gaspare Spontini (1774–1851) látható, aki ébenfából készült karmesteri botot használt. Carl Maria von Weber (1786–1826) kottatekerccsel dirigált.

veszített akkori jelentőségéből. Mint primus inter pares-től tőle vezetési stílust vártak el. A vonásokért még ma is felelős. A zenekari irodalomban komponált szólóállások is az ő feladati területéhez tartoznak. Azt a szokást, hogy akkor lép a színpadra, mikor a zenekar már ül, sok helyen megtartották, mint ahogy ekkor a publikum üdvözlő tapsa is a kettős dirigálás időszakának maradványa.

Gaspare Spontinit, aki Olaszországban született és Párizsban nagy elismerést vívott ki magának, főzeneigazgatónak hívták meg Berlinbe 1820-ban. Szerződésének azon megkötésén, hogy csak olaszul, tehát csembaló mellől dirigálhat – bár teljesen ura volt a pultnál vezénylésnek – túltette magát. Ő volt az, aki a még ma is érvényes zenekari ülésrendet bevezette. Ébenfából készült, két végén elefántcsonttal díszített pálcáját közepén tartotta mint egy marsallbotot. Nála megállapítha-

tó, hogy a zenészeknek a karmesteri pálca parancserőszaka alatt kellett játszaniuk. Carl Maria von Weber a régi szokáshoz tartotta magát – háttal a zenekarnak a színpad szélén – és mellőzött minden drillt. A produkciót barátságos viselkedéssel érte el. Mind Spontinit, mind Webert mint az első igazi „dirigenseket” tekinthetjük.

A további fejlődés szempontjából nagyjelentőségű volt Richard Wagner „Über das Dirigieren” c. 1869-ben megjelent, még ma is aktuális írása. Wagner bemutatta, hogy miként érkezik el a helyes előadáshoz a helyes időmérték meghatározásával. Hogy lehet azonban a megfelelő tempót megtalálni? Az ének lelkületéből. Minden zene forrása az éneklő, az áramló, a melosz. A melosz helyes értelmezése és a helyes időmérték elválasztha-

atlanok. A karmesterek nem találják meg a helyes időmértéket, ha nem értenek az énekhez. A hibás tempó pedig megerősokolja a zenét. Wagner megindította a harcot egy elavult iskola nyárspolgáriasságával, és ugyanakkor a zenéhez való új viszony is kezdetét vette. Megalkotta a dinamikus-expresszív zenét és ezzel a következő generáció példaképévé vált. A generálbasszus korszak a klasszikusokkal véget ért, de velük és még inkább a romantikusokkal a zenealkotás interpretációjává vált.

Hans von Bülow volt az első dirigens, aki nem mint zeneszerző állt a zenekar előtt. Ünnepelet pianista volt, de már korán felfedezte magában dirigensi képességeit,

és végül is ezt tekintette valódi hivatásának. Bülow ismertté, híressé és ünnepeletté vált. Beutazta a világot Moszkvától New Yorkig, gyűlölte a megtelepedettséget. Mai kifejezőmódunkban jet-set-karmesterként nevezhetnénk. Virtuozitása nem rettent vissza nagy teátrális mozdulatoktól, a kompozíciók szabad értelmezésétől sem. Megszületett tehát a dirigensi pálya. Artur Nikisch, Carl Muck, Ernst Edler von Schuch, Felix Weingartner, Gustav Mahler és Hans Richter csak néhány azok közül, akiknek neve bevonult a zenetörténetbe.

Bemutattuk, hogy a történelem során miként fejlődött a pásztorbot karmesteri pálcává és hogyan alakult át a taktust ütő előénekes kórusvezetővé – eközben minél inkább elhalkult a botütés hangja (gondoljunk a dirigálás kezdeti időszakának döntésére), annál inkább érvényre jut a hangszín felfedezése és formálása révén a muzsika.

Relatív későn indult meg a főiskolákon a karmesterképzés. Az első németországi konzervatóriumot 1843-ban Felix Mendelssohn Bartholdy vezetésével Lip-

csében alapították. Berlinben 1869-ben jött létre a királyi zene-művészeti főiskola, melynek élén Joseph Joachim állt. Ma az NSZK-ban több mint 20 zene-művészeti főiskola működik. Vajon sikerült-e a karmesteri pályát szilárdan megalapozni? Az évszázadunk során elért fejlődés megengedi, hogy erre a kérdésre egyértelmű „igen”-nel válaszoljunk.

Egyébként: alighogy a dirigensi funkció intézményesült, a kritika is megjelent, különösen a mindinkább öntudatra ébredő zenekari muzsikusok részéről, Ez a jelenség az általános demokratizálódási tendenciákkal kapcsolatos. A dirigens-zeneész között kifejlődő dualizmus legyőzésére szükségessé vált, hogy a zenekari muzsikusok felelősségét a zenekar eseményeibe és működésébe is bekapcsolják. Az abszolút uralkodó dirigens néhány évtizede már a múlté.

A zenekarvezető-zenekar közötti görcs oldására a Német Zenei Tanács 1991-ben programot indított. Az ún. „Dirigensforum”-ban önálló koncertek és fellépések során a fiatal karmester-utánpótlás részére biztosítanak tapasztalatszerzési lehetőséget. Fontos, hogy a képzési folyamatban a zenekari muzsikusok is aktívan részt vesznek, vagy oly módon, hogy zenekart bocsátanak a fiatal dirigensek rendelkezésére, vagy egyes muzsikusok mentorként vesznek részt a programban. Itt tehát – és ez a karmester-muzsikus kapcsolat pszichológiája szempontjából rendkívüli jelentő-

Dirigálás karmesteri pálcá nélkül: fent Alicja Mounk 1990-ben, amint egy Musica-Viva próbán a Bayerischer Rundfunk szimfonikus zenekarát vezényli; lent Kurt Sanderling a Chemnitz-i operaházban, a Német Zenei Tanács 1994-es Dirigensforum rendezvénye alkalmával.

ségű – a zenészek jövődöbéli zenekarvezetőjüket maguk képezik ki. Így egy későbbi jó együttműködéshez is megteremtődhetnek a kedvező feltételek. Ha pedig a fiatal karmesternövendék belátható időn belül mint a zenekar vezető karmestere veszi kezébe a pálcát, ez majd nyilván nem a hatalom átvételét jelenti, hanem a közös művészi munkában elsővé válik az egyenlők között. A karmesteri pálcá, mely e munka segítője, így bizonyára a jövőben sem mágikus varázsvesszővé vagy uralkodási jelvényé, hanem elsősorban a zenekar művészi munkájának. egy fontos funkcionális tárgyává válik.

(A cikk elsőként a „Das Orchester” című lap 3/2000 számában jelent meg. Köszönjük a közlés jogát.)

Szerelem első látásra – vagy első hallásra?

Charles Beare Budapesten

Ha létezik a hangszerészeti, hangszer-szakértői szakmában sztáregyéniség (sztárgázssival), akkor a londoni Charles Beare annak tekinthető. Nem véletlen tehát, hogy szinte szó szerint a csilláron is lógtak Budapesten, amikor előadást tartott a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Hangszerésképző Iskolájában. A szakértő a Magyar Hangszerész Szövetség, személy szerint Semmelweis Tibor kérésére és meghívására érkezett hazánkba, hogy az állami tulajdonban lévő vonós hangszerek most folyó felmérésében, felértékelésében segítsen.

Beare meggyőző személyisége, imponáló tárgyi és szaktudása mögött generációk tapasztalata áll, hiszen a céget, amelynek jelenleg ő főnöke, 1865-ben alapította John Beare és azóta folyamatosan családon belül, apáról fiúra száll nemcsak maga a vállalkozás, de a folyamatosan halmozódó szellemi és manuális ismeret is.

Alapos felkészültségre van szükség, hiszen világszerte egyre inkább az üzleti befektetés irányába mozdul a régi vonós hangszerek kereskedelme. Londonban például sorra szűnnek meg a hegedűkészítő cégek, egyre sűrűbben bukkannak fel viszont az aukciós házak. Szakértői kezekből veszik ki a hangszerek forgalmazását, érdekeiket a profit nagysága irányítja. 20-25% haszon mellett nem

is kívánnak részt venni a hangszerekkel kapcsolatos szolgáltatásokban. A végeredmény riasztó: míg a hatvanas években 130 Stradivari tulajdonos tartózkodott Angliában, ma ez

a szám mindössze negyvenre tehető.

Az aukciós-házaknak köszönhetően egyre magasabbak az árak is. Míg 1960-ban egy zenész éves átlagkeresete 1000£ körül volt és egy Pressenda vagy Rocca hangszer ára 750£ körül mozgott, addig 1999-ben az átlagkereset évi 3000, az érintett hangszerek ára 150-200 ezer £-ra tehető.

Létezik természetesen olyan alapítvány, amely az olasz mesterhangszerek megvételének finanszírozásával foglalkozik, egyre gyakrabban választanak azonban a legjobb zenekarok muzsikusi is kortárs készítésű instrumentumokat. Beare szerint ugyanis egyes új hangszereket készítő munkái a Roccával összehasonlítható minőségűek, az árkülönbségek azonban tízes szorzóval határozhatók meg. Azt pedig mindenki tudja, hogy egy jó minő-

ségű új vonós hangszer vásárlása jó befektetés és ha történetesen vissza akarja vásároltatni valaki, minimum a vételi árat kapja meg érte.

Az új hangszerkészítő generáció (Andrew Fairfax, Martin Bouette, akinek apja iskolaalapító volt és a vonókésszítő Tim Baker) olyan munkákkal látják el a piacot, amelyek a legmagasabb zenei igény megvalósítására alkalmasak.

A cégalapító John Beare még Elgar jó barátja volt. Két vállalkozásban folytatódott munkája, amelyből a Beare Goodwin & Co. profilja eleinte barokk hangszerek készítése volt. Az 1900-as évek elején John és Arthur Beare néven kiterjesztette tevékenységét a vonós hangszerek (a hegedűcsalád) minden egyes tagjára. John fiatalabb fia, Arthur ugyanis muzsikusképzésben részesült mielőtt átvette a cég vezetését: hegedűsnek tanult Lipszében. Tanulmányaival összefüggésben sokat kísérletezett hangszerek beállításával és kereskedőként jelentős elismerésre tett szert mint hangszerészszakértő. Arthur fia, William Arthur Beare 1929-ben csatlakozott a cégvezetéshez és apja halála után, 1954-ben vette át az üzlet irányítását. Marc Laberte műhelyében tanult Mirecoortban. Ő maga is több, mint 30 hegedűt készített, restaurátorként is komoly eredményeket ért el. Az ő fogadott fia Charles Beare, aki 1937-ben született és 1961-ben lett tagja a cég vezetőségének.

A szakma alapjait Mittenwaldban sajátította el, majd New York-ba ment, hogy Rembert Wulitzernél és Fernando Sacconinál tanuljon. Ezek csodálatos évek voltak, hiszen a New York-i másfél év alatt például 120 Stradivari és mintegy 50 Guarneri hangszert fogott kézbe. Ami a legérdekesebbnek bizonyult, az az amerikai munkastílus és ebből következően az oktatás módszere. Mert mit mondanak Európában? „A tradíciókat

tisztelve elmondja a mester, hogyan tanította őt az ő mestere, hogy történtek a dolgok eddig a műhelyben és hogy ezután is mindennek így kell majd történnie.” És mit mondanak az Egyesült Államokban?

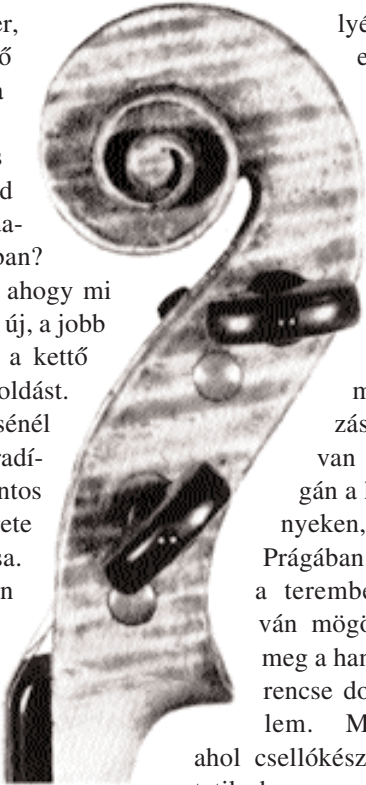
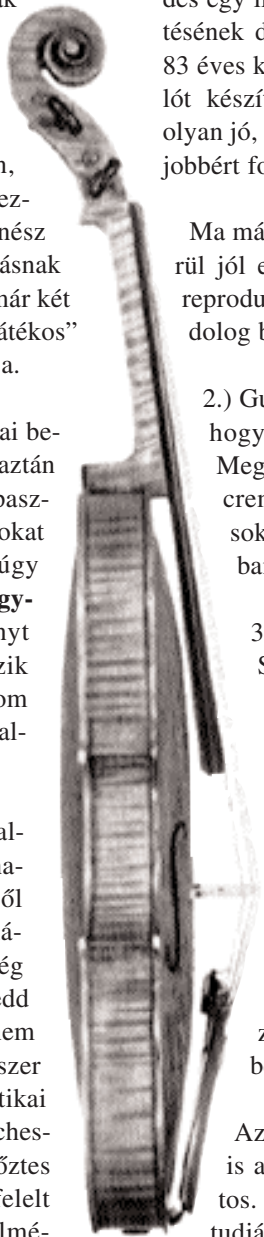
„Ez volt az a módszer, ahogy mi tanultuk, a feladat tehát az új, a jobb kitalálása.” Beare szerint a kettő között kell keresni a megoldást. Az új hangszerek készítésénél ugyanis ismerni kell a tradíciókat. Restaurálásnál fontos az újabb módszerek ismerete és a még újabbak kitalálása. Mindkét területen azonban az ízlésnek, a finom szakmai érzéknek van a legjelentősebb szerepe.

Megbízhatónak nevezhető ismeretanyagra a régi hangszerek, azok hitelességének, korának és értékének megbecsüléséhez két évtized sem túl sok. Ez is azt feltételezi, hogy az illetőnek jó vizuális emlékezőtehetsége legyen és azt használni is tudja. A felelősség óriási, hiszen minden kimondott vélemény mint szakvélemény és megváltoztathatatlan tény kerül be a közvéleménybe, azt elfogadják és még erre építenek bizonyos elméleteket. A tévedés joga pedig a hangszerszakértőt is megilleti!

Éppen ezért a Beare-hez hasonló szakember legnehezebb dolga a különböző versenyeken való zsűrizés. Már maga az alapkonceptió kialakítás is vitákkal teli: mely funkciókat milyen arányban érdemes pontozni. A mai gyakorlat szerint fele arányban az esztétikai (kézműves), fele arányban pedig az akusztikai megfelelés alapján rangsorolják a hangszereket.

Mindenki természetesen a saját szakmája rangjáért, pontbeli előnyeiért harcol. Előfordulnak élesebb küzdelmek is. 1976-ban Cremonában például három muzsikusként, egy zenetörténész és hat hegedűkészítő foglalt helyet a zsűriben. A zenetörténész azt javasolta, hogy zsűrizzék csak a hangot, mert még olyan készítő is, mint Gasparo de Saló, a munka minőségének tekintetében nem állná meg a he-

lyét. Alighogy lefordították ezeket a szavakat, Vatelot felállt a helyéről és hazaautazott Párizsba.

Most már kialakították és jól fel tudják osztani a szakmai szempontokat. Tény azonban, hogy az akusztikai vizsgálat máig nem megoldott, hiszen a hangzásban 85%-a a teremnek van és csak 15% múlik magán a hangszeren. Olyan versenyeken, mint amilyen például Prágában van, ahol csak a teremben, parván mögött húzzák meg a hangszert, szerencse dolga a győzelem. Manchesterben, ahol csellókészítők versenyez-

tetik hangszereiket, két zenész ember ül a zsűriben és egymásnak húzzák meg a hangszert. Itt már két szempont számít: a saját „játékos” és saját „hallgató” benyomása.

Az akusztikai és az esztétikai benyomásokat értékelő zsűri aztán leül, hogy megbeszélje a tapasztaltakat. Ki kell választani azokat a hangszereket, amelyek úgy vannak megépítve, hogy **egyszer majd** jó teljesítményt nyújthatnak. Ezeket elviszik egy koncertterembe és három másik szakértő előtt megszólaltatják.

A legunalmasabb, legfájdalmasabb az asztalokra kitett, hasonló stílusú hangszerekből válogatni... A hétfőn reggel látott első hangszert aztán elég nehéz összehasonlítani a kedd délután kitett 225.-kel. Ezek nem jó versenyek, hiszen a hangszer alapvető jellemzője az akusztikai tulajdonsága. Az egyik manchesteri versenyen például a győztes hangszer egyáltalán nem felelt meg az akusztikai követelményeknek, de az egyéb szempontok alapján kapott pontszámaival verhetetlennek bizonyult.

A legjobb, ha a hangszer **karaktere** kap magas pontszámokat, mert az sokoldalú megfelelést takar. A karakter olyan tulajdonság, esztétikai értékek olyan konglomerátuma, amit egyébként tehetőségnek hívnak. Van, akinek ezt el kell sajátítani. Ennek módja a hangszerek vizsgálata, kollégákkal való véleménycsere, olasz hangszerek tanulmányozása. Nem egyedül a kópiázás a járható út; el kell képzelni, hogyan dolgozhattunk volna együtt e hangszerek készítőivel.

1.) A Stradivari hangszerek vizsgálatakor például kiderül, hogy minden évben változások regisztrálhatók. A fejlődés egy irányba tart, a hangszerek készítésének dátuma pontosan behatárolható. 83 éves korában például új formájú csellót készített a mester, ami nem volt olyan jó, mint az előző, de nem adta fel a jobbért folytatott küzdelmet.

Ma más a hozzáállás. Ha valamit sikerül jól eladni, megpróbálják annyiszor reprodukálni, ahányszor csak lehet és a dolog bizony unalmassá válik.

2.) Guarneri is megkérdezte magától: hogyan lehetne jobban csinálni? Megpróbálta ötvözni a bresciai és a cremonai módszereket, ezért ma sokan az ő munkáit szeretik jobban.

3.) Charles Beare szerint a Stradivari és Guarneri féle csoda ma igenis megismételhető, a kezünkben van a lehetőség.

A versenyeken meg lehet ismerni azokat a hangszereket, amelyek készítése során az illető minden lépést átgondolt. Minden ilyen munka komoly előkészületeket igényel. Ha minden sikerül, akkor igazazá válik, hogy „a hangot az ember a szemével látja”.

Az első vizuális benyomás ugyanis a muzsikuskoknál is nagyon fontos. Nem látják a részleteket, nem tudják, mitől szeretik, de érzékelik az esztétikai harmóniát.

Toth Anna

Szép hangok varázslói

Budapesten járt a világ egyik legnagyobb és leghíresebb rézfúvós cégének, a Vincent Bach nevével fémjelzett hangszergyárnak két szakembere és arra próbáltak magyarázatot adni, melyek azok a tényezők és „furfangok”, amelyek révén soha nem hallott-látott lehetőségek kínálóznak a trombitán és harsonán játszóknak számára. A számos gyártási folyamatot ismertető beszámoló vezérfonala a „szép hang” volt; olyan szempontból ismertették ezeket a hangszereket, hogy milyen módon lehet még szebb és még annál is szebb hangot kicsalogatni belőlük.

Trombiták és alapkérdések

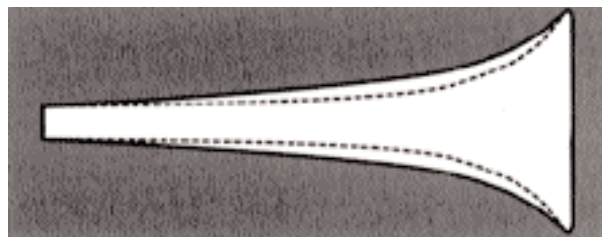
Az egész hangszergyártás alapkérdése, hogy a rezések sötétebb hangjának eléréséhez nagyobb méretű csőről legyen-e szó. A hangzás megfelelő minősége azonban nem a cső méretének, hanem formájának függvénye. A cső kónuszossága jobban befolyásolja a hangot, mint annak mérete. A különböző hangszerek különböző helyein találhatóak ilyen kónuszos csövek.

- 1.) tölcsér
- 2.) befúvócső
- 3.) fúvóka

Tölcsér

A Bach cég által gyártott trombitákat a különböző típusú tölcsérek alapján három csoportra lehet osztani: 37-es, 43-as és 72-es modellek, ahol a számok nem méretet jelölnek, hanem egyszerű gyártási számok csupán. A különböző modellek különböző formájú tölcséreket jelentenek.

Legnépszerűbb a 37-es modell; ez adja az ott gyártott trombiták 90%-át. Ha ezt a standard modellt úgy kívánjuk megváltoztatni, hogy a hangszer hangja fényesebbé

váljék, szűkíteni kell a cső formáját. Az így keletkezett trombiták a 43-as modellhez tartoznak. Ha viszont sötétebb hangú hangszert szeretnénk, a tölcsért szélesíteni kell – ez a 72-es modell építési elve. A tölcsér végátmérője azonban minden esetben változatlan marad.

A hang karakterének kialakításában fontos szerepe van az anyagnak, amiből a tölcsér készül. Standard anyag a sárgaréz, amely 70% réz és 30% cink elegyét jelen-

ti. Az arányok változtatásával – például a 85%-os sárgaréz irányába, amit már egyenesen „goldmessaging”-nek, azaz „arany réznek” neveznek – az anyag lágyabbá, a hang melegebbé, sötétebbé változik.

Készülnek úgynevezett ezüst hangszerek is. Az ezüst galvanizálás segítségével kerül a fémre, ugyanúgy, ahogy az ékszergyártásnál. A tölcsért acélformára helyezve merítik a kádba és ott lassú forgással tudják egyenletesen felvinni rá az ezüstöt. Az ezüst, ami lágyabb anyag megnöveli a felhangtartományt, ami ugyancsak szépíti a hangot. Ezüstből is készül mindegyik (37-es, 43-as, 72-es) modellt.

Táblákban érkezik a gyárba a nagyon lágy, sűrű szerkezetű és ezért jól megmunkálható lemez, amit megformáznak, fém-tüskére helyeznek és kalapács segítségével továbbformálják. A kalapálás keményíti az anyagot, amit aztán lágyítani kell. A lágyítás során kivonják a fémből a feszültséget, majd a két élet szembefordítva összeforrasztják a tölcsért. Eltűntetik a forrasztás vonalát, majd megfelelő formára húzzák, forgás közben fémnyomják, megerősítik a peremet és cinnel megforrasztják. A Bach cég különleges ismertetőjele, hogy a tölcsérbe beforrasztják a drótot – ez időigényes és a terméket drágító munkafolyamat. A tanulóhangszereken nem is alkalmazzák ezt a módszert, csak a profiknak készülőkön. Jelentősége természetesen a hangminőség változásában van: csendesebben szólnak az így készített trombiták.

Tanulómodelljeik egyébként más technológiával készülnek. A tölcsér itt két részből áll (külön a nyélrész és külön a fej), amit összeforrasztanak és olyan hangszer keletkezik, amelyen a hang jobban kitudul a csőből, azaz könnyebb megfűjni.

Következő befolyásoló tényező az anyag falának vastagsága. Minél vékonyabb falú az anyag, annál fürgébben szól

a hangszer (trombita, harsona egyaránt). A fal vastagságának növekedésével vastagodik a hang is. Nem véletlen, hogy a legvastagabb falú modellek tölcsérét a „haevy bell” elnevezéssel illetik.

A fúvócső

A fúvóka és ventilszerkezet közötti részt köti össze. A fúvócső hangszínének és hangminőségének egyik meghatározó pontja a venturi, ahol a fúvóka találkozik a fúvócsővel, mivel itt a levegő sebessége lelassul, ellenállás keletkezik, nyomás képződik, majd a másik oldalon (amikor a VENTURI szűkületén átért a hang), hirtelen ismét megnő a sebessége. E kis szakasz képes meghatározni a hangszer hatékonyságát.

E méreteket tekintve legelterjedtebb modell a 25 Open, ami azt jelenti, hogy a kiszélesedés nyílása nem változik, de szűkebb a venturi és így szabadabban lehet fújni a hangszert. Másik modell a 25 LR, ahol szélesebb csőbemenet illeszkedik.

Megtörik a levegő útja, kisebb ellenállás után szabadabban áramlik a levegő.

Ez a fúvócső a C-trombitáknál az átlagosnál hosszabb; készítésüknél továbbviszik a kónuszosságot, ami aztán a hangolást segíti. Az eddigi adatok kombinációját tekintve legnépszerűbb a 25/37 modell, amelynek kellemesen sötét hangja van. A jazz-muzikusok a világosabb hangú 43/43 (light way) modellt használják legszívesebben.

A furat – a hangszer csövének belső átmérője

Mérése a második szelep hangoló huzaljánál történik. Szintén különböző méretű lehet. Az eltérések a szó legszorosabb értelmében hajszaányiak, mégis érezhető a különbség. Még a használat során lerakódott vízkő is képes megváltoztatni ezt a méretet. (Ezért szoktak a szakemberek féleven- te szakmühelyben történő vízkőtlenítést javasolni.) A különböző típusokat betűkkel jelölik:

M = 11.51 mm
 ML = 11.66 mm
 L = 11.74 mm
 XL = 11.89 mm

Ebben a vonatkozásban legelterjedtebb (a forgalmazott hangszerek mintegy 90%-a) az „ML” típusú, míg a sokat improvizáló jazz zenészek az „M” modellt szeretik. Az „L”, „XL” furatméretű hangszerek megfújása nagyobb erőfeszítést igényel, így ezt kevesebben használják.

Hangolóhuzalok

Formájuk ismét befolyásolhatja a keletkezett hang jellegét. Minél élesebben hajolnak ezek a csövek, annál élesebb hang keletkezik a hangszeren. Az éles hajlás ugyanis növeli az ellenállást – a lágyabb hajlatok tisztább felhangokat eredményeznek, ami szépíti a hangot. Van, aki külön rendelésre csináltat ilyen huzalokat. Ez a tendencia az utóbbi évek terméke, mivel korábban csak a tölcserre figyeltek, az egyéb részek másodlagosak voltak.

A fúvókák

A rézfúvós hangszerek lelke a fúvóka, amit számítógéppel vezérelt esztergagéppel készítenek. A 7C-vel jelzett alapmodell volt sokáig az egyetlen Bach-fúvóka, ma már több félélt is gyártanak. Mindegyik modellből kiválasztottak 1-1 jól sikerült darabot és annak alapján készítették el a prototípust – tekintettel arra, hogy azonos modelleknél is lehetnek eltérések. Ennek alapján határozták meg, hogy kell kinézni a különböző modelleknek. Tudják, milyen az ideális (perem, belső méret). A mintadarabokat széfben őrzik és időnként hozzámérik, ellenőrzik a gyártott darabokat.

Két tévhit is elterjedt a Bach fúvókákról:

1.) a régiek jobbak voltak. Ez nem igaz,

hiszen azok kézi szerszámmal készültek és gyakran spóroltak a szerszám élesítésén. Néha még a furat is elcsúszhatott. Ezzel az esztergagéppel tökéletesen lehet dolgozni.

2.) sokan másolják Bach név alatt. Ez sem igaz, csak megváltoztatták a jelölési technikát. Korábban mélyen bevésett kis betűk hirdették a cég nevét, de ezt nem tudja a számítógép reprodukálni. Most nagyobbak a betűk és nem olyan mély a bevésés.

Harsonák

Az elvek ugyanazok, mint a trombitánál, hiszen a hang minősége ugyanazon tényezők függvénye. A játék könnyűsége itt is az ellenállás mértékének függvénye. Különböző modellek készülnek, amelyek a fúvócső hosszúságában térhetnek el egymástól. Rendszeresen alkalmaznak újításokat, amelyekkel csökkentik a csőben lévő levegő ellenállását. Folyamatos konstrukciós módosításokkal igyekeznek minél könnyebben javíthatóvá tenni a hangszereket.

Tóth Anna

PRÓBAJÁTÉKOK

CSELLISTA PRÓBAJÁTÉKOT TUTTI ÁLLÁSRA ÉS HEGEDŰS MEGHALLGATÁST KISEGÍTÉSRE HIRDET A MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA

Cselló próbajáték anyaga:

Haydn: D-dúr csellóverseny
 I. tétel, kadenciával

Bach: Egy prelúdium az Esz-dúr, vagy a c-moll, vagy a D-dúr szólószvitből
 (A cselló próbajáték zenekari anyaga a Magyar Rádió Rt. Kottatárában vehető át.)

Hegedűs meghallgatás kötelező anyaga:

Mozart: A-dúr hegedűverseny K.219
 I. tétel (Joachim kadenciával)

MAGYAR RÁDIÓ RT.
 MŰVÉSZETI PRODUKCIÓS IGAZGATÓSÁG
 ZENEKARI IRODA
 1800 BUDAPEST, BRÓDY SÁNDOR U. 5-7.

A jelentkezőket a meghallgatás időpontjáról levélben értesítjük.

Bővebb felvilágosítást a 328-7773-as telefonon adunk.

PRÓBAJÁTÉK

HIRDETÉS

FILMEN

Minden ami a fúfájshoz kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikások, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

• a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

- ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.
- szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.
- a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyünkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvizésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. **Így magától értetődő a garancia...**

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

Megrendelőszelvény

A mai napon megrendelem a

ZENEKAR

című folyóiratot

..... példányban

A lap egyedi számainak ára 200,- Ft.

Előfizetési díj (öt számra): 1000,- Ft.

Név:

Cím/város:

utca:

irányítószám:

Dátum:

ABMIRAM PERCUSSION
1088 Budapest, Bródy Sándor u. 36.
Tel./Fax.: 318 1976
Mobil tel.: (30) 99 63 173

NAGYVÁROSRÁGI LIGETNAGYVÁROSI ÜTŐHANGSZER VÁLASZTÉKA

Hangszerkereskedelmi és
szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623
Nyitva:
hétfő-péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30-13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

GYŐRI FILHARMONIKUS ZENEKAR**Május 8. 19.00****Győr Nemzeti Színház**

Liszt: Hunok csatája
Dubrovay: Magyar szimfónia
Bartók: Concerto
Vez.: Medveczky Ádám

Május 11. 19.00**Szombathely, Zenekari fesztivál**
Műsor u.a.**Május 14. Keszthely**

Beethoven: IX. szimfónia
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Magyar Állami Operaház
magánénekesei
Budapest Kórus (karig.: Antal
Mátyás)

Május 15. 19.30**Budapest, Pesti Vigadó**

Erkel: Hunyadi László – nyitány
Liszt: A-dúr zongoraverseny
Mosonyi: Gyászhangok Széchenyi
halálára
Liszt: Les Preludes
Berlioz: Rákóczi induló
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Falvay Sándor – zongora

Május 27. 19.00 Szombathely

Mahler: II. szimfónia
Vez.: Isaki Masahiro
Km.: Báthori Éva
Németh Judit
Állami Énekkar

Május 29. Győr – u.a.**Június 5. Győr Nemzeti Színház**

Ifjú tehetségek hangversenye
Vez.: Medveczky Ádám

Június 27. Győr Bazilika**Szent László napi hangverseny**

Mosonyi: F-dúr mise
Kodály: Psalmus Hungaricus
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Magyar Állami Operaház
magánénekesei
Fesztivál Kórus (karig.: Katona
Tibor)

Július 3. Győri Nyár 2000.**Győr Klastrom Szálló udvara**

Szerenád est
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Bellai Eszter
Bokor Jutta
Wendler Attila

Július 7. 21.00 Győri Nyár 2000.**Víziszínpad**

Népszerű szimfonikus est
Vez.: Medveczky Ádám

BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG ZENEKARA**Május 15-16.****Magyar Állami Operaház**

Beethoven: I. Szimfónia
II. Szimfónia
Vez.: Rico Saccani

MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR**Május 8. Zeneakadémia**

Erdélyi Miklós- bérlet
Mozart: Serenata notturna
Á-dúr zongoraverseny
g-moll szimfónia
km.: Székely István
vez.: Oberfrank Géza

Május 16. Zeneakadémia

Lukács Miklós- bérlet
Vivaldi: g-moll versenymű két
gordonkára
Mozart: Fuvola-hárfa-verseny
Mozart: Requiem
Km.: Mezey Erzsébet,
Kószás Ágnes-gordonka
Oross Veronika-fuvola
Polónyi Ágnes-hárfa
Debreceni Kodály Kórus
Karig.: Erdei Péter
Vez.: Gál Tamás

Május 26. Zeneakadémia

Lukács Miklós-bérlet
Frank Martin: Ballada
Sibelius: Hegedűverseny
Sztravinszkij: Le Sacre du
Printemps
Km.: Embey-Isztin Zsófia-fuvola
Kuklis Gergely-hegedű
Vez.: Gál Tamás

Június 2. Zeneakadémia

Ajándékhangverseny
Elgar: e-moll szerenád
Rachmaninov: II. (c-moll)
zongoraverseny
Bartók: Concerto
Km.: Szokolay Balázs
Vez.: Kökényessy Zoltán

Június 9. Zeneakadémia

Lukács Miklós-bérlet
Rossini: Tell Vilmos-nyitány
Vukán György: Versenymű négy
szaxofonra
Saint-Saëns: III. szimfónia
Km.: Budapest Saxophone Quartet
Elekes Zsuzsa-orgona
Vez.: Pál Tamás

Június 15. Zeneakadémia

Ajándékhangverseny
Beethoven: VIII. szimfónia
Vez.: Werner Gábor
Mascagni: Parasztszület
(koncertszerű előadás)
Vez.: Csurgó Tamás

NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR**Május 7. Zeneakadémia**

Verdi: Requiem
Km.: Fekete Veronika,
Wiedemann Bernadette,
Molnár András,
Sólyom Nagy Sándor-ének
Nemzeti Énekkar
Vez.: Hamar Zsolt

Május 24. Zeneakadémia

Ferencsik bérlet
Mozart: A-dúr klarinétverseny
Nielsen: III. szimfónia
Km.: Michael Collins – klarinét
Énekes- szólólisták
Vez.: Varga Gilbert

Június 4. Zeneakadémia**Klemperer bérlet**

Debussy: Egy faun délutánja
Kadosa: Versenymű vonós-
gyesre és kis zenekarra
Schumann: IV. szimfónia
Km.: Új Budapest Vonósnégyes
Vez.: Hamar Zsolt

DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR**Május 2. 19.00****Universitas koncertek**

KLTE Aula
Csajkovszkij: 1812. Nyitány
Olasz szimfónia
Vez.: Bartal László

Május 7. 19.30 Bartók Terem

Weiner Leó születésének
115. Évfordulója alkalmából
Erkel: Hunyadi nyitány
Hidas Frigyes: Klarinétverseny
Weiner: Katonásdi
Szerenád
Kodály: Nyári Esték
Km.: Dósa Etele – klarinét
Vez.: Tóth László

Május 11. 19.00 Nyíregyháza

Liszt: Krisztus oratórium
Km.: Debreceni Kodály Kórus
Kertesi Ingrid, Bódi Marianna,
Timothy Bench,
Busa Tamás, Cser Péter-ének
Vez.: Kollár Imre

Május 15. 19.30 Bartók Terem

„2000. Év” Bérletsorozat
Dvořák: Csellóverseny
Csajkovszkij: IV. szimfónia
Km.: Mérei Tamás-cselló
Vez.: Kollár Imre

Május 25. 19.00 Bartók Terem

Dvořák: Új világ szimfónia
J. Strauss: Denevér nyitány
Pizzicato polka
Cigánybárok nyitány
Perzsa induló
Tere-fere polka
Mennydörgés és villámlás polka
Kék Duna keringő
Radeczky induló

Június 10. 20.00 Szabadtéri

Színpad
Kodály: Székelyfonó
Km.: Debreceni Kodály Kórus
Vez.: Kollár Imre

Június 12. Hangverseny a Simonyi

Óbester Napok alkalmából
Erkel: Hunyadi nyitány
Brahms: I., V., VI., Magyar táncok
Kodály: Galántai táncok
J. Strauss: Kék Duna keringő
Polkák
Vez.: Kovács János

Június 18. Békéstarhosi Zenei Napok

Bozai Attila: Pezzo Symfonico
Liszt: Koronázási mise
Km.: Fischer Annie ösztöndíj
díjazott énekművészei
Debreceni Kodály Kórus
Vez.: Kesselyák Gergely

Június 23. 19.00 Békéscsaba

Liszt: Krisztus oratórium
Km.: Debreceni Kodály Kórus
Kertesi Ingrid, Bódi Marianna,
Timothy Bench,
Busa Tamás, Cser Péter-ének
Vez.: Kollár Imre

Június 24. Debrecen

Műsor: u.a.

Június 25. Nyírbátor

Műsor: u.a.

BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR**Május 3. 19.00 Erkel színház**

Tisza Gála
Vez.: Deák András

Május 4. 20.00 Duna Palota

Duna Koncert

Május 5. 19.00 Duna Palota

Tavaszi bérlet 6.
Strauss est
Denevér nyitány, Császárkeringő,
Anna polka, Könnyű vér gyors
polka,
Gyorsuló dallamok, Pizzicato
polka,
Vadászat polka, Cigánybárok
nyitány,
Déli rózsák, Perzsa induló,
Perpetuum mobile,
Ahol a citrom virágzik, Tik-tak
polka, Kék Duna keringő
Vez.: Bogár István

Május 6., 11., 13., 18., 20., 25., 27.**20.00 Duna Palota**

Duna koncertek

Május 12., 19., 26., 20.00 Duna**Palota**

Opera Gála
Vez.: Deák András

Június 1., 3., 10., 15., 17. 20.00**Duna Palota**

Duna Koncertek

Június 2., 9., 16., 30. 20.00 Duna**Palota**

Opera Gála
Vez.: Deák András

Június 23., 25. 19.00 Bakáts tér

Verdi: Requiem
Vez.: Kaposi Gergely

Július 6., 8., 13., 15. 20.00 Duna**Palota**

Duna Koncertek

SZOMBATHELYI SZIMFONIKUS ZENEKAR**Május 4. 19.30 Bartók Terem**

Rajter-bérlet
Muszorgszkij: Hajnal a Moszkva
folyó felett
Csajkovszkij: D-dúr hegedűvers.
Mahler: Adagietto az 5.
Szimfóniából
Erich Korngold: Sok hűhó semmiért
Km.: Várnagy Katalin– hegedű
Vez.: Helmut Imig

Május 8. 19.30 Bartók Terem

Filharmónia- bérlet 8.

Május 10. 19.30 Veszprém**Operagála**

Km.: Fülöp Zsuzsanna, Megyesi Schwartz Lúcia
Fekete Attila
Vez.: Kesselyák Gergely

Május 13. 19.30**Bartók Terem**

Respighi: Róma kútjai
Veress: Klarinétverseny
Busoni: Verzweiflung und Ergebung op.41
Honegger: Pacific 231
Diepenbrock: Lydische Nacht
Bartók: Táncszvit
Km.: Francois Benda – klarinét
Vez.: Jan Schultz

Május 15. 18.00 Budapest, Olasz intézet

Műsor u.a

Május 19. Mürrzuslag**Trombitaünnep (12 trombita)**

Janaček: Sinfonietta
Vez.: Ernst Smole

Május 27. 19.30 Műv.- és Sportház

Filharmonia-bérlet

Május 29. 19.00 Győr,**Színházterem**

A Győri Filharmonikus Zenekarral közös hangverseny
Mahler: 2. (c-moll) szimfónia
Km.: Magyar Állami Operaház énekművészei
Nemzeti Énekkar
Vez.: Izaki Masahiro

Június 3. Eisenstadt-Kismarton

Liszt: Krisztus oratórium
Vez.: Pál Tamás

Június 17. Pötteldorf

Vez.: Prof. Walter Franz

Június 18. Geiersdorf

Vez.: Prof. Walter Franz

Június 24. 19.00 Raiding-Doborján

Hangverseny Liszt Ferenc műveiből
Vez.: Sándor János

Június 24. 23.00**Szentivánéj Szombathelyen****Július 10-21.****Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztivál**

Karmesterkurzus tanár: Peskó Zoltán
Asszisztens: Tihanyi László
Bartók: Magyar Képek
Két kép
Concerto
A csodálatos mandarin

PÉCSI**SZIMFONIKUS ZENEKAR****Május 4. Pécsi Nemzeti Színház****„B”-bérlet**

Haydn: Szimfónia „La poule”
Tippett: Divertimento „Sellingier's Round”
Mozart: Jupiter szimfónia
Vez.: Howard Williams

Május 11.**„A”-bérlet**

Wagner: Faust nyitány
Dohnányi: Konzertstück, op.12.
Brahms: 3. Szimfónia

Km.: Perényi Miklós

Vez.: Howard Williams

Május 18. Weimari kurzus**zárókoncert**

Liszt: Esztergomi mise

Június 23–július 2.

10. Nemzetközi Zenei Fesztivál
„Magyar Millennium és Bach”

BUDAFOKI**DOHNÁNYI ERNŐ****SZIMFONIKUS ZENEKAR****Május 6. 11.00 Budafoki Városháza**

„A Zene titkai”
„MOST MI MUZSIKÁLUNK”
km.: Budafoki Mozart Ifjúsági Zenekar Dohnányi Zenekar

Május 9. 19.30. Zeneakadémia**„Universitas-bérlet”**

Brahms: Kettősverseny
Brahms-Schönberg: g-moll zongoránegyes
Km.: Nemes Ildikó-hegedű
Fenyő László-gordonka
Vez.: Vajda Gergely

MATÁV**SZIMFONIKUS ZENEKAR**

május 9. 18.00 MATÁV Zeneház
„Zenei Társalgó” – vezeti: Földes Imre
Meghívott vendégek:
Krausz Adrienne, Alvaro Albiach Fernandez, a besancon-i karmester-verseny győztese

május 10. 19.30. ZAK**„A” bérlet**

Rossini: Tell Vilmos nyitány
Dohnányi: Variációk egy gyermekdalra
Franck: d-moll szimfónia
Km.: Krausz Adrienne
Vez.: Alvaro Albiach Fernandez, a besancon-i karmester-verseny győztese

május 31. 19.30. ZAK**„B” bérlet**

Mozart-est: Varázsfuvola – nyitány
Á-dúr hegedűverseny-g-moll szimfónia
Km.: Falvai Attila
Vez.: Héja Domonkos

június 5. 19.30 ZAK

Beethoven: I. szimfónia
Mozart: G-dúr zongoraverseny Nr. 17 KV. 453
Beethoven: V. szimfónia
Km.: Kocsis Zoltán
Vez.: Ligeti András

június 12. 19.30 ZAK

Pünkösdi koncert
Beethoven: II. szimfónia
Mozart: C-dúr „Elvira Madigan” zongoraverseny
Beethoven: III. „Eroica” szimfónia
Km.: Jandó Jenő
Vez.: Kocsis Zoltán

június 16. 19.30 ZAK

Beethoven: VII. szimfónia
Mozart: Esz-dúr versenymű 2 zongorára Nr. 10., KV. 365
Beethoven: VIII. szimfónia
Km.: Jandó Jenő és Kocsis Zoltán
Vez.: Anton Marik

július 13. 20.00**Vajdahunyad vára**

(esőnap: július 14.)

A Filharmonia Kht. rendezésében
Kodály: Marosszéki táncok
Mozart: Á-dúr hegedűverseny KV. 219.
Beethoven: V. szimfónia
Km.: Lendvai József
Vez.: Ligeti András

MAGYAR RÁDIÓ**ÉS TELEVÍZIÓ****SZIMFONIKUS ZENEKARA****május 3. 19.30 ZAK.**

A Magyar Rádió Énekversenyének gálahangversenye
Vezényel: Kovács János

június 8. 19.30 ZAK

Muszorgszkij: Éj a kopár hegyen
Prokofjev: II. (g-moll) hegedűverseny
Mahler: I. szimfónia
Vez.: Alpaslan Ertüingalp
Közreműködik: Kelemen Barnabás (hegedű)

június 10. Kék Madár Fesztivál**Kalocsa**

Muszorgszkij: Éj a kopár hegyen
Prokofjev: II. (g-moll) hegedűverseny
Mahler: I. szimfónia
Vez.: Alpaslan Ertüingalp
Közreműködik: Kelemen Barnabás (hegedű)

MISKOLCI**SZIMFONIKUS ZENEKAR****2000. május 8. Szezon****Színház 19.30.**

Mendelssohn: g-moll kettősverseny hegedűre, zongorára és vonószekarra
Beethoven: V. szimfónia
vezényel: Héja Domonkos
hegedű: Iván Tímea
zongora: Király Csaba

2000. május 16.**Kassa 19.00**

Sosztakovics: Ünnepi nyitány
Ránki: Pomádé király új ruhája
Stravinszkij: Tavasz áldozat
vezényel: Kovács László

2000. június 16 Szombathely

Sosztakovics: Ünnepi nyitány
Orbán: Veronai Vázlatok
Stravinszkij: Tavasz áldozat
vezényel: Kovács László

2000. június 22.**Színház 19.00.**

Liszt: Krisztus oratórium
vezényel: Kovács László

2000. július 3-14.

IV. Nemzetközi Karmesterkurzus
Yuri Simonov vezetésével

2000. július 14.

IV. Nemzetközi Karmesterkurzus zárókoncertje
Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny No.1.
Rimskij-Korszakov: Sheherezade
vezényel: Yuri Simonov
zongora: Mikhail Arkadiev

BUDAPESTI**FESZTIVÁLZENEKAR****Május 7. 17.00****BFZ próbaterem**

(Bp III.Selmeci u. 14-16)

VASÁRNAPI KAMARAZENE

Bach: G-dúr szonáta BWV 1021
Mozart: C-dúr szonáta K.296
Mozart: B-dúr zongoratrió K.502
Beethoven: C-dúr vonósnégyes Op.59. No.3.
Km.: Gátay Tibor – hegedű
Éder György – gordonka
Rubin Márta – zongora
Eckhardt Violetta – hegedű
Jász Pál – hegedű
Bodolai Cecília – brácsa
Markó György – gordonka

Május 14. 14.30 és 16.30**BFZ próbaterem****KAKAÓKONCERT**

a MB Autó Magyarország Kft. kizárólagos támogatásával

SZEGEDI SZIMFONIKUS**ZENEKAR****május 6. HANGVERSENY****SZOMBATHELYEN**

az Országos Zenekari Fesztivál keretében
Műsor: Weber–Berlioz: Felhívás keringőre
Durkó Zolt: Hegedűverseny
Km.: Szecsődi Ferenc – hegedű
C. Franck: d-moll szimfónia
Vez.: Gyüdi Sándor

május 20. SZEGED NAPJA**alkalmából**

Közreműködés a püspöki misén

május 21. SZEGED NAPJA**alkalmából**

Közreműködés a Széchenyi téri ünnepségen

május 22. BÉRLETI HANG-**VERSENY – SZÍNHÁZ**

Műsor: Dvořák: h-moll gordonka-verseny
Km.: Perényi Miklós – gordonka
Dvořák: IX. szimfónia – „Az újvilágból”
Vez.: Lukács Ervin

május 27. DÖMÖTÖR-GÁLA –**SZÍNHÁZ**

Vez.: Gyüdi Sándor

június 1. EGYHÁZZENEI**HETEK – HANGVERSENY****A ZSINAGÓGÁBAN**

Műsor: Haydn: Az évszakok – oratórium
Km.: Dér Krisztina, Timothy Bentsch, Altortjay Tamás, Vaszy Viktor Kórus, Kieli Városi Vegyeskar
Vez.: Gyüdi Sándor

június 2. OPERAGÁLA –**SZÍNHÁZ**

Műsor: operaáriák és -együttesek
Km.: a Szegedi Nemzeti Színház szólistái és énekkara
Vez.: Molnár László

MOLNÁR SÁNDOR: „Mme MELIZMA”